

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี
วัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์
อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดย นรินธร บุญหวังสม ธารณี นวัสนธิ์ และคณะ

สิงหาคม 2562

สัญญาเลขที่ RDG61M9009

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ
การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี
วัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์
อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นรินทร์ บุญหวังสม	ตัวแทนคณะทำงานตำบลคู้้งลาน
โชติ ภาคอินทรีย์	ตัวแทนคณะทำงานตำบลคู้้งลาน
วิภา ไวยสัจจา	ตัวแทนคณะทำงานตำบล ตลิ่งชัน
สมชาย พงษ์รัก	ตัวแทนคณะทำงานตำบล ตลิ่งชัน
วรรัตน์ ชาทิวิเศษ	ตัวแทนคณะทำงานตำบลสามเรือน
จันทร์ธนา แก้วลี	ตัวแทนคณะทำงานตำบลสามเรือน
จิรศักดิ์ ตรึงมล	ตัวแทนคณะทำงานตำบลบ้านกรด
นิธิ สืบพงษ์สังข์	ผู้ประกอบการ Nutty's Adventures
ณัฐภาค เสถียรุจิกานนท์	ผู้ประกอบการ ABT Journeys
ภารดี พิษิตพร	ผู้ประกอบการ ABT Journeys
สุขุม คงดิษฐ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
ธารณี นวัสนธิ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดีได้ด้วยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากหลายภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนายอำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ที่อำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่างๆ ทั้งด้านบุคลากร สถานที่ มาโดยตลอด และขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่สนับสนุนทุนในการดำเนินการวิจัย และเป็นพี่เลี้ยงดูแลตลอดการดำเนินงานที่ผ่านมาจนทำให้การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอขอบคุณโหนดวิทย์ท้องถิ่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ร่วมดำเนินการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มจนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ขอขอบคุณทีมนักวิจัยท้องถิ่นทั้ง 4 หมู่บ้าน ที่ร่วมกันทำงานหนักมาตลอด 1 ปี ขอขอบคุณทีมนักวิจัยการตลาดจากบริษัท Nutty's Adventures และ ABT Journeys ที่เป็นพี่เลี้ยงให้กับชุมชนและประสานงานในด้านต่างๆ จนงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี และขอขอบคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่มีได้เอย่ยนามในที่นี้ด้วย

ความดีงามทั้งปวง ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยในครั้งนี้ ขอมอบแด่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยทุกท่านที่เคารพยิ่ง หน่วยงานผู้สนับสนุนทุนวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ ชาวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ และคณะนักวิจัยทุกท่าน

ธารณี นวสนธิ นรินธร บุญหวังสม และคณะ

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ RDG61M9009
ชื่อโครงการ การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
หัวหน้าโครงการ ชารณี นวสนธิ และนรินทร์ บุญหวังสม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวนาของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ 2) เพื่อวิเคราะห์ ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน กลุ่มชาวนาและเกษตรกร ปราชญ์ชุมชน กลุ่มอาชีพในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มใหญ่ แบบสอบถาม และกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการวิเคราะห์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) การวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) โดยผลการศึกษสามารถสรุปได้ดังนี้

การจัดการการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ มีแนวทางดังนี้ 1) ค้นหาตัวตน คือ การค้นหาทุนด้านต่างๆในชุมชน เพื่อให้รู้จักข้อดี ข้อเสียของตัวเอง รู้จักอัตลักษณ์ของตนเอง 2) พัฒนาคน คือ ให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจของชุมชน 3) พัฒนาชุมชน คือ การฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาทรัพยากรในชุมชนของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงจุด นำของดีในชุมชนมาร้อยเรียง สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และจัดทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชนพร้อมที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว 4) สร้างกลไกการทำงาน คือ การจัดตั้งกลุ่มแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน กำหนดภารกิจหลัก และสร้างข้อตกลงร่วมกัน 5) ส่งเสริมการตลาด คือ สร้างการรับรู้ทั้งจากภายใน และภายนอก เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องเกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน และเป็นขวัญกำลังใจแก่คนในชุมชนที่ได้อารมณ์ความรู้สึกทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : การท่องเที่ยววิถีชาวนา, การฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ, ชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์, จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

Abstract

Project Code	RDG61M9009
Project Title	Thai Farmer's Way Tourism to Revive Environmental Resources of Thai Cultural Traditions and Economy in the Khlong Pho River Community, Bang Pa-in District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province
Heads of Project	Tharanee Nawatnatee and Narinthorn Bunwangsom

The objective of this research are to 1) study the situation of environmental resources, livelihoods and farmer's way in Khlong Pho river community ; 2) to analyze the potential of the area in the tourism management of the farmer's way tourism of the Khlong Pho river community and 3) to propose the guidance of the Thai farmer's way tourism to revive environmental resources of Thai cultural traditions and economy of the Khlong Pho river community. Sample groups of the study comprised community leaders and villagers in the community, farmer groups and agriculturists, community philosophers, professional groups in the community, community enterprise groups and Thai tourists visiting the Khlong Pho river community. The research tools were small group meetings, large group meetings, questionnaires and participatory research (PAR).The quantitative data analysis was done with statistical packages for analysis whereas the statistics used for quantitative data analysis were Mean, Qualitative Analysis, Content and Context Analysis Technique. The study results can be summarized as follows:

The guidance for Thai farmer's way tourism management to revive environmental resources of Thai cultural traditions and economy of the Khlong Pho river community can be proceeded with. 1) Identity searching which is to search for various capital in the community in order to know the advantages, disadvantages and identity. 2) People developing which is to provide tourism knowledge for understanding and awareness of the importance of environmental resources Thai cultural traditions and community economy; 3) Community developing which is the rehabilitation, improvement, and development of resources in their own communities correctly and precisely by applying good things in the community to create tourism activities and tourism program in the community that is ready to present to tourists; 4) Establishing a working mechanism which is to establish a leader group in tourism development in the community and to set up a primary mission and create mutual agreements and 5) Marketing Promotion which is to create

awareness both from inside and outside for tourists to enter the community continuously, resulting in a circular economy in the community as an encouragement for people in the community to jointly conserve resources, environment, traditions, culture, ways of life and develop the community sustainably.

Keywords: Thai farmer' way tourism, revival of environmental resources, cultural traditions and economy, Khlong Pho river community, Phra Nakhon Si Ayutthaya province.

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	15
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.....	16
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	22
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	22
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	23
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	24
วิธีการดำเนินงานวิจัย	24
4 ผลการวิจัย	26
วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิธีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์	26
วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์.....	93
วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์.....	107
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	141
สรุปและอภิปรายผลการวิจัย	141
ข้อเสนอแนะในการวิจัย	159

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	แสดงปฏิทินวิถีชีวิต ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์..... 27
2	ทำเนียบผู้รู้ วิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ 30
3	แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนคุ้มลาน..... 104
4	แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนบ้านกรด..... 104
5	แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนตลิ่งชัน..... 105
6	แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนสามเรือน..... 106
7	แสดงศักยภาพความพร้อมในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ 106
8	แสดงกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์..... 113

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 นายไพรัตน์ เพชรยวน นายอำเภอบางปะอิน ประธานเปิดงาน	26
2 ปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์	28
3 เครื่องมือการทำปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น	29
4 ชุมชนนำเสนอปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น	29
5 ทำเนียบผู้รู้ที่ชุมชนร่วมกันนำเสนอ	32
6 ชุมชนนำเสนอทำเนียบผู้รู้ของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์	32
7 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ของชุมชน	34
8 สรุปประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของชุมชน	34
9 นักวิจัยในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนา	50
10 วิถีน้ำกับคน วิถีคนกับนาสู่การท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์	52
11 คณะนักวิจัยในชุมชน	53
12 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และนาทิพย์เกษม	54
13 คุณอ้วน เจ้าของนาทิพย์เกษม	55
14 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และนาทิพย์เกษม	55
15 องค์ความรู้ที่ได้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนาทิพย์เกษม	56
16 กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนา นาทิพย์เกษม	57
17 กิจกรรมเรียนรู้การเพาะกล้า	58
18 กิจกรรมเรียนรู้การทำปุ๋ย	58
19 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวของนาทิพย์เกษม	59
20 อาหารพื้นบ้านสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว	59
21 การวิเคราะห์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนโฮมสเตย์เรือนไทยบ้านบางแม่หม้าย	60
22 จุดขาย 5 ขายของชุมชน	60
23 การต้อนรับของชาวชุมชนบางแม่หม้าย	61
24 ประธานกลุ่มเรือนไทยโฮมสเตย์บางแม่หม้าย	62
25 สรุปปัญหาอุปสรรคของชุมชนบางแม่หม้าย	62
26 กิจกรรมรื้อวงกลองยาวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนบางแม่หม้าย	63
27 ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ร่วมรื้อวงกลองยาวในกิจกรรมต้อนรับ	64

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
28 การหวีโยมะพร้าวเพื่อทำไม้กวาดร้อยปี	64

29	ร่วมกิจกรรมการทำไม้กวาดร้อยปี	65
30	กระเป๋าสานของชุมชน.....	65
31	ร่วมกิจกรรมจักสานตะกร้ากับกลุ่มจักสานของชุมชน	66
32	เจ้าของภูมิปัญญาการสานผักตบชวา	66
33	ผักตบชวา.....	67
34	กระเป๋าสานของชุมชน.....	67
35	กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กเที่ยวในชุมชน.....	68
36	กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กเที่ยวชมทุ่งนา.....	68
37	กิจกรรมนั่งรถอีแต๊กเที่ยวชมตาลร้อยต้น	69
38	ร่วมถ่ายภาพกับชุมชนบางแม่หม้าย.....	69
39	ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ณ บ้านหนองทราย	70
40	ถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จของชุมชน	70
41	แลกเปลี่ยนเรียนรู้การท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรม	71
42	กิจกรรมท่องเที่ยวชมชุมชนบ้านหนองทราย	72
43	กิจกรรมทดลองออกแบบเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาภายในชุมชน.....	73
44	นักวิจัยและชาวลำน้ำคลองโพธิ์ที่เข้าร่วมเสวนาการรับขวัญข้าวชาวคลองโพธิ์	74
45	เครื่องสังเวยที่ใช้ในพิธีทำขวัญข้าว	75
46	เริ่มต้นพิธีทำขวัญข้าว	76
47	การถวายเครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญข้าว	76
48	ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์	77
49	พระแม่โพสพอายุร้อยกว่าปีที่ใช้ในพิธีกรรม	81
50	ทำบุญเพลพระแม่โพสพ	81
51	ถวายอาหารพื้นถิ่นในปิ่นโตแด่พระสงฆ์	82
52	รับประทานอาหารพื้นถิ่นในปิ่นโต	82
53	การเดินกำรำเคียวเกี่ยวข้าว	83
54	นักแสดงเดินกำรำเคียวเกี่ยวข้าวของชุมชน.....	83

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
55	กิจกรรมถอดบทเรียนเกี่ยวกับกระบวนการทำนา
56	ถอดบทเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญา.....
57	ถอดบทเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น.....
58	นักวิจัยถอดบทเรียนการเสวนาเกี่ยวข้าวสืบสานเล่าขานตำนานชาวนา.....
59	บรรยากาศการถอดบทเรียนการสืบสานเล่าขานตำนานชาวนา.....
60	กิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์

61	น้ำพริกเผาของดีบ้านตลิ่งชัน	90
62	ปลาร้าสับ, ปลาร้าทอด บ้านคู้กลาน	90
63	ไถ่อย่างใบมะดัน บ้านคู้กลาน.....	91
64	แกงร้อน บ้านกรด	91
65	ขนมตาล บ้านตลิ่งชัน.....	92
66	ประชันอาหารเสร็จชุมชนร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน	92
67	วัดขนอนเหนือ วัดขนอนใต้	93
68	โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ	94
69	ตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม.....	95
70	แพโซ่ห่วย 100 ปี.....	96
71	หัตถ์ดัดเต่าในชุมชน	97
72	บ้านขนมไทย.....	98
73	เรือนรักษ์คลองโพธิ์.....	98
74	กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน.....	99
75	ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เตรียมข้าวเพื่อทำนํ้านมข้าวยาคุ.....	100
76	ผลิตภัณฑ์จากต้นโสน	101
77	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร	102
78	จุดท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....	102
79	บรรยากาศกิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์	103
80	ประชุมวางแผนการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้.....	107
81	พัฒนาแหล่งเรียนรู้ “เถียงนา” ศูนย์เรียนรู้เรือนรักษ์คลองโพธิ์.....	109

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
82	ติดตั้งป้ายสถานที่ ป้ายบอกทาง และกรอบรูป ที่โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ
83	ติดตั้งป้ายสถานที่ ติดตั้งป้ายบอกทาง ท่องเที่ยววิถีชาวนไทยลำน้ำคลองโพธิ์
84	การออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวร่วมกัน.....
85	กิจกรรมท่องเที่ยวและโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชน
86	แผนที่แสดงจุดทำกิจกรรมท่องเที่ยว นำเสนอโดยนักวิจัยในชุมชน.....
87	ตัวอย่างโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์.....
88	กำหนดการกิจกรรมทดลองเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์.....
89	รอยยิ้มของชุมชนพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว
90	คณะนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....
91	กิจกรรมทดลองท่องเที่ยว
92	กิจกรรม ณ สวนหัตถ์ดัดเต่า และชมการแสดง ณ เถียงนา

93	กระบวนการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ	124
94	ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ	124
95	ชุมชนร่วมสะท้อนข้อมูลในการถอดบทเรียนการดำเนินงาน.....	125
96	สมาชิกนักวิจัยชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....	126
97	โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมคืนข้อมูล.....	127
98	ประธานกล่าวเปิดงานโดยปลัดอาวุโส อำเภอบางปะอิน	128
99	เวทีเสวนาโดยนักวิจัย ชุมชน และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว.....	129
100	ผู้ร่วมงาน คืนข้อมูลสู่ชุมชน	129
101	รับฟังบรรยายการตลาดนอกกรอบ โดยศุ บุญเลี้ยง	130
102	นิทรรศการเล่าเรื่องการท่องเที่ยววิถีชาวนากับชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....	130
103	นักวิจัยชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....	131
104	บรรยากาศผู้เข้าร่วมกิจกรรมคืนข้อมูล	131
105	บรรยากาศชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์.....	132

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้กำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2579 “ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพชั้นนำของโลกที่เติบโตอย่างมีคุณภาพบนพื้นฐานความเป็นไทยเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างยั่งยืน” โดยมีแนวคิดหลักในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง การท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ ในข้อที่ 2) การเติบโตอย่างมีคุณภาพ โดยส่งเสริมคุณภาพการเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปและนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างพื้นที่ท่องเที่ยว โดยเน้นการกระจายการพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรองและพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมคุณภาพการเติบโตระหว่างช่วงเวลาและฤดูกาล โดยเน้นส่งเสริมการท่องเที่ยวในช่วงเดือนมิถุนายน – กันยายน รวมทั้งส่งเสริมการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ ที่ประเทศไทยมีศักยภาพหรือรูปแบบที่ควรพัฒนา ข้อที่ 3) การเติบโตบนพื้นฐานความเป็นไทย โดยเน้นการพัฒนาสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยว ให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์และวิถีไทย เสริมสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนถึงอัตลักษณ์ความเป็นไทย และเสริมสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและการเป็นเจ้าบ้านที่ดีสำหรับประชาชนทุกระดับ ข้อที่ 4) การส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และกระจายรายได้สู่ประชาชนทุกภาคส่วน โดยมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ และกระจายรายได้ แก่ประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นกลไกหนึ่งในการขับเคลื่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ พัฒนาการท่องเที่ยวในภูมิภาคและเขตพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเฉพาะพื้นที่เมืองรองและชนบท และสนับสนุนภาคเอกชนลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง และข้อที่ 5) การพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยการส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวที่เสี่ยงต่อการเสื่อมโทรม การบริหารความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมความยั่งยืนของวัฒนธรรม โดยการเชิดชูและรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของไทย คุณค่าดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

แผนพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา (2559) ซึ่งได้วิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งเพื่อออกแบบแผนพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่เพียงแต่มีความโดดเด่นในด้านมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรม แต่ยังมีจุดเด่นในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ความโดดเด่นดังกล่าวนี้สามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้เป็นอย่างดี โดยพัฒนาต่อยอดจากชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และโบราณคดีไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น และ 2) นอกจากเป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานครแล้ว จังหวัดพระนครศรีอยุธยายังเป็นจังหวัดที่สามารถเชื่อมโยงการเดินทางท่องเที่ยวกับจังหวัดอื่นๆ ใน

กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเส้นทางทางน้ำ (แม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำป่าสัก) หรือเส้นทางทางบก (ถนนและเส้นทางจักรยาน) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางการเดินทางท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 ซึ่งจากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคข้างต้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรกำหนดประเด็นการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้ 1) การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับชุมชนวิถีชีวิต และมรดกทางวัฒนธรรมอื่นๆ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ จะต้องดำเนินการควบคู่กับการพัฒนาเมืองเพื่อสร้างบรรยากาศการท่องเที่ยวที่มีชีวิตชีวาและสร้างสรรค์ 2) การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับจังหวัดอื่นๆ ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 โดยใช้จุดแข็งด้านที่ตั้งและทุนทางสังคมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นฐาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางทางน้ำที่สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดอื่นๆ ในกลุ่มจังหวัด รวมทั้งพัฒนาเส้นทางจักรยานที่สอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวด้วยจักรยานและกระแสสุขภาพในปัจจุบัน

จากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564) ได้มีการกำหนดวิสัยทัศน์ “อยุธยาเมืองมรดกโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ น่าเที่ยว น่าอยู่ น่าลงทุน” โดยมีเป้าประสงค์รวม คือ 1) ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีโอกาสเข้าถึงบริการของรัฐอย่างเท่าเทียมกัน มีสุขภาวะที่ดี ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ครอบครัวยุคใหม่ มีความยึดมั่นในคุณธรรมและจริยธรรม และมีความสามัคคีและเอื้ออาทร ตลอดจนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 2) ฐานเศรษฐกิจหลักของจังหวัดมีการเติบโตอย่างมั่นคงและมีเสถียรภาพ โดยภาคการผลิตทั้งเกษตร อุตสาหกรรมและบริการ มีมูลค่าเพิ่มขึ้นตามห่วงโซ่การผลิตแบบครบวงจร รวมทั้งสามารถสร้างงานและรายได้จากฐานอาชีพที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายในจังหวัดมากขึ้น และ 3) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบริหารจัดการอย่างสมดุล เพื่อเป็นฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งขีดความสามารถในการรองรับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น โดยมีแนวทางในการพัฒนาจังหวัด ดังนี้ ด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมสร้างมาตรฐานสินค้าและธุรกิจบริการด้านการท่องเที่ยวของภาคกลางให้เป็นศูนย์กลางรวมการท่องเที่ยวของเอเชียที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักในระดับนานาชาติ โดยสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายและเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดอย่างยั่งยืน และรักษาอัตลักษณ์ของเมืองและสร้างคุณค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน และเมืองเก่า รวมทั้งส่งเสริมคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และด้านสภาพแวดล้อม 1) บริหารจัดการน้ำในในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 อย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำระหว่างภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การท่องเที่ยว และชุมชน รวมทั้งบรรเทาความเสียหายจากภัยแล้ง โดยปรับปรุงและบำรุงรักษาแหล่งน้ำเดิม จัดสรรน้ำ และพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มเติม รองรับความต้องการใช้น้ำที่เพิ่มขึ้นจากการขยายตัวของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และชุมชนได้อย่างพอเพียงมีเสถียรภาพ และยั่งยืน 2) เร่งรัดการแก้ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เศรษฐกิจหลักให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการกำกับดูแลตรวจสอบโรงงานอุตสาหกรรมให้ดำเนินการตามระเบียบ กฎหมาย และมาตรฐาน

สิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวดและต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ภาคประชาชนและสถาบันการศึกษามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อม และพัฒนาระบบข้อมูลและระบบติดตามเฝ้าระวังคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใส รวมทั้งเชื่อมโยงระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนและลดความขัดแย้งระหว่างอุตสาหกรรมและชุมชน และ 3) ส่งเสริมการจัดการสิ่งแวดล้อมเมืองอย่างมีบูรณาการภายใต้ความร่วมมือระหว่างส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และเอกชน ใช้แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร ปรับปรุงการรวบรวมขยะ การคัดแยก การนำกลับมาใช้ประโยชน์ และจัดตั้งสถานที่จัดการขยะมูลฝอยร่วมกันระหว่างชุมชน ตลอดจนรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัดเพื่อช่วยลดมลพิษทางน้ำ และเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในเขตเมือง

วิจัยเพื่อท้องถิ่น (2560) งานวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าด้วยเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนา” ต้องการการรื้อฟื้นคุณค่าของวิถีเกษตรกรรมไทยและหาแนวทางการสร้างมูลค่าเพิ่มโดยการสร้างสรรค์สร้างกิจกรรมและการสื่อความหมายเพื่อพัฒนาชุมชนเกษตรกรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตรเชิงสร้างสรรค์ ทำให้วิถีวัฒนธรรมเกษตรกรรมได้รับการยกระดับในแง่ของสิ่งที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการหมุนกลับไปใช้วิถีการทำเกษตรกรรมแบบไม่มุ่งเน้นที่เทคโนโลยีสมัยใหม่หรือการเร่งรัดผลผลิตอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน การดำรงความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชนโดยมีฐานบนวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น โดยมีผลพลอยได้คือรายได้เสริมโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานในแหล่งอื่น การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จึงจะเป็นการยกระดับวิถีเกษตรกรรมอันส่งผลต่อสุขภาวะและเศรษฐกิจของชุมชนการท่องเที่ยววิถีเกษตรหรือวิถีชาวนานี้ ยังใช้แนวคิดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community-based tourism หรือ CBT) ซึ่งมีองค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2559) อันประกอบด้วย 4 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ตลอดจนชุมชนมีประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) องค์การชุมชน ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีผู้มีความรู้ ทักษะในเรื่องต่างๆ ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3) การจัดการ ชุมชนมีกฎ กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ 4) การเรียนรู้ ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน ตลอดจนสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน กล่าวคือ การท่องเที่ยววิถีเกษตรจึงเป็นโอกาสและความหวังหนึ่งในการปรับตัวของเกษตรกรในชนบทไทยให้พออยู่ได้ มีรายได้ อีกทั้งยังจะช่วยให้มีการรักษาวิถีวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการให้ความสำคัญกับเกษตรไม่ใช้ในฐานะผู้ผลิตข้าวหรือพืชอาหารเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผู้ดูแลผืนนา ผืนไร่ ที่ดิน พืชพันธุ์ไม้ ปศุสัตว์ และเป็นผู้สืบสานวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของไร่ นา อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม รวมทั้งเป็นการสร้างแหล่งพักผ่อนและเรียนรู้ให้กับบุคคลภายนอก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวอีกด้วย การท่องเที่ยววิถีเกษตรที่จะศึกษาและ

พัฒนาขึ้นนั้นเป็น “การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์” คือเน้นปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การร่วมกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้าน ชาวบ้านในชุมชนเพื่อการสร้างความเข้าใจทางวัฒนธรรม และการสร้างโอกาสพัฒนาศักยภาพในการสร้างสรรค์ของทั้งนักท่องเที่ยวและชาวบ้านในชุมชน ทั้งนี้การท่องเที่ยววิถีเกษตรหรือวิถีชาวนายังมีความสอดคล้องกับ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2560) ซึ่งได้นิยาม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ไว้ว่า การท่องเที่ยวที่นำภูมิสังคม ภูมิปัญญา ภูมิทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นมาต่อยอดเพื่อให้เกิดคุณค่า และมูลค่าอย่างสร้างสรรค์ ในรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการลงมือทำ การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ต้องสะท้อนถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของเจ้าบ้าน โดยชุมชนเป็นผู้สอนและให้ความรู้ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชนนอกจากนี้ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถนำมาพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยวิธีต่างดังนี้ 1) ค้นหาอัตลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น โดยร่วมกันคิด ค้นหาอัตลักษณ์เฉพาะที่แสดงถึงรากเหง้าและความจริงแท้ของชุมชนไม่ว่าจะเป็นด้านประวัติศาสตร์วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตท้องถิ่น 2) พัฒนาและต่อยอดทรัพยากรให้เป็นกิจกรรมและผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว เมื่อได้อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนแล้วนำมาวิเคราะห์ศักยภาพ ศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาให้เป็นกิจกรรมหรือผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ และ 3) ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ จำเป็นต้องอาศัยผู้ที่เชี่ยวชาญทางด้านการตลาดเพื่อช่วยประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ และยังช่วยให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายที่ชุมชนต้องการได้ด้วย

ปัจจุบันพื้นที่ลำน้ำคลองโพธิ์เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญเปรียบเสมือนเส้นเลือดใหญ่เพราะประชาชนที่อาศัยในตำบลบ้านกรด ตำบลคุ้มลาน ตำบลสามเรือน และตำบลลั้งชัน จะใช้น้ำจากคลองโพธิ์เพื่ออุปโภคและบริโภค เช่น การทำการเกษตร ได้แก่ ปลูกเห็ดตับเต่า โสน และข้าว เป็นต้น (ยุพิน พุนดี และทัศนีย์ นลวชัย, 2559) คลองโพธิ์เป็นเส้นทางสัญจรไปมาโดยเรือ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางน้ำ เพราะส่วนใหญ่จะตั้งบ้านเรือนอยู่ติดกับคลองโพธิ์ และเป็นแหล่งน้ำที่มีความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาน้ำจืดมากมาย เช่น ปลาช่อน ปลาหมอ ปลาสลิด ปลาสวาย และปลาตะเพียน ซึ่งเป็นแหล่งอาหารโปรตีนที่สำคัญที่ใช้บริโภคภายในครัวเรือนของประชาชน อาชีพส่วนใหญ่ของประชากรจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ปลูกเห็ดตับเต่า (มีผลผลิตออกมากที่สุดในประเทศไทย) ปลูกโสน เป็นต้น รองลงมายังมีอาชีพรับจ้างเย็บผ้า รับราชการ และค้าขายตามลำดับ ส่วนอาชีพเลี้ยงสัตว์นั้นมีเพียงเล็กน้อย ได้แก่ ฟาร์มไก่ ฟาร์มวัว เลี้ยงปลาซึ่งเห็นได้ว่าการทำเกษตร เป็นอาชีพหลักที่สร้างรายได้ให้แก่ประชาชน ปัจจุบันมีการพัฒนาส่งเสริมพื้นที่เพาะเห็ดตับเต่า ของตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและอนุรักษ์ธรรมชาติแห่งใหม่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งขณะนี้มีประชาชน นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมและศึกษาในแต่ละปีจำนวนมาก นอกจากนี้คลองโพธิ์ยังเป็นอีกหนึ่งแหล่งน้ำที่มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย ปัญหาทั้งน้ำเสียจากบ้านจัดสรร 2 ฟังถนนโรจนะ และโรงงานจากนิคมโรจนะ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษทางน้ำ เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางเคมีและกายภาพของน้ำ ก่อให้เกิดปัญหาน้ำเสื่อมโทรมและมีคุณภาพต่ำลง ทำให้พื้นที่การเกษตรลดลง นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาในคลองโพธิ์

ลดลง จึงถือได้ว่าการลุกล้ำของโรงงานอุตสาหกรรมนั้นเป็นภัยคุกคามต่อพื้นที่ในบริเวณลำน้ำคลองโพธิ์ โดยเฉพาะในพื้นที่บริเวณลำน้ำคลองโพธิ์นั้นมีการจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมถึงสามแห่ง คือ เขตอุตสาหกรรมโรจนะ เขตอุตสาหกรรมบ้านหว้า เขตอุตสาหกรรมบางปะอิน ทำให้มีผลกระทบต่อบรรณิเวศน์ในลำน้ำคลองโพธิ์และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาในสองฝั่งลำน้ำ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนในพื้นที่จากสังคมการเกษตรเป็นสังคมอุตสาหกรรม จากการเพาะปลูกเป็นการรับจ้างทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม มีผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรม ในเรื่องน้ำเสีย ที่ส่งสู่ลำน้ำคลองโพธิ์ในบางช่วงเวลาก่อให้เกิดปัญหาของคุณภาพน้ำในลำคลองโพธิ์ มีการเกิดของชุมชนใหม่ที่มีความหนาแน่นของประชากรจากการสร้าง หอพัก คอนโดมิเนียมเพื่อรองรับแรงงานภาคอุตสาหกรรม ที่สร้างปัญหาในเรื่องของขยะ น้ำเสียจากการอุปโภคและบริโภคของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมที่มีเป็นจำนวนหมื่นคนซึ่งอาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงกับลำน้ำคลองโพธิ์ ปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของลำน้ำคลองโพธิ์ในอนาคต ก่อให้เกิดคุณภาพของน้ำที่แย่งลง จนถึงเป็นอันตรายกับสิ่งมีชีวิตที่อาศัยในน้ำและสองฝั่งของลำน้ำคลองโพธิ์ และที่น่าเป็นห่วงคือการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของคนในชุมชน จากสังคมเกษตรกรรมที่มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน มีวัฒนธรรม ประเพณี ดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตของชาวนา เช่น อาหารการกิน น้ำพริกผักต้ม แกงส้มผักพื้นบ้าน การละเล่นต่าง ๆ เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ หรือวิถีของคนสายน้ำ ที่ใช้เรือในการสัญจร และนำมาใช้จัดกิจกรรมการแข่งขันเรือพื้นบ้านก็จะสูญหายไปในที่สุด สิ่งเหล่านี้น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง จึงต้องมีแนวทางในอนุรักษ์และรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกสืบทอดต่อไป (โชติ ภาคอินทรีย์, 2561)

จากการสังเคราะห์แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) แผนพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564) และสถานการณ์ลำน้ำคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ เป็นชุมชนที่กำลังได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีเกษตรของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบกับชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นพื้นที่ที่กำลังได้รับผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมจากการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมและที่อยู่อาศัย แต่ในขณะเดียวกันลำน้ำคลองโพธิ์นั้นก็ยังคงมีศักยภาพของพื้นที่อยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนที่อยู่ในลำน้ำคลองโพธิ์นั้นมีพื้นที่ที่มีทุนเดิมของทรัพยากรในท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดสู่การพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวลักษณะเฉพาะที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงมีผลการศึกษาวิจัยเชิงพื้นที่ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ (ABC) ที่ลงไปทำการวิจัยแบบบูรณาการศาสตร์มาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2558 - 2560 ซึ่งทำการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีเกษตร การจัดการสิ่งแวดล้อม การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร รวมถึงการรวบรวมภูมิปัญญาและประเพณีท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดการท่องเที่ยวของพื้นที่ได้ จึงถือได้ว่าชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์นั้นมีต้นทุนทางพื้นที่ที่สามารถพัฒนาไปสู่รูปแบบการท่องเที่ยวที่สะท้อนวิถีชาวนาและวิถีเกษตรกรรมของชุมชนซึ่งเป็นวิถีดั้งเดิมของพื้นที่ภาคกลางที่เคยเป็นแหล่งอยู่อาศัยในอดีตได้ ดังนั้นชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์จึงควรมีการกำหนดทิศทางการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวที่มีความสอดคล้องกับกับแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติ ระดับภูมิภาค ระดับจังหวัด และวิถีชีวิตเกษตรกรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหา ป้องกัน และพัฒนาให้ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี

สิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม พัฒนาไปอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยใช้การท่องเที่ยววิถีชาวนา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่อยู่บนฐานคิดของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และสามารถพัฒนาต่อยอดสร้างคุณค่าให้กับชุมชนโดยการนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มาเป็นหลักคิดในการออกแบบสร้างประสบการณ์ให้กับนักท่องเที่ยว และพัฒนาชุมชนไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ต่อไป

จากที่มาของปัญหาและความสำคัญข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าควรมีการศึกษาการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทย และเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อศึกษาสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนรอบคลองโพธิ์ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวลำนํ้าคลองโพธิ์ เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการบูรณาการสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนรอบคลองโพธิ์ ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ศักยภาพอัตลักษณ์ท้องถิ่นสู่การพัฒนาเป็นการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อเป็นเครื่องมือหนึ่งในการฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวนาของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์
2. เพื่อวิเคราะห์ ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์
3. เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ บริเวณลำนํ้าคลองโพธิ์ ซึ่งประกอบไปด้วยพื้นที่ 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านกรด ตำบลคู้กลาน ตำบลสามเรือน และตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มเจ้าบ้าน เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน กำนันผู้ใหญ่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มเยาวชน และชาวบ้านในพื้นที่
2. กลุ่มชาวนา และเกษตรกร ได้แก่ ชาวนา เกษตรกรผู้ปลูกเห็ดตับเต่า เกษตรแบบผสมผสาน เครื่องมือทางการเกษตร
3. กลุ่มอาหารและแปรรูป ได้แก่ ปราชญ์ชุมชนด้านอาหารพื้นถิ่น กลุ่มอาชีพพื้นบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร

4. นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านกรด ตำบลคู้้ง
ลาน ตำบลสามเรือน และตำบลลิ้งชั้น อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ช่วงเวลาที่ศึกษา

ระยะเวลาโครงการ 1 ปี วันที่เริ่มต้น 1 ตุลาคม 2561 วันที่สิ้นสุด 30 กันยายน 2562

ประเด็นศึกษา

1. ศึกษาสถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนรอบ
คลองโพธิ์
2. วิเคราะห์ ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยวลำนํ้าคลองโพธิ์
3. เสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี
วัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

ราณี อิศัยกุล (2561) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นกิจกรรมการเกษตร การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิม จนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและเกษตรกร รวมทั้งการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ยังได้สรุปลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 3 ประการด้วยกัน ได้แก่

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นไปยังกิจกรรมทางการเกษตรหรือสภาพแวดล้อมทางการเกษตร และแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นหลัก
2. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ การดำรงชีวิตของเกษตรกร ประเพณีวัฒนธรรม เทคโนโลยีการเกษตร โดยนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรในด้านกระบวนการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน และยังเป็นการช่วยกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นอีกด้วย
3. เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว และก่อให้เกิดรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรและชุมชน

สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560) กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้วิถีเกษตรกรรมเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว รวมถึงการนำวิถีเกษตรกรรมมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อชมความงาม ความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมถึงการร่วมทำกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และยังได้รับความรู้รวมถึงประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างความเข้าใจอันดีถึงวิถีเกษตรกรรมและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ (เทพกร ณ สงขลา, 2556) ที่ได้สรุปแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร

สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อน และในแง่ของเกษตรกรนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการนำทรัพยากรทางการเกษตรมาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยไม่เพียงแต่สร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว แต่ยังมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชนบทในด้านรายได้ที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการเกษตร ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีความเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ภายในฟาร์ม ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน ตลอดจนวิถีชีวิตการเกษตร นอกจากนี้ (เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร, 2550) ยังได้ให้คำจำกัดความการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-tourism) ว่าหมายถึง เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นการนำทรัพยากรทางการเกษตร เช่น สวน เกษตรการปลูกพืชสวนและฟาร์มปศุสัตว์ มาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมโดยนักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามและพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างโอกาสและรายได้เสริมให้กับเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรนั้นๆ

เมื่อมีการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเกิดขึ้นย่อมมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่นำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส ซึ่ง (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2561) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นย่อมมีกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละชุมชนได้นำขึ้นมาเป็นจุดขาย ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่จะสามารถแบ่งได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1) กิจกรรมเที่ยวชม เป็นกิจกรรมระยะสั้น เช่น การนั่งรถอีแต่นชมสวนเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถเก็บผลผลิตเพื่อรับประทานหรือซื้อกลับบ้านได้ และทำกิจกรรมง่าย ๆ ร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม เช่น การปลูกผักสวนครัว การประกอบอาหารจากผักออร์แกนิกสด ๆ จากไร่ จากจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น

2) กิจกรรมให้ความรู้ เป็นการให้ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีการเกษตร และการเกษตรแผนใหม่ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเพาะปลูกและดูแลรักษาพืช การใช้เทคโนโลยีการเกษตรจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การทำเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเข้มแข็งยังสามารถเป็นต้นแบบของการศึกษาดูงานให้แก่เกษตรกรในชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำไปทดลองปฏิบัติหรือนำไปต่อยอดความรู้ได้อีกด้วย

3) กิจกรรมพักผ่อนในหมู่บ้าน อาจเรียกได้ว่าเป็นการพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ เป็นการสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติ ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่พักและอาหารเช้าจากเจ้าของบ้านด้วยบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด สะดวกสบายตามอัตภาพ

4) กิจกรรมการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์การเกษตร เช่น ผักสด ผลไม้ ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง ผลไม้แปรรูป และสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น เครื่องจักสาน เสื้อผ้า กระเป๋า หมอน ของที่ระลึกต่าง ๆ มาจำหน่ายในชุมชมแสดงสินค้า ร้านค้าชุมชน หรือสหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝาก สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านควรมีการพัฒนาารูปแบบของสินค้าให้ทันสมัยตามความต้องการของตลาด

นอกจากนี้ (ราณี อธิชัยกุล, 2561) ยังกล่าวต่ออีกว่า การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้คิดค้นนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่

ภายในประเทศมาจัดกิจกรรม รูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและอยากเดินทางไปท่องเที่ยวและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นรวมถึงผู้ประกอบการซึ่งได้แยกประเภทของกิจกรรมออกเป็น 9 กิจกรรม และได้นำมาเผยแพร่เป็น Amazing Thailand ที่ประสบความสำเร็จเมื่อสองปีก่อนนั้น ทำให้ ททท. ยังยึดถือแนวเดิมในการจัดกิจกรรมแต่เพิ่มคุณค่าและคุณภาพ (Value Added) ในแต่ละกิจกรรม เสริมเส้นทางทางการท่องเที่ยวให้เป็นกิจกรรมที่ยั่งยืน กิจกรรมหนึ่งใน Amazing Thailand ก็คือ การเกษตรไทย หรือ Amazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่

1) การทำนา (Rice Cultivation) การทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาหว่านน้ำตม การทำนาขั้นบันได พิพิธภัณฑข้าว ความรู้เรื่องสายพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย เป็นต้น

2) การทำสวนไม้ตัดดอก (Cutting Flower) การทำสวนดอกไม้เพื่อตัดดอกขายทุกชนิด เช่น สวนกุหลาบ ฟาร์มกล้วยไม้ สวนไม้ดอกไม้ประดับนานาชาติ ไม้กระถางทุกประเภท รวมไปถึงไร่นาตะวันออก

3) การทำสวนผลไม้ (Horticulture) การทำสวนผลไม้ทุกประเภท รวมทั้งการทำวนเกษตร การทำเกษตรแผนใหม่ การทำสวนผสม รวมถึงการทำสวนยางพารา สวนไผ่ สวนปาล์มน้ำมัน

4) การทำสวนครัวสวนผัก (Vegetables) การปลูกพืชผักสวนครัวทุกประเภท รวมถึงการทำไร่ผัก ไร่ถั่ว ไร่ข้าวโพดข้าวฟ่าง ไร่พริกไทย เป็นต้น

5) การทำสวนสมุนไพร (Herbs) การปลูกพืชสมุนไพรนานาชนิด เพื่อใช้เป็นอาหารเสริม พืชผักสวนครัวข้างบ้าน เพื่อใช้เป็นเครื่องดื่ม เพื่อใช้เป็นเครื่องสำอาง และเพื่อใช้ในการแพทย์แผนไทย

6) การทำฟาร์มปศุสัตว์ (Animal Farming) การเลี้ยงและขยายพันธุ์สัตว์ทางเศรษฐกิจนานาชนิด อาทิ การเลี้ยงไหม การทำฟาร์มผึ้ง การทำฟาร์มปลา การเลี้ยงหอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม ฟาร์มจระเข้ บางแห่งเพาะขยายพันธุ์สัตว์ป่าหายาก เช่น ฟาร์มนกยูง ฟาร์มไก่ฟ้า ฟาร์มกวาง รวมถึงสวนงูของสมาคมกาคาชาตไทยด้วย

7) งานเทศกาลผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ (Festival) การจัดงานเพื่อส่งเสริมการขายผลิตผลทางการเกษตร เมื่อถึงฤดูที่พืชผลเหล่านั้นออกซุก อาทิ มหกรรมไม้ดอกไม้ประดับ งานเทศกาลลิ้นจี่เทศกาลลำไย เทศกาลกินปลา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นมีการเน้นการใช้ทรัพยากรทางการเกษตรมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ได้เน้นประเด็นไปยังการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย โดยมุ่งเน้นไปที่การศึกษาถึงทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับวิถีเกษตรกรรม การทำนาในอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อนำภูมิปัญญาเหล่านั้นมาสร้างมูลค่าเพิ่มและสามารถเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวิถีวัฒนธรรมเดิมของชุมชนลำนาคลองโพธิ์ได้ ซึ่งเมื่อศึกษาย้อนไปถึงภูมิหลังของการทำนาในสมัยอยุธยาตามองค์ความรู้ที่ (ปณัฏฐ์ หมอชาติ, 2562) ได้เรียบเรียงไว้ จะพบว่าอยุธยามีการปลูกข้าวทั่วไปในทุกภูมิภาคของอาณาจักรและทุกครัวเรือนเพื่อการบริโภคภายในครอบครัว และเพื่อจ่ายเป็นอากรค่านาให้รัฐ เมื่อเหลือจากการบริโภคและเสียภาษี จึงนำออกขายหรือแลกเปลี่ยนเป็นสินค้าอื่น ๆ ซึ่งแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญที่สุดของอาณาจักรอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มภาคกลาง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ

เจ้าพระยาตอล่างตั้งแต่ต้นครุสวรค์ลงมาถึงรอบอ่าวไทย การปลูกข้าวในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นการปลูกแบบ “การเกษตรแบบพอยังชีพ” โดยผลผลิตจากการเพาะปลูกยังคงมีความไม่แน่นอน เนื่องจากยังคงต้องพึ่งพาธรรมชาติ ทำให้พระมหากษัตริย์และประชาชนต้องให้ความสำคัญและเคารพธรรมชาติ นำไปสู่การกำหนดพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว มีตั้งแต่พิธีของหลวงคือ พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีที่เป็นปฐมฤกษ์ในการทำนาข้าวในแต่ละปี และพิธีของราษฎร มีลักษณะเป็นไปตามความเชื่อของชาวบ้านแต่ละชุมชน ซึ่งพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวอาจมีตั้งแต่ในระดับครอบครัว จนถึงระดับชุมชน ตามความเชื่อของชาวบ้าน เช่น ชาวอีสานจะเชื่อเรื่องผีตาแฮก โดยเชื่อว่าจะเป็นผีที่ช่วยปกป้องรักษาพืชสวนไร่นา และเชื่อว่าจะทำให้ข้าวกล้าเจริญงอกงาม อุดมสมบูรณ์ ฯลฯ ซึ่งพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปลูกข้าวก็กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทย ส่วนเครื่องมือเครื่องใช้ในขณะนั้นจะมีลักษณะคล้ายกันแทบทุกภูมิภาค จะแตกต่างกันบ้างในวัสดุที่ใช้ทำเครื่องมือ ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละท้องถิ่น การตกแต่งลวดลาย หรืออาจจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน แต่ลักษณะการทำนาในอดีตนั้นต้องอาศัยแรงงานคนจากครอบครัวเป็นหลัก โดยการใช้แรงงานในรูปของการอาศัยแรงงานทั้งภายในครอบครัว หรือการขอยืมแรงงานจากครอบครัวเพื่อนบ้านที่เรียกว่า “การลงแขก” ซึ่งเป็นวิธีการทำนาแบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนผลัดเปลี่ยนกันมาช่วยเก็บเกี่ยวข้าวในนาของกันและกัน ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยที่ดำเนินไปตามระบบแรงงานไพร่มีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้ราษฎรไม่มีอิสระในแรงงานของตนเท่าที่ควร หากแต่ต้องผูกพันกับรัฐในรูปของการเกณฑ์แรงงาน หรือการส่งส่วยซึ่งมีทั้งส่วยสิ่งของและส่วยเงิน รวมทั้งต้องผูกติดกับภูมิปัญญาเดิมของตน ไม่มีอิสระในการเคลื่อนย้ายไปประกอบอาชีพตามที่ต่าง ๆ ซึ่งทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การทำนาปลูกข้าวเป็นการประกอบอาชีพที่สำคัญและเป็นอาชีพหลักของสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากคนไทยจะปลูกข้าวแล้วยังมีการปลูกพืชผลอื่น ๆ อีกนานาชนิด เพื่อเป็นอาหารสำหรับการบริโภคภายในครอบครัว เหล่านี้ได้บ่งบอกถึงวิถีชีวิตที่เรียบง่ายของสังคมไทยในสมัยโบราณ

ขั้นตอนการพัฒนาสินค้าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรประเภทหมู่บ้านมีด้วยกัน 2 ขั้นตอนหลัก คือการค้นหาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วย 5 กระบวนการ และการพัฒนาสินค้าและแปรรูปสินค้า เพื่อนำมาใช้ในการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 9 กระบวนการ (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2552 อ้างใน ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2561) ซึ่งได้อธิบายขั้นตอนและกระบวนการไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การค้นหาทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งในแต่ละชุมชนนั้นอาจมีทรัพยากร หรือมีประวัติศาสตร์เก่าแก่ยาวนาน หรือมีจุดเด่นของชุมชนที่สามารถนำมาต่อยอดทางการท่องเที่ยว ในขั้นตอนนี้จะประกอบด้วย 5 กระบวนการ คือ

1) การทำบัญชีทรัพยากรการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน หรือชุมชน โดยทำการสำรวจ รวบรวมทรัพยากรที่มีทั้งหมดในหมู่บ้านรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบันทึก รวบรวมเพื่อที่จะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนได้ต่อไป

2) การค้นหาของดีในชุมชน โดยการให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและพิจารณาคัดเลือกสิ่งที่น่าสนใจ หรือสิ่งที่มีความโดดเด่นของชุมชนมาใช้ในการสร้างสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

3) ของดีชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรทางธรรมชาติ วิถีชีวิต ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี วัฒนธรรม สวน ไร่ นา ฟาร์ม

4) วัตถุประสงค์การท่องเที่ยว คือ ของดีของชุมชนที่ได้จัดเตรียมไว้เพื่อนำมาใช้เป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

5) จัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์โดยพิจารณาถึงปัจจัยข้อจำกัดต่าง ๆ เช่น งบประมาณของทรัพยากรหากนำมาใช้ทางการท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาสินค้าและการแปรรูปสินค้าเพื่อนำมาใช้ในการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 9 กระบวนการ คือ

1) วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวที่มีความสำคัญระดับต้น ๆ เมื่อทราบถึงความสำคัญของวัตถุประสงค์แล้ว ก็ควรนำมาเรียบเรียงจัดลำดับความสำคัญและสืบค้นภูมิปัญญาและจัดบันทึกเป็นรายวัตถุประสงค์

2) การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับวัฒนธรรม ทรัพยากร บ่งบอกถึงภูมิปัญญา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าของชุมชน

3) การสื่อความหมายการท่องเที่ยวเชิงเกษตร วัฒนธรรมเกษตร เป็นการใช้ทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิตด้านการเกษตรมาสื่อความหมาย ซึ่งสามารถแบ่งวิธีการสื่อความหมายได้ 3 รูปแบบ คือ

(1) สื่อออกมาในรูปของกิจกรรม เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องสัมผัสกับวิถีชีวิต การเกษตร สังคม วัฒนธรรม ที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 รับรู้ได้

(2) สื่อออกมาในรูปของการใช้อุปกรณ์ เช่น ป้ายสื่อความหมายทางธรรมชาติ ป้ายบอกชื่อพรรณไม้ คู่มือการสื่อความหมายทางธรรมชาติ

(3) สื่อออกมาโดยใช้บุคคล เช่น การบรรยาย การนำชม หรืออาจมีการสาธิตรวมอยู่ด้วย เช่น การสาธิตการตอนกิ่ง การสาธิตการเคี่ยวน้ำตาล การสาธิตการแปรรูปผลไม้ เป็นต้น

4) การจัดตั้งองค์กรและกลวิธีการจัดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ควรดำเนินการดังนี้

(1) กำหนดเป้าหมายของคนในชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ หรือสร้างรายได้เพิ่มขึ้น

(2) กำหนดหน้าที่ที่องค์กรจะต้องดำเนินการ เพื่อสร้างความสำเร็จในการดำเนินงาน

(3) หาข้อกำหนดร่วมกันของคนในชุมชนต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น

(4) กำหนดหน้าที่และกำหนดคนในชุมชนเพื่อมารับผิดชอบหน้าที่นั้น ๆ

(5) ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ ร่วมจัดการ

5) การเตรียมความพร้อมด้านการบริการ การตลาด การเงิน ควรพิจารณาถึงความพร้อมด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) การบริการ ประกอบด้วย ที่พัก การบริการอาหารและเครื่องดื่ม ระบบการนำเที่ยวและอัตราการเข้าร่วมกิจกรรม ระบบบริการสินค้าที่ระลึกของชุมชน

(2) การตลาด พิจารณาถึงระบบราคา มีการประชาสัมพันธ์ติดต่อหาผู้ทางเพื่อส่งเสริมการขาย การจัดเตรียมสินค้าทางการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนให้พร้อม รวมทั้งระบบการติดต่อกับลูกค้าให้ชัดเจน

(3) การเงิน ระดมทุนภายในหมู่บ้าน อาจจัดในรูปของกลุ่มออมทรัพย์ หรือในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีความเหมาะสมกับชุมชนให้มากที่สุด

6) สินค้าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ได้รับการแปรรูป เป็นขั้นตอนหลังจากการเตรียมการทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ในขั้นตอนนี้จะนำวัตถุดิบทางการเกษตรเข้ารับการแปรรูปเพื่อเปลี่ยนสภาพเป็นสินค้าทางการเกษตรต่อไป

7) การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คณะกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยพยายามเชื่อมโยงเครือข่ายการทำงานภายในกับเครือข่ายภายนอก ติดต่อกับองค์การที่เป็นกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย

8) โครงการนำร่อง มีการทดลองตลาด ตรวจวัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว และทำการปรับแก้ไขโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

9) สินค้าพร้อมขาย คือ ชุมชนสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งต้องควบคุมไม่ให้เกิดผลกระทบกับชุมชนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม

จากแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรข้างต้นผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นคือการนำทรัพยากรที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอเป็นกิจกรรมการเข้าชม การให้ความรู้ การเข้าไปพักผ่อนอาศัยในที่พักของชุมชน การร่วมกิจกรรมทางประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการซื้อสินค้าทางการเกษตรและภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของทรัพยากรในแต่ละพื้นที่เป็นหลัก

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

สุขุม คงศิษฐ์ และคณะ (2560) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นจุดหมายทางการท่องเที่ยว ซึ่งรวมไปถึงศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความรู้และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับความเพลิดเพลินและมีปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น รวมทั้งให้ประโยชน์กลับคืนไปสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นส่งผลให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกแก่ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ได้ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ได้ถูกนำมาใช้ในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของชุมชนสามเรือน โดยการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยวทางบกของชุมชนและกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้ทรัพยากรทางการเกษตรของพื้นที่รวมถึงภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนมานำเสนอให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรของพื้นที่ได้ต่อไป ซึ่งสามารถเชื่อมโยงข้อสรุปของ (ราณี อธิชัยกุล, 2557) ที่ได้สรุปแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีจุดประสงค์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการ

จัดการที่ประสานการจัดการในด้านต่าง ๆ ภายใต้อำนาจพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 6 ด้าน ได้แก่ การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม การให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การส่งเสริมตลาดและการนำเที่ยว การจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการท่องเที่ยว และการส่งเสริมการลงทุน โดยขณะเดียวกันคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้ (ปัญจวรรณ อ่อนหวาน, 2559) ยังกล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้อำนาจการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี และมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้นหมายถึง การท่องเที่ยวที่นำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวด้านสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ ชนบทธรรมชาติ ประเพณี วิถีชีวิต ที่มีคุณค่าโดดเด่นของแต่ละพื้นที่มาเสนอเป็นจุดขายหรือสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้กับแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งเจ้าของชุมชนและท่องเที่ยวเกิดความตระหนักและเข้าใจอย่างลึกซึ้งในการดูแล อนุรักษ์ทรัพยากรเหล่านั้นให้คงอยู่ให้ยาวนานที่สุด

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรทางวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจทางการท่องเที่ยว อาทิ ร่องรอยทางประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถาปัตยกรรม ชนบทธรรมชาติ ประเพณีท้องถิ่น อาหารพื้นถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น งานศิลปหัตถกรรมแขนงต่าง ๆ รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แสดงออกถึงความมีวัฒนธรรมในพื้นที่นั้น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เข้ามาสัมผัสและได้รับประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวที่สามารถเป็นส่วนหนึ่งที่จะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไปได้ในอนาคต (ธารณี นวสนธิ และสุขุม คงดิษฐ์, 2560) ซึ่งสอดคล้องในทิศทางเดียวกับทัศนะของ (ราณี อธิชัยกุล, 2557) ที่ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายหรือแรงจูงใจเพื่อชม ร่วมกิจกรรม ศึกษาหรือเรียนรู้วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศิลปะแขนงต่าง ๆ มรดกภูมิปัญญา หรือเทศกาล ประเพณีของท้องถิ่น เพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อเพิ่มพูนทักษะส่วนบุคคลที่อาจแตกต่างกันไปแต่ละคน และแต่ละสถานที่ที่เยี่ยมชม ตามความสนใจของแต่ละบุคคล ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจึงมีขอบเขตกว้างขวางในการศึกษาหรือเรียนรู้ในสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความเพลิดเพลิน ตลอดจนได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมอง ความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน ตลอดจนความรู้ผ่านสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรมนั้น นอกจากนี้ (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์, 2562) ยังได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นอันแสดงถึงวัฒนธรรมประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน และความรู้จากการเที่ยวชม รวมถึงแนวคิดของ (ปัญจวรรณ อ่อนหวาน, 2559) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิง

วัฒนธรรมนั้นเป็นการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม หรือชมงานประเพณีต่าง ๆ ที่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน พร้อมทั้งได้ศึกษาความเชื่อ ความเข้าใจ ต่อสภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวทางประเพณีและศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยววิถีชีวิตในชนบท เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (ทิพวรรณ พุ่มมณี, 2550) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ และสัมผัสกับเอกลักษณ์ ความงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ดังนี้

1. หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน
2. ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง
3. สถาปัตยกรรมดั้งเดิมในท้องถิ่น
4. งานศิลปหัตถกรรม เช่น เครื่องจักสาน เครื่องปั้นดินเผา งานถักทอผ้า และการแกะสลัก เป็นต้น
5. ดนตรี การแสดง การละเล่นและกิจกรรมท้องถิ่น
6. ภาษาและวรรณกรรม นิทาน ตำนาน เพลงพื้นบ้าน
7. การดำเนินชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การบริโภค การประกอบอาชีพ เช่น เกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ปศุสัตว์ การประมง เป็นต้น
8. ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ความเชื่อ สภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิต เช่น การบวชนาค ตักบาตร แห่เทียนพรรษา พิธีบุญบั้งไฟ งานสงกรานต์และงานลอยกระทง เป็นต้น
9. ภูมิปัญญาเฉพาะถิ่นที่โดดเด่น เช่น การรักษาโรคด้วยกายภาพบำบัดโดยการบีบนวด อบ/ประคบ และเวชบำบัดด้วยสมุนไพรหรือการทำประมงพื้นบ้าน เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวที่อาศัยทุนทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำมาเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่นั้น ๆ ได้ ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลิน ได้รับความรู้ หรือซึมซับวัฒนธรรมและเข้าใจถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมที่หลากหลายได้ รวมถึงก่อให้เกิดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมนั้นๆ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเดช พยัฆวิเชียร (2560) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยววิถีชาวนาว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเน้นจุดขายที่ความเป็นวิถีชุมชนที่อาจจะมากกว่าข้าว เพราะความเป็นชุมชนอาจมีทั้งชาวสวน ชาวไร่ ชาวประมง ดังนั้นการท่องเที่ยววิถีชุมชนชาวนาอาจจะหมายรวมมากกว่าเรื่องข้าว แต่มีจุดมุ่งหมายหลักคือ การยกระดับชุมชนในภาคการเกษตรให้สามารถต่อสู้กับภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ยังคงรักษาที่ดินและวิถีวัฒนธรรม

ของตนเองให้คงอยู่ได้โดยใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกับภาคเกษตรเพื่อเสริมรายได้ของวิถีการเกษตรและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยต้องรักษาวิถีเกษตรกรรมและรักษาที่ดินทางการเกษตรไว้ให้ได้

กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล (2562) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ดังนี้

- 1) การจัดให้เยี่ยมชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือกลุ่มชาติพันธุ์
- 2) การเข้าร่วมเทศกาลประเพณี หรือพิธีกรรมทางความเชื่อและศาสนา หรือวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน
- 3) การจัดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) การจัดกิจกรรมเที่ยวชมและพักอาศัยในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชนเจ้าของพื้นที่

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. (2558) ได้จัดทำกรอบแนวคิดของเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแนวคิดหลักในการบูรณาการองค์ประกอบของการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือหลัก โดยคำนึงถึงความยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ดังนั้น เกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงประกอบด้วย 5 ด้านใหญ่ คือ

1. กลุ่มท่องเที่ยวชุมชนมีการจัดการอย่างยั่งยืน
2. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น สังคมและคุณภาพชีวิต
3. การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน
5. ด้านบริการและความปลอดภัย

การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น มีลักษณะโดยเฉพาะที่ (ดรรชนี เอ็มพันธุ์ และเรณูกา กลับลุข, 2560) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญ ไว้ดังนี้

- 1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนหรือในพื้นที่ชนบท ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก คือ ชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น
- 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง
- 3) ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องนำรายได้หรือประโยชน์อื่น ๆ มาสู่ชุมชนและเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวอย่างเป็นธรรม
- 5) กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเป็นการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวและก่อให้เกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ดี และทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ ชุมชนเจ้าของแหล่งท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวด้วยตัวเอง เริ่มตั้งแต่การกำหนดรูปแบบ เงื่อนไขของชุมชน กฎกติกาของชุมชน การกระจายรายได้ รวมถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นธรรมและเหมาะสมกับพื้นที่และเกิดความสามัคคีของชุมชนอย่างแท้จริง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพ็ญฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอสรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี โดยผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะเน้นกระบวนการผลิต “เหหัว” ซึ่งเป็นพืชที่ได้รับรองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ของชุมชนวังยาง มีการจัดตั้งคณะกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเทศบาลตำบลวังยาง และมีการกำหนดแนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนโดยการวางแผนการจัดการพื้นที่ในชุมชน การจัดเตรียมและปรับพื้นที่สำหรับทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวโดยนำเหหัวมาเป็นตัวเดินเรื่อง ทั้งกิจกรรมการดำนาเหหัว การเพาะเหหัว การปลูกเหหัว และการประกอบอาหารจากเหหัว นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่อยู่ภายในพื้นที่มาร้อยเรียงเพื่อให้เกิดเส้นทางการท่องเที่ยวที่บูรณาการการเกษตร ประวัติศาสตร์และสินค้าของชุมชนมานำเสนอให้นักท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรและชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนวังยางเป็นอย่างดี

ภารดี ยโสธรศรีกุล และศิชาญา เล่ห์รักษา (2560) ศึกษาเรื่อง วิถีไทย วิถีชีวิต วิถีข้าว และวิถีอีสาน: ข้าวและวิถีชีวิตของชาวนาไทยจากจังหวัดมหาสารคาม โดยผลการศึกษาพบว่า สำหรับชาวนาไทยโดยเฉพาะชาวอีสานแล้ว ข้าวไม่ได้มีความสำคัญเพียงแค่อาหารที่เรารับประทานทุกมื้อหรือสินค้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ “ข้าว” เป็นฐานรากของชีวิต คติความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีที่แสดงออกถึงความเป็นไทย

ครรชิต มาระโกชน (2559) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้: กรณีศึกษาตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการสำรวจทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวสนใจศึกษาโครงการพระราชดำริชมความงามของธรรมชาติและบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเรียนรู้การทำสวนผลไม้และการเกษตรแบบผสมผสาน การเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร รวมถึงการใช้บริการที่พักที่จัดไว้สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

สุวัฒน์ เรืองศิลป์ (2557) ศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวนาไทยในตำบลคูขุด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ระหว่าง พ.ศ. 2540 – 2556 โดยผลการศึกษาพบว่า (1) หลังจากมีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 ใน พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่รวมทั้งระบบสาธารณูปโภคแบบทุนนิยมและบริโภคนิยมได้กระจายไปสู่ชนบท ส่งผลให้ชาวนามีชีวิตที่สะดวกสบายมากขึ้น ใช้เวลาและแรงงานในการทำนายน้อยลง แต่ในขณะเดียวกันชาวนาส่งส่วนใหญ่ก็มีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน ไม่มีความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนในอดีต (2) การปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต มีการใช้เครื่องจักรทดแทนแรงงานคนและแรงงานสัตว์มากขึ้น ชาวนาส่งส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลงหรือศัตรูพืชอื่น ๆ แทนการใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ และวิธีการ

กำจัดแมลงศัตรูพืชตามแบบบรรพบุรุษ ทำให้ชาวนามีค่าใช้จ่ายในการทำนามากขึ้น ในขณะที่รายได้จากการทำนามิคุ้มค่ากับการลงทุน ทำให้ชาวนามีหนี้สินเพิ่มมากขึ้นและชาวนาจำนวนไม่น้อยต้องสูญเสียที่ดินทำกินไปในที่สุด แต่ก็ยังมีชาวนาอีกจำนวนมากที่มีการรวมตัวกันในรูปแบบสหกรณ์การเกษตร กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ เพื่อร่วมมือช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกปาล์มและยางพารา การทำน้ำตาลโตนด การทำประมง การผลิตสินค้าชุมชน การส่งเสริมการตลาด การให้ข่าวสารความรู้ต่าง ๆ และการสร้างพลังการต่อรอง นอกจากนี้ชาวนารวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านน้อมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ชาวนาเหล่านั้นมีความสุขตามอัตภาพของตน

ชนัญญา สังวาลย์ และอุทัย ปริญญาสุทธินันท์ (2557) ศึกษาเรื่อง นาข้าวระโนด: วิถีชีวิตชาวนาที่เปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาในชุมชนเจดีย์งาม อำเภอรระโนด จังหวัดสงขลา โดยผลการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชาวนาในชุมชนเกิดจากการเปิดปกระวะทำให้น้ำทะเลไหลเข้ามาในพื้นที่นา เกิดปัญหาน้ำท่วมและดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับระบบทุนนิยมในการทำการเกษตรกรรมแบบการค้าเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ชาวนาต้องปรับเปลี่ยนการใช้พื้นที่นาไปเป็นการทำสวนปาล์ม หรือทำแปลงผักหรือปลูกสร้างที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว หรือปล่อยให้ร้างว่างเปล่า ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชน บางรายประสบความสำเร็จในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แต่บางรายล้มเหลว จึงส่งผลให้เกิดความแตกต่างทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการดำเนินชีวิต

สุรศักดิ์ เชื้องาม (2555) ศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2549 โดยผลการศึกษาพบว่า ชาวนามีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่แต่ชาวนายังรักษาวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบเดิม แต่มีการยอมรับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป การทำนาปลูกข้าวไม่เพียงแต่จะเก็บไว้บริโภคเท่านั้นแต่มุ่งเน้นเพื่อการค้าขาย ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตลอดจนความกตัญญูรู้คุณต่อข้าว โดยชาวนาส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับข้าวเหมือนเดิมเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับชาวนาด้วยกัน และในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงแต่วิถีชาวนาตำบลกบเจายังดำรงอยู่และยังคงทำนาต่อไปด้วยปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต จากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ แหล่งน้ำ ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านที่ยังคงพึ่งพาอาศัยกันได้อยู่เสมออีกทั้งชาวนารู้จักการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการทำนาตลอดจนนโยบายทางภาครัฐก็มีส่วนช่วยสนับสนุนให้ชาวนายังคงขายข้าวได้ราคาดีและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ชาวนาตำบลกบเจาจึงยังคงรักษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่ในสมัยปัจจุบันได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” นั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมวิธี ได้แก่ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ (กลุ่มนักท่องเที่ยวทดสอบเส้นทาง) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มาใช้ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ

เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมกลุ่มใหญ่ และการใช้เครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การทำปฏิทินวัฒนธรรม-การผลิต การทำแผนที่รอบใน-รอบนอก การจัดทำทำเนียบผู้รู้ เป็นต้น โดยใช้เครื่องมือเหล่านี้กับกลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน และชาวบ้านในพื้นที่

การวิจัยเชิงปริมาณ

เป็นการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ร่วมทดสอบการท่องเที่ยววิถีชาวนาร่วมกับชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ โดยการใช้แบบประเมินความพึงพอใจกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)

โดยการกำหนดขั้นตอนการวิจัยโดยบูรณาการภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนาของพื้นที่ให้เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานทุกขั้นตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ลำนํ้าคลองโพธิ์ ที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงาน การกำหนดกระบวนการ การวิเคราะห์ รวมถึงการติดตามการดำเนินงานและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากงานวิจัยโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ลำนํ้าคลองโพธิ์

1. ประชากร

การศึกษาการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากรเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มเจ้าบ้าน เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มชาวนาและเกษตรกร กลุ่มอาหารและแปรรูป และกลุ่มนักท่องเที่ยว

2. กลุ่มตัวอย่าง

2.1 กลุ่มเจ้าบ้าน เจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนและชาวบ้านในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มเยาวชน และชาวบ้านในพื้นที่

2.2 กลุ่มชาวนาและเกษตรกร ได้แก่ ชาวนา เกษตรกรผู้ปลูกเห็ดตับเต่า เกษตรแบบผสมผสาน เครื่องมือทางการเกษตร

2.3 กลุ่มอาหารและแปรรูป ได้แก่ ประชาชนชุมชนด้านอาหารพื้นถิ่น กลุ่มอาชีพพื้นบ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร

2.4 นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวในตำบลบ้านกรด ตำบลคู้กลาน ตำบลสามเรือน และตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เครื่องมือ

3.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) สำหรับข้อคำถามแบบปิด (Close ended question) และใช้การวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) สำหรับข้อคำถามแบบเปิด (Open ended question) โดยผู้วิจัยจะทำการสร้างแบบสอบถามขึ้นมา 1 ชุดคำถาม และนำแบบสอบถามไปผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อเสนอแนะที่ได้ มาปรับปรุงเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเครื่องมือที่ได้ไป Try out ในกลุ่มที่ใกล้เคียงกับประชากรที่จะทำการศึกษา เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือก่อนที่จะนำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้

3.2 แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยว 7 ด้าน และเครื่องมือวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน (CBT)

3.3 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ผู้วิจัยจะทำการสร้างสัมภาษณ์ขึ้นมา 1 ชุดคำถาม และนำแบบสอบถามไปผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประเมินความเหมาะสมของข้อคำถาม จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อเสนอแนะที่ได้ มาปรับปรุงเครื่องมือให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4 การประชุมกลุ่มใหญ่ กับกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนา

3.5 การประชุมกลุ่มย่อย กับแกนนำผู้ทำการวิจัยทั้ง 4 พื้นที่

3.6 เครื่องมือในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ การทำปฏิทินวัฒนธรรม-การผลิต การทำแผนที่รอบใน-รอบนอก การจัดทำทำเนียบผู้รู้ เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยใช้ความถี่ (Frequency) เปอร์เซ็นต์ (Percentage) ในการอธิบายลักษณะทางด้านข้อมูลส่วนบุคคล และใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับข้อคำถามแบบเปิด (Open ended question) ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Contents Analysis) โดยจัดกลุ่มประเด็นสำคัญ และนำเสนอข้อมูลอธิบายเป็นความเรียง

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มใหญ่ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context) โดยการข้อมูลที่ได้จากการจัดบันทึกการประชุม การบันทึกเสียงประกอบการประชุม และ

เอกสารรายงานการประชุม มาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ
วัตถุประสงค์การวิจัย แล้วนำข้อมูลมาสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

5. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การบริหารจัดการงานวิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)
ในการดำเนินการวิจัยซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 จัดเวทีประชุมโดยเชิญผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ลำน้ำคลองโพธิ์ มาร่วมหารือกัน
เพื่อสรุปประเด็นการวิจัย (ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว)

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อข้อเสนอโครงการได้รับการอนุมัติเรียบร้อยแล้วทางคณะผู้วิจัยจะทำการจัด
เวทีเพื่อชี้แจงการดำเนินงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมเพื่อออกแบบเครื่องมือต่างๆที่จะนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่
ทำการศึกษา โดยทีมนักวิจัย ผู้ทรงคุณวุฒิ ร่วมกับตัวแทนชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ขั้นตอนที่ 4 จัดเวทีชี้แจงโครงการ และวัตถุประสงค์โครงการวิจัยร่วมกับชุมชนลำน้ำคลอง
โพธิ์ 4 ตำบล และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนา

ขั้นตอนที่ 5 สำรวจ สถานการณ์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถี
ชาวนาของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ 4 ตำบล และนโยบายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
ท่องเที่ยวของชุมชน

ขั้นตอนที่ 6 ถอดบทเรียนความรู้การทำงานเรื่องการท่องเที่ยวของชุมชน/กลุ่มของชุมชน

ขั้นตอนที่ 7 วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยววิถีชาวนา โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ศักยภาพ
การท่องเที่ยวร่วมกับตัวแทนชุมชนในพื้นที่แบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 8 จัดประชุมกลุ่มใหญ่เพื่อออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนลำน้ำคลอง
โพธิ์ 4 ตำบล และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนา

ขั้นตอนที่ 9 ประชุมจัดทำข้อกำหนดด้านการท่องเที่ยวของชุมชนตำบลคลองโพธิ์

ขั้นตอนที่ 10 ออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับข้อมูลและข้อกำหนดด้านการ
ท่องเที่ยว

ขั้นตอนที่ 11 นำกระบวนการที่ได้จากการวิจัยไปทดลองในชุมชนในลักษณะการพัฒนา
ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวแบบชุมชน

ขั้นตอนที่ 12 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผลโดยทีมนักวิจัย

ขั้นตอนที่ 13 จัดเวทีคืนข้อมูลชุมชนเพื่อให้ชุมชนรับทราบผลการวิจัย ร่วมกับชุมชนลำน้ำ
คลองโพธิ์และเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีชาวนา

ขั้นตอนที่ 14 จัดเวทีทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนที่ 15 ประชุมกลุ่มย่อยเพื่อเขียนสรุปรายงานการวิจัย และจัดทำสรุปรายงานการวิจัย
โดยทีมนักวิจัย

ขั้นตอนที่ 16 ประชุมกลุ่มย่อย เพื่อสรุปผลและส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ โดยทีมนักวิจัยและ
สกว.

ขั้นตอนที่ 17 เผยแพร่ข้อมูลจากการวิจัยในครั้งนี้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เน้นการมีส่วนร่วม ของเกษตรกรทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลคู้กลาน ตำบลบ้านกรด ตำบลลิ่งชัน และตำบลสามเรือน กลุ่ม อาชีพ องค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนลำนํ้า คลองโพธิ์ โดยมีผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวนา ของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

จากการศึกษาสถานการณ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวนาของ ชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ คณะผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลด้วยกระบวนการมี ส่วนร่วม โดยแบ่งตามกิจกรรมได้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การศึกษาสถานการณ์และบริบทชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

ผลการศึกษาสถานการณ์และบริบทชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ โดยใช้เครื่องมือในการสร้างการมี ส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ แผนที่ชุมชน (Mapping) ปฏิทินฤดูกาล-ปฏิทินวัฒนธรรม (Seasonal Calendar) ทำเนียบผู้รู้ และการสัมภาษณ์ มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้นจำนวน 55 คน โดยมี ผลการศึกษา ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 นายไพรัตน์ เพชรยวน นายอำเภอบางปะอิน ประธานเปิดงาน **เครื่องมือที่ 1** ปฏิทินฤดูกาล-ปฏิทินวัฒนธรรม (Seasonal Calendar)

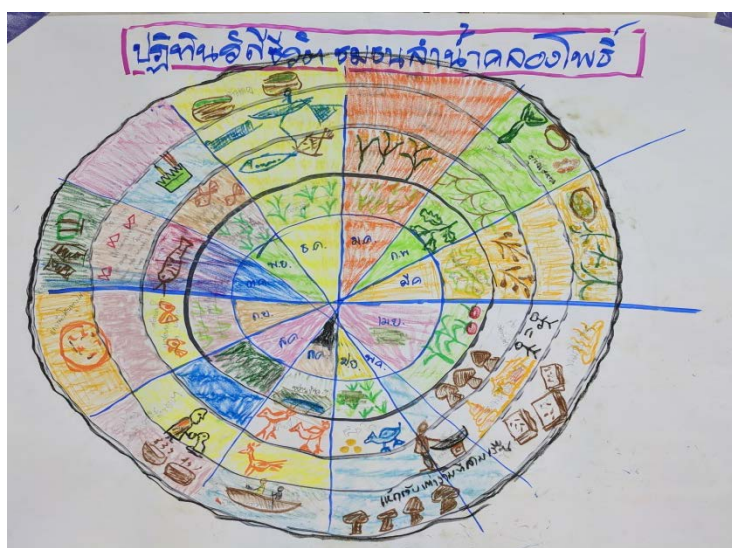
ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมใช้เครื่องมือการทำปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ทราบว่าชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ (ต.บ้านกรด ต.ตลิ่งชัน ต.คู้้งลาน และ ต.สามเรือน) นั้นมีฤดูกาลผลิตที่น่าสนใจและสามารถนำมาพัฒนาให้กิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงปฏิทินวิถีชีวิต ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

เดือน	กิจกรรม
มกราคม	- เก็บข้าว - ดอกโสนเกิด - ทำบุญปีใหม่ - การรับขวัญข้าว
กุมภาพันธ์	- พิธีถวายข้าวเทวดา - ขนมหอยขี้
มีนาคม	- ปลุกผักพื้นบ้าน ผักบู่ ผักกระเฉด - ขนมหอยโสน
เมษายน	- เก็บเห็ดตับเต่า - ประเพณีสงกรานต์ - ทำข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวดำ ขนมหอยน้ำยา
พฤษภาคม	- กวนข้าวทิพย์
มิถุนายน	- ไถดะ - เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ - งานเห็ดตับเต่างามที่สามเรือน
กรกฎาคม	- หว่านข้าว - เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด - บิณฑบาตทางน้ำ
สิงหาคม	- หว่านข้าว - บวชฟักทอง บวชมัน บวชพืชเข้าพรรษา

เดือน	กิจกรรม
กันยายน	- หว่านปุ๋ย - เลี้ยงปลาในนา เทปาลงบ่อ ปลานิล ปลาดุก - แกงเรียงโสนทางไก่อ
ตุลาคม	- ออกพรรษา - พิธีแต่งงานใบข้าว
พฤศจิกายน	- ข้าวตั้งท้อง - ปลกระมัง ปลากระโท - ลอยกระทง
ธันวาคม	- ออกรวง - ทำข้าวกระยาคุ

จากตารางที่ 1 แสดงปฏิทินวิถีชีวิต ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่น่าสนใจซึ่งกระจายตัวอยู่ในเดือนต่างๆตลอดปี ดังนั้นชุมชนจึงสามารถนำมาข้อมูลที่ได้มาจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวตามเทศกาลสำคัญในแต่ละช่วงเดือนเพื่อให้ชุมชนมีกิจกรรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี อีกทั้งยังทำการส่งเสริมการตลาดได้ตลอดทั้งปีอีกด้วย

ภาพที่ 2 ปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ภาพที่ 3 เครื่องมือการทำปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพที่ 4 ชุมชนนำเสนอปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น

เครื่องมือที่ 2 ทำเนียบผู้รู้

ผลที่ได้จากการใช้เครื่องมือรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำเนียบผู้รู้วิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ มีผลการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 2 ทำเนียบผู้รู้ วิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ตำบล	ยังคงอยู่	หายไป	หมายเหตุ
1. นางมาลี ชูชัยยะ	หมี่กรอบ “ย่าเขี้ยว”	หมู่ 4 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
2. นายสนอง ภาควิหก	เศรษฐกิจพอเพียง	หมู่ 4 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
3. นางเมธญา ชูชัยยะ	ปลาตะเพียนจาก วัสดุเหลือใช้	หมู่ 4 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
4. นางบุพผา อิ่มเอิบ	ขนมไทย	หมู่ 5 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
5. นายอุดม สืบสาย	เพลงเรือ	หมู่ 2 ตำบล	✓		หาโอกาสใน การแสดง
6. นางวิภา ไวยสัจจา	เพลงพื้นบ้าน	คู้้งลาน			
7. นางปฐมรัตน์	มีสมันปลาช่อน	หมู่ 1 ตำบล คู้้งลาน	✓		
8. นายอุดม สืบสาย	ไก่นอกหม้อ	หมู่ 2 ตำบล คู้้งลาน	✓		
9. นางจินตนา คชชา	ดอกไม้ประดิษฐ์ต้น โสน	หมู่ 5 ตำบล บ้านกรด	✓		
10. นางสมควร รื่นยาน	ดอกไม้ประดิษฐ์ต้น โสน	หมู่ 4 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
11. นางมาลัย ตรีสมบูรณ์	น้ำมันสมุนไพร	หมู่ 11 ตำบลบ้าน กรด	✓		
12. นายประเสริฐ ภาควัว	ตีมีดและเคียวเกี่ยว ข้าว	หมู่ 11 ตำบลบ้าน กรด	✓		
ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา	ภูมิปัญญา	ตำบล	ยังคงอยู่	หายไป	หมายเหตุ
13. นางสมบัติ หงษา	แกงร้อน	หมู่ 11 ตำบลบ้าน กรด	✓		

14. นางอารี มีรสสม	ข้าวกระยาคุ กระยาสารท	หมู่ 3 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
15. นายอุดม สืบสาย	เลื่อนโบราณ จักรสาน	หมู่ 2 ตำบล คู้กลาน		✓	
16. นายประจวบ รื่นมิตร	หมอดิน	หมู่ 4 ตำบล ตลิ่งชัน	✓		
17. จันทรเพ็ญ สักหล่อ	การเพาะเห็ดตับเต่า แบบธรรมชาติ	ตำบลสาม เรือน	✓		
18. นายทองอยู่ รื่นถ้อย	หมอชาวบ้าน หมอ สมุนไพร	หมู่ 2 ตำบล สามเรือน	✓		
19. นายสง่า รื่นบุตร	ปูนปั้นลายกนก ข้อฟ้า ใบระกา	หมู่ 1 ตำบล สามเรือน	✓		
20. นายหอม รื่นธนะ	พิพิธภัณฑสถานบ้าน - แร่ดักปลา,นก	หมู่ 5 ตำบล สามเรือน	✓		
21. นางสาว วงศ์สถิต	ขนมโบราณ - ไข่เหี้ยน้ำ	หมู่ 5 ตำบล สามเรือน	✓		
22. นางสาววงษ์ จันทรรัตน์	กระทงตาละปัด	หมู่ 2 ตำบล สามเรือน	✓		

จากตารางที่ 2 แสดงทำเนียบผู้รู้ วิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ (ต.บ้านกรด ต.ตลิ่งชัน ต.คู้กลาน และ ต.สามเรือน) มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาวิถีการทำนาและภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ชุมชนจึงสามารถนำมาข้อมูลที่ได้มาออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีการกระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆของทั้ง 4 ตำบล เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของภูมิปัญญาโดยตรงนั่นเอง

ทำเนียบผู้รู้ "จิตพิศมัย นำน้ำคลองโพธิ์"

ข้อ	ชื่อผู้รู้	ชื่อผู้รู้	อาชีพ	จำนวน	รายชื่อไปแล้ว
1	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
2	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
3	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
4	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
5	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
6	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
7	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
8	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
9	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
10	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
11	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
12	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
13	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
14	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
15	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
16	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
17	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
18	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
19	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
20	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	
21	นางสาวลิ้ม ชูชัย	นางสาวลิ้ม ชูชัย	แม่ค้า	✓	

ภาพที่ 5 ทำเนียบผู้รู้ที่ชุมชนร่วมกันนำเสนอ

ภาพที่ 6 ชุมชนนำเสนอทำเนียบผู้รู้ของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

เครื่องมือที่ 3 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ของชุมชน

จากการร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน ในภาพรวมของชุมชน มีผลการศึกษาที่น่าสนใจ ดังนี้

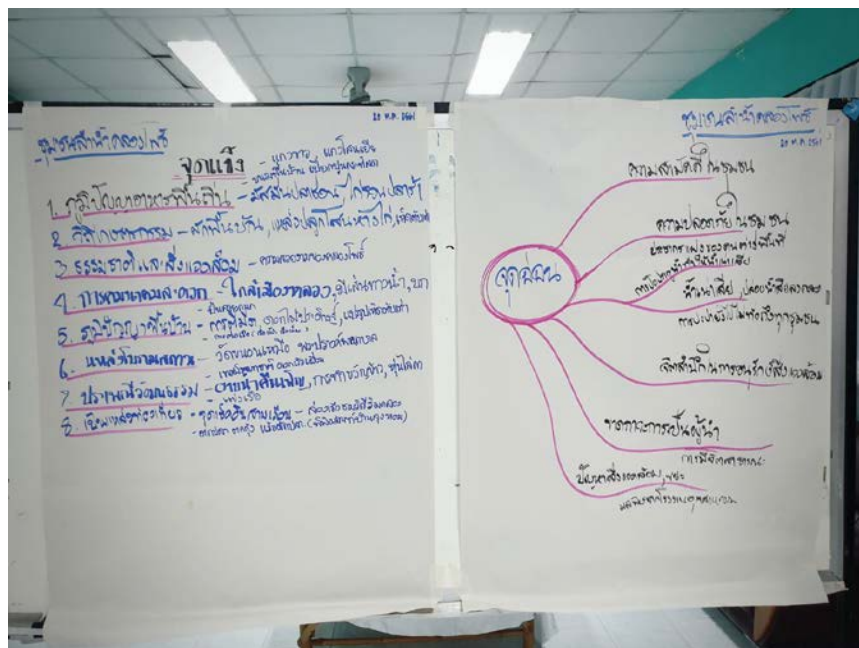
จุดแข็งของชุมชน

1. ภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น มีส้มปลาส่อน ไก่รวนปลาร้า ขนมพื้นบ้าน เปียกปูนกะทิสด แกงขาว แกงโสนเยี้ย
2. วิถีเกษตรกรรม แหล่งปลูกข้าว ผักพื้นบ้าน โสนหางไก่ และเห็ดตับเต่า
3. ธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ความสวยงามของคลองโพธิ์
4. การคมนาคมสะดวก ใกล้เมืองหลวง มีเส้นทางน้ำและทางบก
5. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การตีมีด ปั่นลายกนก ดอกไม้ประดิษฐ์ แปรรูปเห็ดตับเต่า การต่อเรือ (เรือแป๊ะ เรือเข้ม)
6. แหล่งโบราณสถาน วัดขนอนเหนือ พระปรางค์พญาบาล เทศน์มหาชาติ ดอกบัวเผื่อน
7. ประเพณีวัฒนธรรม อาบน้ำเดือนเพ็ญ การทำขวัญข้าว ทุ่งไล่กา แข่งเรือ
8. เป็นแหล่งท่องเที่ยว จุดเช็คอินสามเรือน ล่องเรือชมวิถีคลอง ตกปลา ตกกุ้ง แร่วัดักปลา (พิพิธภัณฑ์บ้านลุงหอม)

จุดอ่อนของชุมชน

1. ความสามัคคีในชุมชน
2. ความปลอดภัยในชุมชน ประชาชนแฝงของคนต่างพื้นที่
3. น้ำเน่าเสีย ปล่อยน้ำเสียลงคลอง การปิดประตูน้ำทำให้น้ำเน่าเสีย การประปาไม่ทั่วถึง
4. จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
5. ขาดภาวะการป็นผู้นำและการมีจิตสาธารณะ
6. ปัญหาสิ่งแวดล้อม ขยะ มลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

ผลการศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน ของชุมชน พบว่า ชุมชนสามารถวิเคราะห์ตัวเองได้ว่ามีจุดแข็งจุดอ่อน ในเรื่องใดบ้าง ชุมชนมีจุดแข็งที่น่าสนใจ มีเสน่ห์ที่มีความเป็นอัตลักษณ์สามารถนำมาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิตได้ และสามารถนำเอาจุดแข็งของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนในการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน และใช้เป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยวได้ เมื่อพิจารณาในเรื่องของจุดอ่อนชุมชนเองก็เข้าใจและมองเห็นโอกาสในการกำจัดจุดอ่อนในชุมชนด้วยการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือหนึ่งในการบริหารจัดการชุมชน และส่งให้ผู้นำท้องถิ่นมองเห็นปัญหาในการพัฒนาได้อย่างตรงจุดเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 7 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ของชุมชน

ภาพที่ 8 สรุปประเด็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ของชุมชน

เครื่องมือที่ 4 ทฤษฎีปัญญาของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมใช้เครื่องมือรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ทราบว่าชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์นั้น มีภูมิปัญญาที่น่าสนใจและสามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนาได้ดังนี้

ภูมิปัญญาปลาตะเพียนจากวัสดุเหลือใช้

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นางเมธญา ชูชัยยะ

บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 082 953 9811

2. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา

การสานปลาตะเพียนโบราณเริ่มทำครั้งแรกในสมัยอยุธยา สมัยก่อนมีชาวไทยกลุ่มหนึ่งเรียกว่าชาวเรือ “แขกเทศ” เป็นคนที่เริ่มทำปลาตะเพียนสานขึ้น เนื่องจากชีวิตส่วนใหญ่อยู่บนเรือ และมีความผูกพันกับสายน้ำ และยังมีความคุ้นเคยกับรูปร่างของปลาตะเพียนของจริง จึงเริ่มสานปลาตะเพียนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น เช่น ใบมะพร้าว ใบลานและใบตาล ทำไว้เพื่อแขวนให้เด็กเล็กๆดูเพื่อความเพลิดเพลินและใช้ในงานมงคลต่างๆ นอกจากจะใช้วัสดุจากธรรมชาติมาสานเป็นปลาตะเพียนแล้วชาวบ้านตลิ่งชันยังนำวัสดุเหลือใช้จากในชุมชน (ขวดน้ำพลาสติก) มาดัดแปลงเป็นปลาตะเพียนอีกด้วย การนำวัสดุที่ใช้แล้วนำกลับมารีไซเคิลเพื่อนำมาใช้ประโยชน์อีกครั้งเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติอีกทางหนึ่งเพื่อลดภาวะโลกร้อน

3. วัตถุดิบ

1. ขวดน้ำพลาสติก ขนาดและรูปร่างต่างๆ
2. หัวแร้งใบมีดสำหรับตัดขวดพลาสติก
3. สีเขียนกระจกที่มีขายตามร้านเครื่องเขียนทั่วไป
4. น้ำยามีเดียม (เอาไว้ผสมสี)
5. หนวดกุ้งสำหรับต่อหลอดฟันทีส
6. ตัวอย่างลายฟันทีสหรือวาดเอง
7. ปากกาเขียนแผ่นใส

4. ขั้นตอนในการทำ

1. ล้างขวดให้สะอาดทั้งภายนอกและภายในเช็ดให้แห้งสนิท
2. ใช้ปากกาวาดลวดลายที่ขวดตามแบบที่เราเตรียมไว้
3. ใช้หัวแร้งใบมีดเสียบลั๊กทิ้งไว้ 15 นาทีตัดตามลวดลายที่วาดไว้
4. ลบลายที่วาดไว้ด้วยน้ำเปล่าเช็ดให้แห้ง
5. ฟันทีสโดยเอาหนวดกุ้งต่อจากปากขวดสีฟันทีสตามลวดลายสีตามชอบ
6. การทำต้องใช้ความชำนาญและการฝึกฝน

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

เป็นการนำวัสดุที่ใช้แล้วนำกลับมารีไซเคิลเพื่อการใช้ประโยชน์อีกครั้งเป็นการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและยังเป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตเองจากของเหลือใช้

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์อย่างไร

เป็นฝีมือแรงงานของคนในชุมชนซึ่งมีการรวมกลุ่มกันมีการถ่ายทอดให้สมาชิกในกลุ่มได้เห็นคุณค่าของสิ่งของเหลือใช้ที่ทิ้งแล้วนำมาทำใหม่ให้เกิดประโยชน์และสร้างรายได้อีกทางหนึ่งด้วย

ภูมิปัญญาการทำขนมไทยบ้านตลิ่งชัน

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นางบุปผา ชูชัยยะ

บ้านเลขที่ 28 หมู่ 5 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ 13160

2. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา

ขนมไทยเป็นขนมที่มีความอร่อยรสชาติหวานและมีกลิ่นหอมจากเทียนอบมีมาตั้งแต่ครั้งอดีต กาลเกิดจากภูมิปัญญาที่สามารถนำวัตถุดิบที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นมาปรุงแต่งเป็นของหวานได้หลากหลายรูปแบบถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง จากเรื่องเล่าขนมไทยที่ใช้ไข่เป็นวัตถุดิบ นั้นเข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากคุณท้าวทองกีบม้าภรรยาเชื้อชาติญีปุ่น สัญชาติโปรตุเกส ของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ได้รับการทำทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทองในสมัยนั้นและยังให้ความสำคัญใช้เป็นขนมมงคลในงานต่างๆอีกด้วย

3. วัตถุดิบ

ไข่ไก่ มะพร้าวกะทิ แป้ง น้ำตาลทราย กระดาษทองเหลือง พาย กรวยโรยฝอย ทัพพี กระบวย ชั่ง หม้อ เตา ใบตอง และใบเตยหอม

4. ขั้นตอนในการทำ

1. การทำฝอยทอง ทองหยอด และทองหยิบ

2. เลือกไข่อายุ 2-3 วัน

3. แยกไข่แดงออกจากไข่ขาว

4. ตีไข่ผสมแป้งทองหยอดให้ขึ้นฟู

5. เคี่ยวน้ำตาลทรายกับน้ำเปล่าให้เป็นน้ำเชื่อม

6. นำไข่ที่ผสมแล้วเอาไปโรยในน้ำเชื่อม ถ้าฝอยทองต้องใส่กรวยแหลม เพื่อให้เป็นเส้นฝอย แต่ถ้าเป็นขนมทองหยอด ทองหยิบคนทำจะต้องได้รับการฝึกฝนในการหยอดไข่ที่ผสมแป้งลงในน้ำเชื่อมเพื่อให้เป็นรูปทรงตามต้องการต้องใช้ความสามารถเฉพาะตัว

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

ขนมไทยจะถูกนำมาใช้ในงานบุญตามประเพณีและพิธีกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนไทยโดยนิยมทำขนมเชื่อมมงคล ได้แก่ ขนมตระกูลทองทั้งหลาย เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ซึ่งถือว่าเป็นมงคลทำแล้วได้บุญกุศลมีเงินมีทองมีลาภยศ เป็นต้น

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์อย่างไร

วิถีชีวิตคนไทยเป็นสังคมการเกษตรที่มีผลผลิตทางธรรมชาติมากมาย เช่น กล้วย อ้อย มะม่วง มะพร้าว ข้าวเจ้า และข้าวเหนียว สามารถนำมาปรุงเป็นขนมได้มากมายหลายชนิดส่วนมากชาวชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์มักจะชอบทำขนมไทยเอาไว้เพื่อต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมเยือน

ภูมิปัญญาการทำขวัญนาค

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นายสมาน มีรสสม

บ้านเลขที่ 14 หมู่ 3 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 035236207

2. ประวัติความเป็นมา

ตามประเพณีไทยชายใดที่มีอายุถึงเกณฑ์จะบวชพระแล้วพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ก็จะทำการกำหนดงานอุปสมบทให้ซึ่งในการทำพิธีจะมีพิธีกรรมหนึ่งซึ่งเรียกว่าการทำ “ขวัญนาค” ส่วนใหญ่จะเป็นการสอนนาคถึงบุญคุณของบิดามารดา และการเตรียมตัวเป็นสาวกที่ดีของพระพุทธศาสนา การประกอบพิธีทำขวัญนาคเป็นความเชื่อมาตั้งแต่โบราณ สาเหตุที่ต้องจัดพิธีทำขวัญนาคขึ้นเพราะญาติของพ่อนาคที่เดินทางมาจากที่ต่างๆไม่สามารถเดินทางกลับได้ต้องอยู่ในงานทั้งคืนหากไม่มีพิธีทำขวัญนาคขึ้นมันก็จะเจ็บเหงา ในปัจจุบันการสืบทอดประเพณีการทำขวัญนาคยังมีอยู่

3. วัตถุประสงค์และอุปกรณ์ในการทำ

1. หมอทำขวัญ

2. บายศรีหลักสามชั้น 5 ชั้นหรือ 7 ชั้นก็ได้ (ข้าวปากหม้อไข่ต้มใส่บ่นยอด)

3. กล้วยน้ำว่าสุก มะพร้าวอ่อน
4. อาหารคาวหวาน
5. เทียนน้ำมันต์
6. ชันน้ำมันต์
7. หมากพลู
8. ใบตอง 3 ใบห้ามไม่ให้ใบแตกหรือฉีกขาด

4. ขั้นตอนการทำ

เจ้านาค ซึ่งโกนหัว โกนคิ้ว โกนหนวด ตัดเล็บให้เรียบร้อยแล้วนุ่งห่มด้วยเครื่องแต่งกายที่งดงามมีแหวนสร้อยทองต่างๆนุ่งผ้ายกทองใส่เสื้อลายปักทองใส่สไบเฉียงทางไหล่ซ้ายคาดเข็มขัดหัวเพชร จากนั้นไปนั่งหน้าบายศรี หมอทำขวัญนาคจะอ่านคำทำขวัญนาคขึ้นตามทำนองมีเนื้อความอธิบายถึงชีวิตมนุษย์ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาจนพ่อแม่เลี้ยงดูจนเติบโตใหญ่จนถึงเวลาที่เจ้านาคจะได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา เมื่ออ่านบททำขวัญนาคจบแล้วก็จะทำพิธีสมโภชด้วยน้ำสังข์ และต่อด้วยการเวียนเทียนพร้อมกันในหมู่ญาติและเพื่อนฝูงเป็นอันจบพิธีทำขวัญนาค

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

เป็นองค์ความรู้และความสามารถประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นต่อไปเป็นมรดกทางวัฒนธรรม

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์อย่างไร

ทำให้เกิดความรักสามัคคีกันของคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และรักษาประเพณีดั้งเดิมที่อยู่มาตั้งแต่ในอดีต

ภูมิปัญญาการทำหมี่กรอบทรงสวย

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นางสาวลลิตา ชูชัยยะ

บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 4 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 086 124 705

2 ประวัติความเป็นมา

หมี่กรอบ เป็นอาหารที่รู้จักกันมานานตั้งแต่โบราณตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันเป็นอาหารลูกผสมระหว่างไทยจีน เป็นของทานเล่น เป็นอาหารว่าง เป็นอาหารทานกับข้าว เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ยังคงอนุรักษ์เพื่อให้ยังคงรสชาติของการเป็นอาหารโบราณไว้

3.วัตถุดิบ

1. เส้นหมี่
2. น้ำเปล่า
3. น้ำตาลปีบ
4. มะขามเปียก
5. ถั่วลิสง
6. ไข่ไก่
7. หอม
8. กระเทียม
9. น้ำมันพืช

4. ขั้นตอนในการทำ

1. ทอดเส้นหมี่ด้วยน้ำมันที่ร้อนได้ที่แล้วพักไว้
2. เคี้ยวน้ำตาลปีบ เกลือ น้ำมะขามเปียก เข้าด้วยกัน
3. จากนั้นนำเส้นหมี่ที่พักไว้มาผสมคลุกเคล้ากับน้ำตาลปีบ เกลือ น้ำมะขามเปียก ถั่วลิสง
4. เจียวหอม กระเทียมทุบแล้วสับสับให้น้ำมันหอม
5. ตีไข่เปิดโรยในตะแกรงให้ฟูเหลืองกรอบเป็นฝอยๆ เอาขึ้นเก็บไว้ให้กรอบ
6. เสร็จแล้วเอาเครื่องใส่รวมคลุกเคล้าให้เข้ากันปรุงรสพักไว้เพื่อบรรจุต่อไป

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

หมี่กรอบสูตรต้นตำรับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 บ่อยครั้งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระนครศรีอยุธยา คุณย่าเขียวต้องถูกเชิญให้ทำหมี่กรอบถวายเกือบทุกครั้งเป็นคำบอกเล่าจากลูกๆหลานๆของคุณย่าเขียวที่ชาวชุมชนบ้านตลิ่งชันลำนํ้าคลองโพธิ์มีความภาคภูมิใจมาจนถึงปัจจุบัน

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์หรือไม่อย่างไร

ผลิตภัณฑ์หมี่กรอบทรงเสวยเกิดจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านตลิ่งชันซึ่งเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและได้สืบทอดการผลิตหมี่กรอบนี้มาอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการกระจายรายได้ของคนในชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

ภูมิปัญญาการตีเคียวเกี่ยวข้าว ส. ไทยประเสริฐ

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นายประเสริฐ ภาคบัว อายุ 95 ปี

บ้านเลขที่ 66 หมู่ 11 ตำบลบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 081 2948 6415

2. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา

ประมาณ 70 ปีที่ผ่านมาคุณตาประเสริฐซึ่งเป็นช่างทำมีดและเคียวเกี่ยวข้าวได้มาสร้างครอบครัวที่บ้าน 66 หมู่ 11 ตำบลบ้านกรด หรือบ้านโคกวัด ก่อนหน้านั้นก็ใช้ชีวิตเดินทางล่องเรือรับจ้างทำมีดทำเคียวในเส้นทางแม่น้ำเจ้าพระยาจากจังหวัดชัยนาท สุพรรณบุรี มาจนถึงอยุธยา รวมทั้งบ้านอรัญญิกหรือบ้านท่าช้าง ก็มาใช้ชีวิตในการเป็นลูกมือในการทำมีดด้วย ครอบครัวของคุณตาประเสริฐใช้บ้านแห่งนี้เป็นที่ตีเคียวและก้อยู่อาศัย ต่อมาก็ขยายกิจการใหญ่ขึ้นโดยมีลูกๆและญาติมาช่วยเป็นแรงงานในขณะนั้นก็เริ่มขยายโรงตีเคียวแยกออกมาเป็นโรงงานใหญ่ขึ้นแต่เป็นหลังคามุงจาก ในการทำเคียวสมัยก่อนได้หาวตลับ เช่น เหล็ก ก็เป็นของเก่าที่เหลือใช้แล้วนำมาแปลงสภาพโดยใช้แรงงานคนทั้งหมด เพราะไม่มีเครื่องมือไฟฟ้าต้องใช้วิธีหลอมเหล็กทั้งการตัดและเชื่อมโลหะโดยมีถ่านไม้ไฟในการหลอมเหล็ก ถ่านไม้ไฟนี้ต้องไปซื้อโดยทางเรือซึ่งไปซื้อเองจากสุพรรณบุรีและชัยนาท ต่อมาก็พัฒนาขึ้นโดยใช้เครื่องยนต์ดีเซลมาเป็นไฟในการเชื่อมเหล็กและตกแต่งชิ้นงาน ในกระบวนการผลิตเคียวหลังจากนั้นก็ใช้ไฟฟ้าใช้และก็มีเครื่องมือไฟฟ้าที่เป็นมอเตอร์มาใช้ในการทำงานต่างๆ ในช่วงนั้นการผลิตก็พัฒนาขึ้นมาก ช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงมกราคมของทุกปีจะผลิตเคียวได้ถึงวันละ 200 เล่ม ดังที่เห็นเป็นโรงทำเคียวในปัจจุบันก็ได้สร้างในช่วงนั้น เคียวเหล่านั้นได้ส่งไปขายที่จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดพิษณุโลก ครั้งละเป็นพันๆเล่ม ก่อนที่จะมีรถเกี่ยวเข้ามาแทนที่ จนถึงปัจจุบันก็ยังทำเคียวเกี่ยวข้าวอยู่บ้างตามคำสั่ง โดยมีคุณพ่อบุญชอบ โอริส เป็นคนทำโดยใช้กระบวนการทำแบบใหม่แต่ก็ยังใช้แรงงานคนที่มีความเชี่ยวชาญ ซึ่งเคียวที่ทำที่นี้นั้นจะมีคุณภาพที่เด่นคือ มีความคมมาก ฟันเคียวซึ่งเรียกว่า “แระ” ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเคียวตราตัว “ส” ก็ยังได้รับความนิยมจนถึงปัจจุบัน เคียวตรา “ส” ได้ขายให้ชาวนาในพื้นที่คลองโพธิ์และหลายชุมชนใกล้เคียงรวมทั้งขายให้ชาวนาในจังหวัดอยุธยาโดยตลอด

3. วัตถุดิบ

1. เหล็กเดิมใช้เหล็กข้ออ้อยแข็งแรงนำมาตีด้วยแรงคนและไฟจากถ่านไม้ไฟ ปัจจุบันใช้เหล็กแผ่นชุบแข็งขนาด 4 ฟุต * 8 ฟุต
2. เหล็กแป๊ปดำเป็นเส้นเส้นละ 6 เมตรนำมาตัด
3. แก๊สและออกซิเจนในการตัดเหล็กแผ่นและชุบแข็ง
4. เครื่องเจียรเหล็กไฟเบอร์ขนาด 7 นิ้ว
5. เครื่องเชื่อมเหล็ก เครื่องเลื่อยตัดเหล็กแป๊ป
6. เครื่องขัดเงาเหล็กวัสดุขัดเงา ตะไบเหล็กใช้ในการทำคมเคียว
7. น้ำมันแลคเกอร์ใช้ทาเคลือบกันสนิมและทำให้สวยงาม
8. “ลูกพะเนิน” ใช้ในการตีเหล็กให้แบนบน “ทั่ง”
9. ฆ้อนเหล็กด้ามไม้ไฟ และสากัด ใช้ตัดเหล็ก
10. สุปโบราณ สุปยืน หรือ สุปโยก หรือ สุปแจว

4. ขั้นตอนในการทำ

1. นำเหล็กแผ่นเกรดชุบแข็งมาตัดตามแบบเคียวด้วยหัวแก๊สตัดเหล็ก
2. นำท่อเหล็กแป๊ปดำมาตัดประมาณ 15 เซนติเมตร นำมาเชื่อมด้วยเครื่องเชื่อมไฟฟ้าให้ติดกับตัวเคียวที่ตัดมาตามแบบจะได้เคียวที่มีด้าม
3. นำมาทำให้มีคมโดยใช้เครื่องเจียรไฟฟ้าขนาด 7 นิ้ว
4. นำมาทำคมเคียวให้มีพื้นแหลมคือ “แระ” โดยใช้ตะไบด้วยมือ
5. จากนั้นนำมาชุบแข็งโดยใช้ไฟจากแก๊ส
6. นำมาขัดด้ามจับให้ขาวโดยเครื่องขัดกากเพชรแล้วนำมาทาทับด้วยน้ำมันแลคเกอร์ทาน้ำมันกันสนิมก็เป็นอันพร้อมใช้งาน

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

ทำให้คนรุ่นหลังรู้จักขั้นตอนการทำเคียว ประวัติความเป็นมาในการผลิตเคียว การพัฒนากระบวนการผลิตให้ทันตามยุคสมัยเพื่อทำให้กระบวนการทำเคียวเกี่ยวข้าวไปเต็มเต็มการทำนาแบบโบราณของชาวนาที่พึ่งตนเองมาจนถึงปัจจุบันเคียวเป็นจุดกำเนิดของความสามัคคีในกระบวนการเก็บเกี่ยวข้าวแบบ “ลงแขก” โดยไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายในการจ้างคนงานช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายโดยการซื้อเคียว 1 เล่ม ใช้งานได้หลายปี สามารถนำเคียวมาซ่อมหรือเรียกว่า “เช่น” ได้ ปีไหนจะเก็บเกี่ยวแล้วเคียวไม่คมสามารถนำมาซ่อมให้คมได้อีก 2-3 ครั้งทำให้ประหยัดไม่ต้องทิ้งหรือซื้อใหม่นำมา “เช่น” จะถูกกว่าซื้อใหม่อีกด้วย

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชาวนาของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์อย่างไร

โรงตีเคียว เป็นสถานที่ผลิตเคียว ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเกี่ยวข้าว อีกทั้งยังมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานเมื่อ 70 ปีถึงปัจจุบัน โรงเคียวตาประเสริฐที่ชาวนาส่วนใหญ่ในลำน้ำคลองโพธิ์จะมาซื้อเคียวและในแต่ละปีก่อนฤดูเก็บเกี่ยวจะนำเทียมมาซ่อมที่นี้จึงเป็นที่พบปะและสื่อสารกันของชาวนาในหลายๆตำบล จนโรงตีเคียวของตาประเสริฐได้กลายมาเป็นสถานที่ที่ผู้คนจะมาฝากเรื่องเผยแพร่งานบุญ งานวัด งานมงคลต่างๆไว้กับตาประเสริฐ

ภูมิปัญญาการทำแกงมัสมั่นปลา

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นางเจียด ภาคอินทรีย์

บ้านเลขที่ 9 หมู่ที่ 1 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 081 832 6242

2. ประวัติ

แกงมัสมั่น เป็นอาหารที่มีมาตั้งแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ สันนิษฐานว่ามาจากต้นเครื่องชาวอินเดียโดยอ้างถึงจากบันทึกของคณะทูตชาวเปอร์เซีย พ่อครัวชาวเปอร์เซียผู้รับราชการในแผ่นดินของสมเด็จพระนารายณ์ แกงมัสมั่นตำรับเดิมใช้นมเปรี้ยว ต่อมาได้เปลี่ยนมาใช้กระทิ แกงมัสมั่นถือเป็นแกงครูเพราะมีเครื่องแกงสารพัดและต้องปรุงอย่างปราณีตคนโบราณจึงนิยมปรุงแกงนี้เฉพาะเวลาที่มีงานสำคัญๆเท่านั้น เช่น งานแต่ง งานงานบวช และงานบุญต่างๆ

ในอดีตลำน้ำคลองโพธิ์ มีความอุดมสมบูรณ์มากในน้ำมีปลาและสัตว์น้ำที่หลากหลาย ชุมชนหาปลาได้มากมายโดยเฉพาะปลาช่อน ปลากะพง เนื้อจะขาวละเอียดนุ่มอร่อยกว่าปลาช่อน แม่เจียดภาคอินทรีย์ อาศัยอยู่ที่ริมคลองโพธิ์ เป็นคนคลองโพธิ์โดยกำเนิดและชอบทำแกงมัสมั่นเพราะมีฝีมือในการทำอาหารเกือบทุกประเภทจึงนำปลาที่หาจับได้ในคลองโพธิ์มาประกอบอาหารและได้ลองทำแกงมัสมั่นปลา แทนเนื้อวัว เนื้อไก่ ซึ่งหายากราคาแพงกว่าปลา แม่เจียดมีฝีมือในการทำอาหารขึ้นชื่อว่าทำอาหารได้อร่อยจึงทำแกงมัสมั่นปลาออกมาได้รสชาติอร่อยถูกปาก แกงมัสมั่นปลาจึงได้เป็นเมนูประจำบ้าน แม่เจียดมีลูกรวม 14 คน ทำแกงมัสมั่นปลาที่จะต้องทำจำนวนมากทำเป็นหม้อใหญ่และแจกให้เพื่อนบ้านได้ลองชิมอีกด้วย

3. วัตถุดิบ

1. หอมแดงเผา 15 หัว
2. พริกแห้งเม็ดใหญ่ 15 เม็ด
3. ตะไคร้ซอย
4. ข่าแก่เผา 4 แว่น
5. กระเทียมเผา 20 กลีบ

6. กะปิเผา 1 ช้อนโต๊ะ
7. ลูกผักชีคั่ว 1 ช้อนโต๊ะ
8. ยี่หระคั่ว 1 ช้อนโต๊ะ
9. ลูกจันทร์ แกะเปลือกคั่ว 2 ลูก
10. ดอกจันทน์ 2 ดอก
11. กานพลู 8 ดอก
12. อบเชยคั่วยาว 1 นิ้ว 1 ท่อน
13. ใบกระวานคั่วพอหอม 5 ใบ
14. ลูกกระวานคั่วแกะเม็ดออก 8 ลูก
15. ผิวส้มซ่าซอยละเอียด 1 ช้อนโต๊ะ (ถ้าไม่มีใช้มะขามเปียกแทน)

4. ขั้นตอนการทำ

1. ทอดปลาในน้ำมันไฟกลางให้ด้านนอกเป็นสีเหลืองสวยตักขึ้นซับน้ำมัน
2. ผัดพริกแกงมัสมั่นกับกะทิจนหอม ใส่ลูกกระวานลงไปผัด ใส่ปลาทอดผัดอย่างเบามือ
3. ต้มหางกะทิให้เดือดใส่ส่วนผสมที่พักไว้ พริกแกงมัสมั่น หัวกะทิและปลาทอดลงไปปรุงรสด้วยน้ำปลา น้ำตาลปีบ มะขามเปียก มันฝรั่ง หอมใหญ่ ถั่วลิสงคั่ว เคี่ยวต่อจนส่วนผสมสุกแล้วปิดไฟ

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

แกงมัสมั่น เป็นอาหารที่อร่อยจนต่างชาติรู้จักและนิยมรับประทานจนติดอันดับอาหารขึ้นชื่อของเมืองไทยที่ดังไกลไปทั่วโลก ไม่แพ้ต้มยำกุ้งที่ต่างชาติรู้ว่าเป็นอาหารไทย แกงมัสมั่นปลาซึ่งเป็นอีกเมนูหนึ่งที่อยากจะอนุรักษ์ไว้ เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ทำขึ้นมาโดยใช้ปลาในลำน้ำคลองโพธิ์เป็นส่วนผสมในการปรุง เป็นอาหารเมนูเด็ดที่อร่อยที่ใช้เนื้อปลาแทนเนื้อวัว เนื้อไก่ ซึ่งเนื้อปลามีประโยชน์ต่อสุขภาพอย่างยิ่งและทานง่ายอีกด้วย

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์อย่างไร

ในอดีตชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีการอาศัยกันในพื้นที่สองฝั่งคลองมีแพเรียงกันอยู่มากมายในน้ำอุดมสมบูรณ์ไปด้วยปลามากมายหลายชนิด ชุมชนสามารถจับปลามาประกอบอาหารจึงนิยมนำเนื้อปลามาตัดแปลงเป็นอาหารเมนูต่างๆ และแกงมัสมั่นปลา ก็เป็นอีกเมนูหนึ่งที่มีความนิยมจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาการร้องเพลงเรือ

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา นางวิภา ไวยสัจจา

บ้านเลขที่ 53/4 หมู่ที่ 2 ตำบลตลิ่งชัน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160 โทรศัพท์ 085 218 3781

2. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา

เพลงเรือมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามักนิยมเล่นร้องกันในระหว่างเดือน 11 ถึงเดือน 12 ในช่วงวันลอยกระทงของทุกปีเนื่องจากในช่วงนี้เป็นฤดูน้ำหลากซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวนาว่างเว้นจากการทำนา ในช่วงเวลากลางคืนพระจันทร์เต็มดวงทำให้หนุ่มสาวจะออกมาพายเรือเกี้ยวพาราสีกันในช่วงเวลานี้ซึ่งทำให้เกิดประเพณีการร้องเพลงเรือขึ้น

3. อุปกรณ์

เรือและชุดเสื้อผ้าของผู้เล่นเพลงเรือ พ่อเพลง ผู้ชายและลูกคู่ประมาณ 2-3 คน แม่เพลง ผู้หญิงและลูกคู่ประมาณ 2-3 คน

4. ขั้นตอน

- ใช้เวลาเล่นในช่วงเดือน 11 และเดือน 12 ของทุกปี
- ในเวลากลางคืนที่พระจันทร์เต็มดวงในช่วงวันลอยกระทง
- ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะเตรียมเรือคนละลำและผู้เล่นประกอบด้วย พ่อเพลง แม่เพลง และลูกคู่อาจจะมีการตกแต่งเรือที่นำมาใช้ให้สวยงามด้วย เมื่อเรือฝ่ายชายและฝ่ายหญิงพามาพบกันก็จะมีการร้องกลอนเกี้ยวพาราสีกันส่วนมากฝ่ายชายจะร้องขึ้นก่อนจะมีการร้องแกล้งกันไปมาในช่วงเวลาการร้องก็จะมีการต่อว่ากันเป็นคำพูดสลับกับการร้องก่อนไปด้วย

5. คุณค่าภูมิปัญญา

เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาประเพณีวัฒนธรรมไม่ให้สูญหายไปซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่มีประโยชน์มากกับชุมชนน่าน้ำคลองโพธิ์

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์อย่างไร

ทำให้ชุมชนรู้ถึงคุณค่าของลำน้ำคลองโพธิ์ว่ายังมีความสำคัญอยู่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้และสามารถพัฒนาให้ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นเวทีที่จะพลิกฟื้นอดีตให้ยังคงอยู่ในปัจจุบัน

ภูมิปัญญาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสน

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล : นางสาวลี พลรักษ์

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา : นางจินตนา คชชา อายุ : 48 ปี

อยู่บ้านเลขที่ 12/1 หมู่ 5 ตำบลบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
รหัสไปรษณีย์ 13160

2. ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากพื้นที่ตำบลบ้านกรดมีสภาพเป็นที่ราบลุ่ม มีน้ำท่วมขังในช่วงเดือน กรกฎาคมถึงเดือนธันวาคมของทุกปี ทำนาปีละ 1 ครั้ง ในพื้นที่ตำบลคลองสวนพลู อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นพื้นที่เพาะปลูกข้าวและมีพืชชนิดหนึ่งขึ้นปะปนกับต้นข้าวเป็นจำนวนมาก พืชดังกล่าวก็คือ ต้นโสนหางไก่ ชาวบ้านจะถอนและตัดทิ้งไว้ตามคันนา ให้แดดเผาจนแห้งต่อมาชาวบ้านได้นำต้นโสนนั้นมาติดก้นถังในงานเทศน์มหาชาติ จนกระทั่ง 80 ปีที่ผ่านมา นางชื่น วงศ์สุธรรม (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ได้มีแนวความคิดที่นำต้นโสนหางไก่มาประดิษฐ์เป็นดอกไม้ต่าง ๆ เพื่อใช้ในงานศพของชาวบ้านในตำบล ต่อมาพัฒนารูปแบบประดิษฐ์เป็นดอกไม้ทางศาสนาและงานประเพณีต่าง ๆ กับชาวบ้านในตำบลคลองสวนพลู แรก ๆ เริ่มหัดทำดอกไม้ง่าย หัดทำดอกไม้จีบตามงานวัดและปากคลองตลาดจนยายชื่นเสียชีวิตแต่ไม่มีคนสืบทอด จนกระทั่งนางสมหมาย มีศรีเรือง ผู้เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือประธานกลุ่มอาชีพการประดิษฐ์ดอกไม้จากต้นโสนหางไก่ในปัจจุบัน

โสน ตำบลบ้านกรดมีประวัติเล่าว่า นางผิว คนตำบลบ้านกรด อยู่หมู่ 3 ได้ไปเรียนทำโสนจากคลองสวนพลู และนำมาถ่ายทอดจนถึงปัจจุบันนี้ ต่อมานางสาวจินตนา คชชา มาสานงานต่อในงานกลุ่มดอกไม้โสนจนเกิดเป็นสินค้า OTOP รัฐวิสาหกิจชุมชน และจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ

3. วัสดุ อุปกรณ์

1. ต้นโสนหางไก่
2. เชือก
3. กรรไกร
4. กาว
5. สี

4. ขั้นตอนในการทำ

1. นำต้นโสนหางไก่มาตากแดดให้แห้ง
2. คั่นโสนออกเป็นท่อนตามขนาดที่ต้องการ
3. ปลอกเปลือกต้นโสน
4. ผานโสนออกเป็นแผ่นบาง ๆ
5. นำโสนแผ่นมาตัดเป็นกลีบ
6. นำกลีบโสนมาเข้าดอก
7. ถ้าต้องการสีสันให้นำมาย้อมสี

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา/ประโยชน์

การประดิษฐ์ คิดค้น สร้างสรรค์ และนิตยดัดแปลงสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และนำยอดโสนที่ได้จากท้องไร่ท้องนา นำมารับประทาน และใช้ลำต้นของโสนมาทำฟืนในการตากแห้ง ตกปลา นับว่าเป็นการกำจัดวัชพืชในไร่นาได้อีกด้วย

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนาคคลองโพธิ์อย่างไร

ภูมิปัญญานี้ช่วยในการกำจัดวัชพืชในไร่นา และยังสามารถทำเป็นสินค้าในชุมชนได้ และสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรรักษาเส้นผม

1. ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้บันทึกข้อมูล : นางชวลี พลรักษ์

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา : นายอุดร ตรีสมบุรณ์ อายุ : 69 ปี

อยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 11 ตำบลบ้านกรด อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13160

2. ประวัติความเป็นมา

เมื่อ พ.ศ. 2310 กรุงศรีอยุธยาได้แตกพ่ายแก่พม่า ได้มีหมอลวงในวังหนีภัยสงครามมาอยู่และได้มาบวชที่วัดปทุมสิงขร (วัดขนอนเหนือในปัจจุบัน) ได้นำความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพรมารักษาโรคต่าง ๆ และหนึ่งในนั้นก็มีวิชาการรักษาเส้นผมด้วย และยังถ่ายทอดวิชาให้แก่คนในชุมชนที่สนใจเรียน หนึ่งในลูกศิษย์นั้นก็มีปูนางมาลัย ไกรสมภาค (ตรีสมบุรณ์ นามสกุลปัจจุบัน) ได้ตกทอดเป็นมรดกทางภูมิปัญญาชาวบ้านในการใช้พืชสมุนไพรที่อยู่ในชุมชน เช่น กระเพรา ทองพันชั่ง งาดำ มารักษาเส้นผม

ปัจจุบันได้อนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรรักษาเส้นผมให้คนในชุมชนและผู้สนใจได้ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรไทย เรื่องราวผลิตภัณฑ์สมุนไพรบำรุงเส้นผมของกลุ่ม เป็นบันทึกหน้าประวัติศาสตร์ของบ้านโคกวัด เมื่อปี พ.ศ. 2547 ได้รวมคนในชุมชนจัดตั้งกลุ่มสตรีศรีมาลัย โดยการสนับสนุนของสำนักงานเกษตรอำเภอบางปะอิน และพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะอิน โดยหลักสมุนไพรบำรุงเส้นผมและแชมพูสมุนไพรต่าง ๆ และต่อมาในปี พ.ศ. 2549 ได้จดทะเบียนจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน “กลุ่มสมุนไพรบำรุงเส้นผม” จากการศึกษาเรื่องสมุนไพรต่าง ๆ ทำให้กลุ่มสามารถเลือกใช้สมุนไพรในชีวิตประจำวันมากขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 ได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนบ้านโคกวัดเอเป็นศูนย์การภาค องค์การความรู้เกี่ยวกับการใช้สมุนไพร และยังเป็นที่รวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ของความรู้ในท้องถิ่นให้แก่ประชาชนที่สนใจ และเป็นการอนุรักษ์มรดกทางภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรของบ้านโคกวัดให้คงอยู่คู่กับท้องถิ่นสืบไป

3. วัตถุดิบ ส่วนผสม

1. น้ำมันงาดำ
2. กระเพร่าแห้ง
3. ทองพันชั่ง
4. ดอกอัญชัญแห้ง
5. ดอกมะลิแห้ง
6. ดอกพิกุลแห้ง
7. ดอกกระดังงาแห้ง

4. ขั้นตอนในการทำ

1. นำสมุนไพรทั้งหมดเคี้ยวไฟอ่อน 3 ชั่วโมง
2. นำไปกรองด้วยผ้าขาวบาง
3. กรองด้วยกระดาษกรองอีกครั้งจนได้น้ำมันใส ๆ
4. นำไปกวนผสมกลิ่นต่าง ๆ ตามต้องการ
5. เทใส่เครื่องบรรจุ
6. บรรจุใส่ขวด
7. ปิดฉลาก บรรจุกล่อง พร้อมจำหน่าย

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา

1. เป็นมรดกตกทอดและสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น
2. เป็นจุดเด่นและเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เป็นการเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาที่อยู่คู่กับท้องถิ่นและยกระดับท้องถิ่นขึ้น

6. ประโยชน์

1. บำรุงเส้นผมให้ดีขึ้นและรักษาเส้นผม
2. ป้องกันโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเส้นผม บำรุงเส้นผม และป้องกันเชื้อรา

7. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนาคลองโพธิ์อย่างไร

ภูมิปัญญาสมุนไพรบำรุงเส้นผมนี้ มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนาคลองโพธิ์เป็นอย่างมาก เพราะสมุนไพรกับชุมชนเป็นของคู่กัน และอยู่ควบคู่กับท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 9 นักวิจัยในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยววิถีชาวนา

ผลการศึกษาศาสนาการณและบริบทชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ในอดีตลำน้ำคลองโพธิ์เป็นสายน้ำที่คนสองฝั่งคลองได้อาศัยประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิต โดยเฉพาะอาชีพการทำนา จนกลายเป็นวิถีชาวนาของคนในพื้นที่สองฝั่งคลองโพธิ์ ที่มีวัฒนธรรมของคนริมสายน้ำ นับตั้งแต่การสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยที่มีลักษณะบ้านที่มีใต้ถุนสูง อยู่ริมคลองท่ามกลางหมุดต้นไม้ประจำถิ่น เช่น มะกอกน้ำ ก้านเหลือง สนุน กำพวย ฯลฯ อาหารการกินแบบคนริมคลองที่ชุกชุมด้วยปลานานาชนิด พืชพันธุ์ไม้ที่หลากหลาย นำมาประกอบอาหาร เป็นแกงส้ม มีการทำน้ำพริกเพื่อกินกับผักในคลองที่แก้มด้วยปลาหมอตูต มีการแต่งกายที่เป็นแบบอย่างของตัวเอง เช่น การนุ่งผ้าถุง ใส่เสื้อผ้าฝ้ายแบบง่าย มีการละเล่นที่ใช้ลำคลองเป็นสถานที่สร้างกิจกรรมและการแสดง เช่น เพลงเรือ ลอยกระทง ประเพณีศรีคลองโพธิ์ การแข่งเรือพื้นบ้าน การแห่เทียนทางน้ำ สิ่งเหล่านี้ถือเป็นวัฒนธรรมประเพณีของคนคลองโพธิ์ โดยเฉพาะการประกอบอาชีพการทำนา ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของคนคลองโพธิ์ เริ่มตั้งแต่การไถนาในอดีตใช้ควายลากคันไถและมีคนเดินตามพลิกพื้นดิน ซึ่งที่ใช้ลากคันไถเป็นควายที่ชาวนาเลี้ยงไว้ใต้ถุนบ้านจนเชื่องและคุ้นเคยกับเจ้าของ และได้ถูกนำมาฝึกให้มีความคุ้นเคยกับคันไถที่ใช้ไถนา และคันไถที่ใช้ไถนาก็เป็นสิ่งประดิษฐ์ที่ชาวนาสร้างขึ้นมามีลักษณะเฉพาะที่จะมีการหว่านข้าวที่ต้องอาศัยเทคนิคและความชำนาญของชาวนาเอง เมื่อหว่านเมล็ดพันธุ์ข้าวลงบนที่นาต้องสม่ำเสมอ การสพายกระบุงที่ใส่พันธุ์ข้าวต้องมีความเหมาะสมกับร่างกายและท่าทางในการหว่านข้าว เมื่อหว่านข้าวแล้วที่นาได้รับน้ำฝนข้าวก็งอก มีการเจริญเติบโตได้ระยะหนึ่ง ชาวนาก็จะการทำขวัญข้าวให้แก่พระแม่โพสพ ซึ่งชาวนาถือว่าเป็นสิ่งที่ต้องเคารพบูชา ด้วยการทำขนมต้มแดง ต้มขาว มีการทำเรือนขวัญข้าวจากไม้ไผ่ ที่ประกอบด้วยธงกระดาษที่สวยงาม หลังจากนั้น ชาวนาก็จะคอยน้ำฝนที่จะตกตามฤดูกาล แต่เนื่องจากในพื้นที่สองฝั่งคลองโพธิ์เป็นพื้นที่อยู่ในเขตชลประทาน เมื่อถึงประมาณ

เดือน สิงหาคม ประตุน้ำของชลประทานที่สร้างขวางลำคลองโพธิ์ในพื้นที่ ต.บ้านกรด ก็จะถูกปิดเพื่อกักเก็บน้ำจนระดับน้ำสูงจนเข้าท่วมพื้นที่การทำนา เมื่อต้นข้าวได้น้ำก็จะเจริญเติบโตสมบูรณ์ตามกาลเวลา ระดับน้ำที่เข้าท่วมผืนนาบางที่มีความสูงถึง 1 เมตร หรืออาจจะมากถึง 2 เมตร แล้วแต่ความสูงต่ำของที่นา พันธุ์ข้าวที่ใช้ในการเพาะปลูกจึงต้องมีความเหมาะสมกับระดับน้ำ ต้องมีลำต้นที่ยาวสามารถประคองต้นข้าวให้ลอยอยู่ในน้ำได้ เช่น ข้าวพวง ข้าวสำรวง ข้าวขาวตาแห้ง ข้าวเหลือง ฯลฯ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวซังลอย” ในระหว่างรอคอยการเจริญเติบโตของต้นข้าวชาวนาก็อาศัยหาปลาจากทุ่งนาที่มีน้ำท่วมนาเพื่อหล่อเลี้ยงต้นข้าว บ้างก็เก็บผักบุ้งกลางนา ผักแพงพวย เก็บยอดโสนนา มาแกงส้ม และจิ้มน้ำพริก เป็นอาหารที่มีตามธรรมชาติ จนถึงประมาณเดือน พฤศจิกายน ต้นข้าวหรือพระแม่โพสพก็จะตั้งท้อง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวตกทาบ” ซึ่งชาวบ้านเรียกตามลักษณะที่ต้นข้าวเอนไปตามสายลมยามฤดูหนาวที่พัดต้นข้าวเอนไปตามทิศทางลมเอนอยู่เหนือน้ำที่ท่วมอยู่บนพื้นนา ชาวนาก็จะมีการทำขวัญข้าวรับการตั้งท้องของพระแม่โพสพอีกครั้ง ด้วยขนมต้มดำต้มขาว จนถึงประมาณ เดือนธันวาคมต้นข้าวก็จะออกรวงเห็นเป็นสีเขียวอ่อนทั่วพื้นนา และจนย่างเข้าเดือนมกราคม ซึ่งชลประทานจะทำการเปิดประตุน้ำ ระดับน้ำก็จะลดลงน้ำก็จะไหลลงลำน้ำคลองโพธิ์พร้อมกับเหล่าปลามากมายที่ไหลลงพร้อมกับสายน้ำ ชาวนาก็ลงหาปลาในคลองเพื่อนำมาทำปลาเค็ม ปลาย่าง ปลาร้า ฯลฯ เตรียมเป็นเสบียงอาหาร สำหรับการเก็บเกี่ยวข้าวในนาในช่วงปลายเดือนมกราคมที่ต้นข้าวจะมีรวงสุกเหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่งนา ในการเก็บเกี่ยวข้าวจะชาวนาจะใช้เคียวเป็นเครื่องมือในการเก็บรวงข้าว โดยอาศัยแรงงานซึ่งกันและกัน ที่เรียกว่าการลงแขก และการลงแขกนี้ก่อให้เกิดการละเล่นที่เรียกว่า **เพลงเกี่ยวข้าว** ซึ่งจะเล่นกันในระหว่างที่เก็บเกี่ยวรวงข้าว เมื่อเกี่ยวข้าวก็จะแผ่รวงข้าวบนพื้นที่นาที่เก็บเกี่ยวรวงข้าว หลังจากนั้นก็จะมัดรวงข้าวเป็นพ่อนด้วย**คะเน็ด**ที่ทำจากฟางข้าวที่มีจำนวนมากในนา คะเน็ดนั้นทำจากฟางข้าวที่ชาวนาต้องใช้ความชำนาญในการทำคือการปั่นคะเน็ดให้มีความเหนียวแน่นและความยาวพอเหมาะพอดีกับการรวบรวงข้าวเป็นพ่อน เมื่อเป็นพ่อนข้าวแล้วก็นำพ่อนข้าวมากองรวมกันชาวบ้านเรียกว่า **ขอม** เพื่อรอการย้ายเข้าสู่ลานข้าว ในระหว่างการเก็บเกี่ยวรวงข้าว ข้าวบ้านจะเดินทางไปที่นา ด้วย**เลื่อน** ที่ลากด้วยควาย ตัวเลื่อนนั้นทำจากไม้ไผ่ที่ชาวบ้านทำขึ้นมาเองเพื่อบรรทุกเครื่องมือเก็บเกี่ยวและน้ำพร้อมข้าวปลาอาหารและในบางครั้งชาวนาก็จะใช้เลื่อนเพื่อลากพ่อนข้าวเข้าสู่ลานข้าว แต่บางบ้านก็จะใช้ **เกวียนหรือกระทะ** ในการทำลานย่ำข้าวเพื่อให้เมล็ดข้าวแยกออกจากรวง ชาวนาจะหาพื้นที่ที่ใกล้บ้านและมีเนื้อที่เหมาะสมกับปริมาณข้าวที่เก็บเกี่ยวได้ โดยปรับพื้นที่ให้ราบเรียบด้วยการใช้ควายย่ำให้พื้นดินมีความแน่น แล้ววาดด้วยซี่ควายที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ได้ถนัดบ้าน ชาวนาเรียกว่า **ลานข้าว** เมื่อชาวบ้านทำลานข้าวเรียบร้อยแล้วจะเริ่มขนพ่อนข้าวเข้าลานข้าวมากองรวมเป็นลอมข้าวแต่จะมีขนาดใหญ่กว่าลอมข้าวในนา และจำทำการทำขวัญข้าวอีก ครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นจะนำพ่อนข้าวมากองรวมที่กลางลานข้าวเพื่อสู่ขบวนการแยกเมล็ดข้าวออกจากรวงข้าวด้วยการเขย่าของควายที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ เมื่อได้เมล็ดข้าว ก็จะนำเมล็ดข้าวมาสู่กระบวนการคัดแยกเมล็ดข้าวลีบออกด้วย **สีผัด** ก็จะได้เมล็ดข้าวเปลือกที่สมบูรณ์มีคุณภาพพร้อมที่จะขายสู่ท้องตลาด

ภาพที่ 10 วิถีน้ำกับคน วิถีคนกับนา สู่การท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์

กิจกรรมที่ 2 ศึกษาฐานถอดบทเรียนการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ภาคกลาง

การศึกษาดูงานถอดบทเรียนการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ภาคกลาง โดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อเป็นการศึกษาวิถีการทำงานและการบริหารจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาและการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ภายใต้หลักการ ชาวนา 4.0 และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนในการบริการจัดการการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย โดยได้จัดประชุมทีมงานนักวิจัยเพื่อร่วมวางแผนและคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาดูงานพื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรการเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างจุดขายทางการท่องเที่ยวที่ประสบ

ความสำเร็จ โดยพื้นที่ที่คณะผู้วิจัยคัดเลือก ได้แก่ 1. นาทิพย์เกษม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ชุมชนบางแม่หม้าย อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และ 3. บ้านห้วยทราย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ การถอดบทเรียน โดยการตั้งคำถามทบทวนกระบวนการบริหารจัดการการเกษตรและการท่องเที่ยวที่ประสบผลสำเร็จ และให้นักวิจัยในชุมชนได้สะท้อนวิธีการทำงานและการบริหารจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วม มีกำหนดจัดระหว่างวันที่ 7-9 ธันวาคม 2561 มีผลการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 11 คณะนักวิจัยในชุมชน

1. นาทิพย์เกษม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จในด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยใช้แนวคิดการเกษตรอินทรีย์และการพัฒนาสู่การท่องเที่ยว โดยมีกิจกรรมศึกษาดูงานและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในพื้นที่นาทิพย์เกษม ได้แก่ การชมแปลงเพาะกล้า แปลงผัก นาข้าว โรงสีข้าว รวมถึงการร่วมสนทนาระหว่างนาทิพย์เกษมกับทีมนักวิจัยในหัวข้อ “ธุรกิจท่องเที่ยวเชิงเกษตร”

ภาพที่ 12 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และนาทิพย์เกษม

ผลที่ได้จากการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับชุมชนท่องเที่ยววิถีชาวนาต้นแบบที่ “นาทิพย์เกษม” นั้นสามารถถอดบทเรียนและนำรูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวมาปรับใช้ในการพัฒนาพื้นที่ลำน้ำคลองโพธิ์ โดยผลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในหัวข้อ “แรงบันดาลใจในเรื่องเกษตรอินทรีย์และการพัฒนาสู่การท่องเที่ยว” ทำให้ทราบถึงวิธีการเริ่มต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวของนาทิพย์เกษม ดังนี้

จุดอ่อนในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของนาทิพย์เกษมในปัจจุบัน คือ ยังไม่สามารถขับเคลื่อนการทำงานโดยชุมชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการบริหารจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นแบบเชิงเดี่ยว (เจ้าของทำเองคนเดียวโดยยังไม่มีการรวมกลุ่ม) โดยการเริ่มต้นของการพัฒนาพื้นที่คือ การเริ่มจากการวิเคราะห์ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือทุนเดิมของพื้นที่ ช่วงแรกของการพัฒนาคือการปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้รับประทานเอง พอมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นจึงมีแนวคิดในการขายสู่ตลาด เมื่อมีแนวคิดในการขายผลผลิตออกสู่ตลาดจึงได้มีการลงทุนโดยการสั่งซื้อเครื่องจักรในการผลิต ได้แก่ เครื่องสีข้าว และพันธุ์ข้าวที่ใช้ปลูกในพื้นที่ คือ “ข้าวหอมปทุม” ซึ่งในการผลิตช่วงแรกนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น แต่เมื่อมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ไม่สามารถขายข้าวได้หมด ส่งผลให้เกิดอุปสรรคในการบริหารจัดการด้านการเพาะปลูก ทางนาทิพย์เกษมจึงได้เข้าร่วมกับโครงการจิตอาสา หรือ โครงการ “ผูกปิ่นโต” ซึ่งเป็นโครงการที่ช่วยจับคู่ชาวนาให้พบกับผู้บริโภค โดยมีตัวโครงการเป็น “แม่สื่อ” หรือ “ตัวกลาง” ในการจับคู่ให้ชาวนาได้พบกับผู้บริโภค วิธีการดำเนินการคือทำให้ผู้บริโภคโอนเงินค่าข้าวมาให้เกษตรกรล่วงหน้าในราคากิโลกรัมละ 80 บาท จากนั้นชาวนาจึงผลิตข้าวตามจำนวนและปริมาณการสั่งซื้อของผู้บริโภค วิธีการนี้เป็นการรับประกันผลผลิตของชาวนาว่าจะสามารถขายได้ในกลุ่มตลาดผู้บริโภคที่มีความต้องการรับประทานข้าวที่มีคุณภาพและตรงตามความต้องการกับผู้บริโภคมากที่สุด

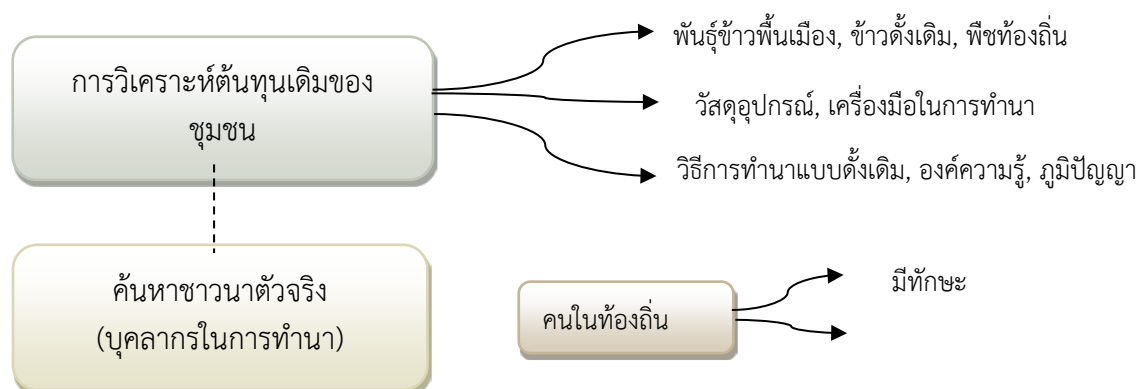

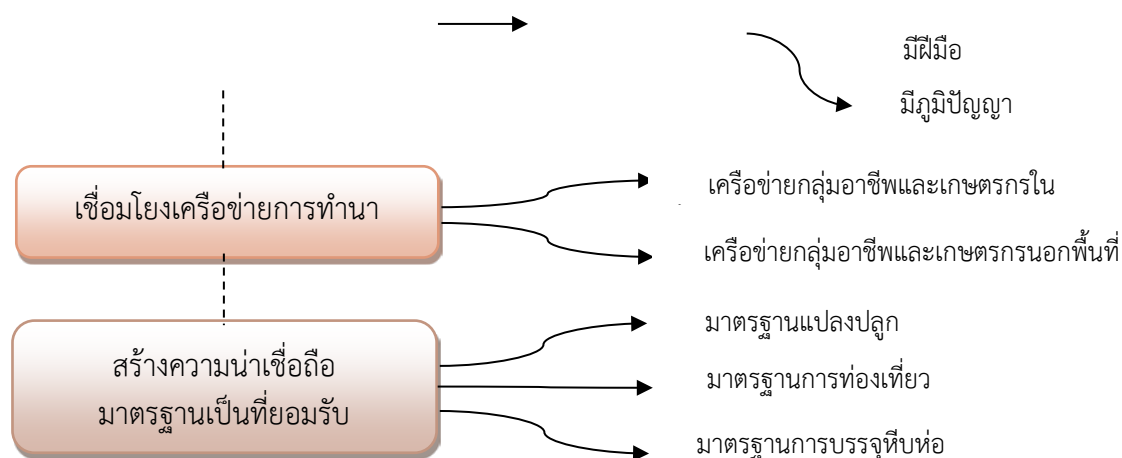
ภาพที่ 13 คุณอ้วน เจ้าของนาทิพย์เกษม

ภาพที่ 14 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และนาทิพย์เกษม

จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิธีการทำนาของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และนาทิพย์เกษมนั้น สามารถสรุปวิธีการทำนาของนาทิพย์เกษมซึ่งเป็นพื้นที่การทำนาอินทรีย์ต้นแบบที่ผสมผสานด้านการท่องเที่ยวได้อย่างลงตัวนั้นมีการเริ่มต้นจากการพัฒนาพื้นที่ ดังนี้

ภาพที่ 15 องค์ความรู้ที่ได้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนาทิพย์เกษม

ภาพที่ 16 กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนา นาทิพย์เกษม

กิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนาของนาทิพย์เกษม มีดังนี้

1. ก่อนเริ่มกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนานั้นจะมีการสร้างบรรยากาศและกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวโดยการเปิดสื่อตัวอย่างการทำงานของวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ และความเข้าใจถึงวิถีวัฒนธรรมการทำงานในหลาย ๆ บริบท
2. การเล่าเรื่องความเชื่อต่าง ๆ เกี่ยวกับการทำนา เช่น ตำนานพระแม่โพสพ เพื่อให้เด็ก ๆ เกิดความระแวดระวังในการทำกิจกรรมในห้องนา

3. กิจกรรมในการทำนาจะมีตั้งแต่การเพาะกล้า การดำนา การนวดข้าว การตากข้าว การเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตการเพาะปลูกพืชผักชนิดอื่น ๆ เช่น การเพาะถั่วงอก การทำสาโท และกิจกรรมการทำอาหารพื้นถิ่น โดยกิจกรรมทั้งหมดนี้จะให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงเครือข่ายเกษตรกรในพื้นที่ต่างอำเภอในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว

4. การแต่งกายแบบชาวนาเพื่อสร้างประสบการณ์และบรรยากาศของวิถีการทำนาแบบดั้งเดิม โดยรายได้จากการท่องเที่ยววิถีชาวนาจากการจัดกิจกรรมการแต่งกายแบบชาวนานั้นชาวบ้านในชุมชนจะมีรายได้จากการจัดเตรียมเสื้อผ้า การซักรีดทำความสะอาด เสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

โดยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวของนาทิพย์เกษมนั้นมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1. ต้องมีคนสอน 2. ต้องมีรูปแบบ และ 3. ต้องมีตัวอย่าง

ภาพที่ 17 กิจกรรมเรียนรู้การเพาะกล้า

ภาพที่ 18 กิจกรรมเรียนรู้การทำปุ๋ย

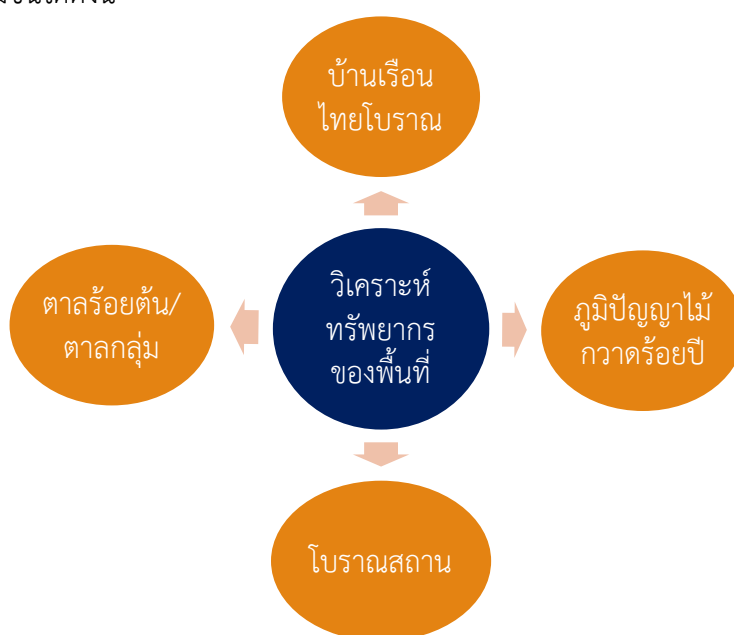

ภาพที่ 19 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการต้อนรับนักท่องเที่ยวของนาทิพย์เกษม

ภาพที่ 20 อาหารพื้นบ้านสำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยว

2. ชุมชนบางแม่หม้าย อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการการท่องเที่ยววิถีชาวนาของกลุ่มโฮมสเตย์เรือนไทยบ้านบางแม่หม้ายในหัวข้อ “การบริหารจัดการของกลุ่ม” ผลจากกระบวนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และกลุ่มโฮมสเตย์เรือนไทยบ้านบางแม่หม้ายนั้น สามารถสรุปกระบวนการทำงานในการพัฒนาพื้นที่ของชุมชนได้ดังนี้

ภาพที่ 21 การวิเคราะห์ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนโฮมสเตย์เรือนไทยบ้านบางแม่หม้าย

ภาพที่ 22 จุดขาย 5 ขายของชุมชน

การเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนนั้นเริ่มมาจากการวิเคราะห์ทรัพยากรในพื้นที่ ซึ่งจะนำมาเป็นฐานในการต่อยอดสู่การพัฒนาด้านการท่องเที่ยว เมื่อวิเคราะห์ทรัพยากรในชุมชนเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงทำการวิเคราะห์จุดขาย หรืออัตลักษณ์ความโดดเด่นของพื้นที่ ซึ่งชุมชนบ้านบางแม่หม้ายนั้นใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่และกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของพื้นที่มาร่วมกันวิเคราะห์จุดขาย ซึ่งกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นั้นประกอบด้วย

1. กลุ่มบ้านเรือนไทยโฮมสเตย์
2. กลุ่มไม้กวาดร้อยปี
3. กลุ่มขนมหวาน
4. กลุ่มหัตถกรรมจักสาน
5. กลุ่มรถอีแต๋น
6. กลุ่มเรือพายและเรือยนต์
7. กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
8. กลุ่มนวดแผนโบราณ

ซึ่งการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านบางแม่หม้ายนั้นจะขับเคลื่อนโดยกลุ่มอาชีพทั้ง 8 กลุ่มข้างต้นนี้เป็นหลัก โดยมีการบริหารจัดการด้านการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมและไม่เกิดความขัดแย้งในชุมชน โดยทางชุมชนใช้หลักการในการพัฒนาพื้นที่จากองค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ด้านความสะดวกสบายในการเข้าถึง ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการรองรับนักท่องเที่ยว ด้านกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และด้านการให้บริการที่พัก

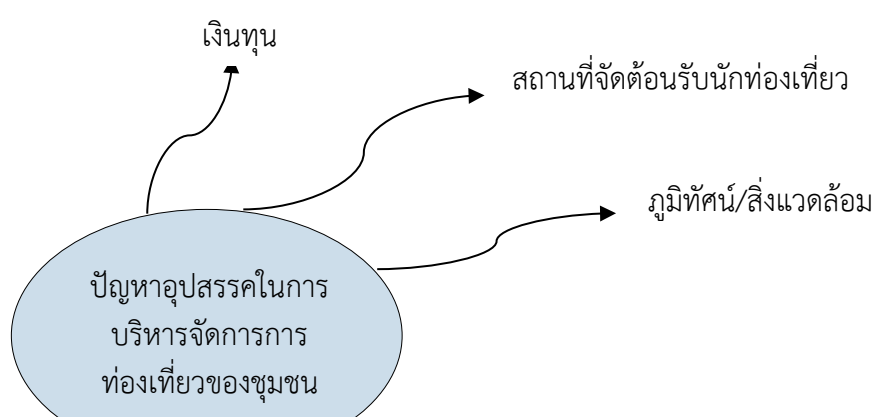

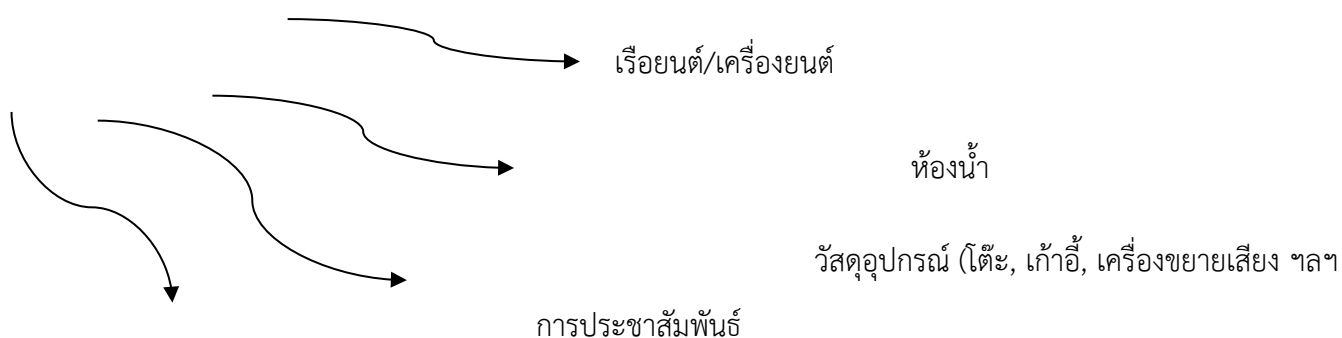
ภาพที่ 23 การต้อนรับของชาวชุมชนบางแม่หม้าย

ภาพที่ 24 ประธานกลุ่มเรือนไทยโฮมสเตย์บางแม่หม้าย

ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อถอดบทเรียนของความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางแม่นั้น ยังมีประเด็นในเรื่องของปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่ทางคณะผู้วิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถสรุปปัญหาอุปสรรคได้ดังนี้

ภาพที่ 25 สรุปปัญหาอุปสรรคของชุมชนบางแม่หม้าย

จากการจัดกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนบางแม่หม้ายนั้น ทำให้คณะผู้วิจัยจากชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ได้ทราบถึงการจัดการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริการจัดการของชุมชน และสิ่งที่คณะผู้วิจัยจากคลองโพธิ์ได้ร่วมถอดบทเรียนจากความสำเร็จของชุมชนบางแม่หม้ายนั้นคือ การทบทวนและสะท้อนผลการทำงานทุกครั้งเมื่อชุมชนมีการรับนักท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการทบทวนการทำงานนี้จะถือว่าเป็นหัวใจหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวของกลุ่มสมาชิก และยังเป็นการวางแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นไปในอนาคต

ภาพที่ 26 กิจกรรมรำวงกลองยาวเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวของชุมชนบางแม่หม้าย

ภาพที่ 27 ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ร่วมรำวงกลองยาวในกิจกรรมต้อนรับ

ภาพที่ 28 การหวีใยมะพร้าวเพื่อทำไม้กวาดร้อยปี

ภาพที่ 29 ร่วมกิจกรรมการทำไม้กวาดร้อยปี

ภาพที่ 30 กระเป๋าสานของชุมชน

ภาพที่ 31 ร่วมกิจกรรมจักสานตะกร้ากับกลุ่มจักสานของชุมชน

ภาพที่ 32 เจ้าของภูมิปัญญาการสานผักตบชวา

ภาพที่ 33 ผักตบชวา

ภาพที่ 34 กระเป๋าสานของชุมชน

ภาพที่ 35 กิจกรรมนั่งรถอีแต็กเที่ยวในชุมชน

ภาพที่ 36 กิจกรรมนั่งรถอีแต็กเที่ยวชมทุ่งนา

ภาพที่ 37 กิจกรรมนั่งรถอีแต็กเที่ยวชมตาลร้อยต้น

ภาพที่ 38 ร่วมถ่ายภาพกับชุมชนบางแม่หม้าย

3. บ้านห้วยทราย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องราวความเป็นมาของชุมชน จวบจนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวภายใต้หลักการ “ชาวนา 4.0” เปิดรับปรับตัวนวัตกรรมและจรรโลงวิถีดั้งเดิม

ภาพที่ 39 ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ณ บ้านหนองทราย

ผลจากกระบวนการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และกลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยทรายนั้นสามารถถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จของชุมชนได้ดังนี้

ภาพที่ 40 ถอดบทเรียนแห่งความสำเร็จของชุมชน

ภาพที่ 41 แลกเปลี่ยนเรียนรู้การท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรม

ผลที่ได้จากการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การท่องเที่ยววิถีเกษตรกรรมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และชุมชนบ้านห้วยทรายนั้น สามารถนำข้อเรียนรู้ของการพัฒนาชุมชนวิถีเกษตรกรรมสู่การเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาพื้นที่ของตนเอง ได้แก่

1. ชุมชนควรเริ่มจากการวิเคราะห์ทุนเดิมของพื้นที่ก่อน ทั้งในด้านทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพของพื้นที่ในนำมาใช้เพื่อวางแผนพัฒนา

2. ต้องมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่เกษตรกรรม ของของชุมชนเพื่อยกระดับสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรหรือวิถีชาวนานั่นว่ามีจุดใดบ้างที่สามารถนำมาสร้างเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ต้องทำความเข้าใจกับชุมชนและภาคีในพื้นที่เพื่อให้เข้าใจถึงเป้าหมายและทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4. ต้องมีกฏาชุมชน หรือธรรมนูญชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อเป็น ข้อตกลงและแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่สามารถลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

5. ต้องให้ความรู้กับชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะความรู้จะเป็นเกราะ ป้องกันการถูกหลอกลำจากบุคคลภายนอกหรือผลกระทบที่มาจากปัจจัยภายนอกได้เป็นอย่างดี

6. ต้องมีการกระจายรายได้ที่ทั่วถึงและเป็นธรรม มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้

7. ต้องมีการติดตาม และประเมินผลการทำงานอย่างเป็นระยะ ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข ให้การบริหารจัดการพื้นที่เป็นไปอย่างเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

8. ใช้ศาสตร์พระราชาในการบริหารจัดการพื้นที่โดยการเข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และนำพาพื้นที่ สู่ความยั่งยืนบนฐานความสุขของชุมชน

ภาพที่ 42 กิจกรรมท่องเที่ยวชุมชนบ้านหนองทราย

เสียงสะท้อนจากชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์หลังจากการไปศึกษาดูงานทั้ง 3 พื้นที่ “ทั้ง 3 แห่งที่ไปเยี่ยมชม ประสบความสำเร็จจากตัวชุมชนเป็นหลัก โดยกลุ่มผู้นำชุมชน ต้องเสียสละ มีความตั้งใจที่จะทำ มีองค์ความรู้ที่แท้จริง ต้องทำจริง ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่มาต่อยอดนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชนทุกรูปแบบ” จนเกิดบทบทกลอนโดย โชติ วายุบุตร ดังนี้

ทัศนศึกษาหาความรู้สู่การพัฒนา สร้างคุณค่าให้ถิ่นฐานที่บ้านเกิด
ใช้เที่ยวท่องร้องเพลงละเลงบ ปอเที่ยวจบลบเลือนคงเหมือนเดิม

ภาพที่ 43 กิจกรรมทดลองออกแบบเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาภายในชุมชน

จากกิจกรรมการเดินทางศึกษาดูงานของคณะนักวิจัยท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยคลองโพธิ์ตลอดระยะ 3 วัน 2 คืน นักวิจัยในชุมชนได้ระดมสมอง และทดลองออกแบบเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาภายในชุมชน ออกมาเป็นโปรแกรมดังนี้

ชื่อโปรแกรม	เส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์
จุดเด่น	สัมผัสวิถีชาวนาแบบอยุธยาโดยแท้
ระยะเวลา	1 Day trip
กิจกรรม	ขายตลอดปี เน้นวันหยุด ศุกร์ เสาร์และอาทิตย์ เน้นขายวิถีวัฒนธรรมที่อยู่ริมน้ำ - ล่องเรือชมวิถีริมน้ำ - ภูมิปัญญาวิถีเกษตร - อาหารการกิน - ควาย
กลุ่มลูกค้า	นักท่องเที่ยวชาวไทย คนเมือง ครอบครัว เด็กและผู้สูงอายุ
คุณค่า	- ความประทับใจในความแปลกใหม่ - ความตื่นตัวจากการซื้อควาย - ความภูมิใจในการเรียนรู้วิถีชาวนา

กิจกรรมที่ 3 เสวนาการรับขวัญข้าวชาวลองโพธิ์

ผลการจัดเสวนาการรับขวัญข้าวชาวลองโพธิ์ เป็นกิจกรรมเก็บข้อมูลวิถีชาวนาไทย และมีการประกอบพิธีการทำขวัญข้าว มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2561 ณ บริเวณนาข้าวเรือนรักคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ยังมีการทำขวัญข้าวอยู่ที่ยังคงรักษารูปแบบให้คงเดิมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีรายละเอียดในการทำขวัญข้าว ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 44 นักวิจัยและชาวลำน้ำคลองโพธิ์ที่เข้าร่วมเสวนาการรับขวัญข้าวชาวคลองโพธิ์

พิธีรับขวัญข้าว หรือที่ชาวมุขชนลำน้ำคลองโพธิ์เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พิธีการแต่งตัวพระแม่โพสพ จะจัดขึ้นในช่วงกลางเดือน 10 - 11 ของทุกปี โดยมีลักษณะของความเชื่อที่ว่าถ้าได้ทำขวัญข้าว หรือแต่งตัวให้พระแม่โพสพ และท่านได้รับเครื่องสังเวยแล้ว จะส่งผลให้การทำนาในปีนั้นจะไม่ทำให้ เมล็ดข้าวล้ม หนอน แผลง และสัตว์ต่าง ๆ จะไม่เข้ามากัดกินข้าวจนเสียหาย ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ จนกระทั่งนำข้าวที่เก็บเกี่ยวแล้วมาถวายแก่พระสงฆ์ เมื่อนวดข้าวเสร็จก็จะกำหนดวันเพื่อนำข้าวขึ้นยุ้ง ชาวบ้านในชุมชนต่างก็จะพากันมาร่วมทำขวัญข้าว ร้องเพลงทำขวัญแม่โพสพ

ภาพที่ 45 เครื่องสังเวยที่ใช้ในพิธีทำขวัญข้าว

เครื่องสังเวยที่ใช้ในพิธีทำขวัญข้าว ให้นำเครื่องสังเวยไปบูชาแม่โพสพในแต่ละครั้ง

- กล้วย อ้อย มะพร้าว ส้ม ส้มโอ องุ่น สาลี่ สับปะรด (ผลไม้รสเปรี้ยว) ใส่ตะกร้า
- หมาก พลุจิบ 1 คำ
- ขนมน (กล้วยทอด ข้าวเม่าทอด ทองหยิบ ทองหยอด)
- พวงมาลัย รูป เทียน พระแม่โพสพ
- เครื่องหอม หวี แป้ง กระຈก น้ำอบ
- ดอก ชะลอม เถลว ไม้ปักธง แก้วน้ำ ช้อน ผ้าขาวม้า ผ้าสไบหรือผ้าแพร (ผ้าแดง ผ้าขาว)

พิธีกรรมทำขวัญข้าวชาวคลองโพธิ์

เมื่อข้าวเริ่มตั้งท้อง ชาวนาจะนำเถลวไปปักไว้ที่หัวนา และทำพิธีบูชาพระแม่โพสพให้รับเครื่องสังเวยที่ชาวนาเตรียมไว้ ซึ่งประกอบไปด้วย กล้วย อ้อย มะพร้าว ส้ม ส้มโอ องุ่น สาลี่ สับปะรด นำเถลวมัดติดไว้กับไม้ไผ่ แล้วนำชะลอมที่ใส่ของไว้มามัดติดเข้าด้วยกัน จากนั้นมาผ้ามาแขวนไว้คล้องด้วยพวงมาลัย แล้วจุดธูปเทียนขอบูชาพระแม่โพสพ คาถาบูชาพระแม่โพสพ ตั้งนะโม 3 จบ แล้วกล่าวว่า “โพสะพะโกชะนัง อดตะมะ ลาภัง มัยหัง สัพพะสิทธิหิตัง โหตุ” และมีการกล่าวคำขอพรจากพระแม่โพสพ ถวายของแล้วรอสักพักเป็นอันเสร็จพิธี

ภาพที่ 46 เริ่มต้นพิธีทำขวัญข้าว

ภาพที่ 47 การถวายเป็นเครื่องสังเวยในพิธีทำขวัญข้าว

กิจกรรมที่ 4 เสวนาเกี่ยวข้าวเล่าขานตำนานชาวนา

ผลการศึกษาจากการเสวนาเกี่ยวข้าวเล่าขานตำนานชาวนา เป็นกิจกรรมเก็บข้อมูลวิถีชาวนาไทย เกี่ยวกับตำนานชาวนา มีการทำบุญเพลงพระแม่โพสพถวายอาหารพื้นถิ่นในปิ่นโตจำนวน 50 ถาด ชมการละเล่นมีเต๋นกำรำเคียว เพลงเกี่ยวข้าว ในวันอาทิตย์ที่ 27 มกราคม 2562 ณ บริเวณทุ่งนาตลิ่งชัน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา จำนวนผู้เข้าร่วมทั้งหมด 50 คน

ภาพที่ 48 ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

เสวนาด้านนาชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์

กระบวนการทำนา นาปีและนาปรัง ของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

(ลุงประยงค์) การหว่านสำรวย หลังจากการไถเสร็จแล้ว หากฝนตกมาน้อยๆ หรือไม่มีน้ำ พอไถครบเหลี่ยม ก็เอาข้าวหว่านแล้วก็ไถแปรจบ แต่ถ้าเป็นหว่านน้ำตมต้องมีน้ำ สมัยก่อนลำบากมาก ต้องใช้ควาย ไถตะไถแปรอย่างเดียวกัน ตะกั่วไถ เทียวแรกเป็นการไถตะ พอหว่านเสร็จก็จะไถแปร

(ลุงสุเทพ) ตีดำหนัก ใช้คราด วิธีทำนาของชาวยุทธยา โดยเฉพาะบ้านเรากลุ่มน้ำคลองโพธิ์ เป็นนาหว่าน เพราะเป็นพื้นที่ลุ่ม จะไม่เหมือนบางอำเภอที่เป็นนาดำ ขั้นตอนการทำนาเป็นพีประยงค์ อาวุโสกว่าเพื่อนจะรู้ว่าคนทำนาจะมีการเตรียมการทำนา ช่วงฤดูการเตรียมตามประเพณีฝนจะตกช่วง สงกรานต์ เราใช้ควายเป็นเครื่องมือในการทำนา ประการแรกในพื้นที่นาจะหว่านเพราะพื้นที่นา ดินมันแน่น เขาจะไถตะก็คือพื้นดินเอามาตาก ครั้งแรกเลยคือพื้นดินเพื่อตากให้วัชพืชมันตายและให้ ดินมีความโปร่งไม่แน่น ให้ดินมันร่วน การไถครั้งที่สองคือเริ่มไถแปร เพื่อกลบเมล็ดข้าว พอฝนตกลง มาข้าวก็ขึ้นตามฤดูกาล นี่คือวัฒนธรรมการทำนามาตั้งแต่อดีตคือทำแบบนี้ ที่นี้พื้นที่นามีทั้งนาดอน นาลุ่ม ถ้านาลุ่มน้ำมันขังนิดเดียว เขาจะเรียกว่าไถสำรวย ก็คือหว่านข้าวแห้งเพื่อรอน้ำฝน แล้วแปรให้ เรียบร้อย ถ้าเป็นนาลุ่มที่มีน้ำขัง ก็จะทำนาอีกลักษณะคือหว่านน้ำตม ทำเหมือนกับสำรวยคือไถตะ ก่อน ตะในน้ำเลย เพราะวัชพืชจะมาจะจมพอเสร็จแล้วก็ใช้คราด ใช้ควาย ที่นี้บ้านเราจะใช้ควายตัวเดียว ส่วนใหญ่จะมีทั้งคู่ทั้งคู่ คราดเพื่อให้ดินที่ไถแล้วมันแตกและหมักปล่อยทิ้งไว้สักสองสามวัน จนวัชพืชมันเน่าตาย เสร็จแล้วก็เตรียมข้าวแช่น้ำ ข้าวเปลือกแช่น้ำประมาณ 12 ชั่วโมงหรือหนึ่งคืน พอเช้ามาก็เอาขึ้นมาข้างบนกระสอบหรือใส่กระบุง ประมาณหนึ่งวันมันจะเริ่มงอก วิธีการชาวนาเขา จะให้พรมน้ำเพื่อให้มันมีรากออกมา เสร็จแล้วในนาใช้คราด เหมือนกับสมัยใหม่ตอนนี้ใช้เครื่องยนต์ คราดในนาให้เรียบ มีขั้นตอนว่าบางพื้นที่น้ำมากต้องเปิดน้ำให้แห้ง ถ้าไม่มากเกินไปก็ตีดำหนักเลย

(พี่เปี้ยก) ชโลง เป็นเครื่องมือภูมิปัญญาชาวบ้านที่เอาไว้วัดน้ำ ทำไมใช้ชโลง เพราะทำด้วยไม้ไผ่ เมื่อก่อนไม่มีเครื่องยนต์ มันย้ายง่าย ลักษณะเหมือนกระบุงเป็นทรงสามเหลี่ยมด้ามไม้ยาว แล้วเวลาทำนาต้องวัดน้ำเข้านา ก็จะใช้ชโลงวัดน้ำ ใช้เวลาหลายวัน หนึ่งไร่ใช้เวลาวัดประมาณหนึ่งวัน ต้องผลัดกันวัด ทำนาหกลสิบไร่ วัดน้ำไปหกสิบวัน นับถือบรรพบุรุษสมัยก่อนนี้สุดยอด

(ลุงสุเทพ) อย่าลืมนะเวลาเราวิ่งน้ำไม่ได้วัดทั้งแปลง มันก็จะทบไป แล้วอาจจะใช้เฉพาะบางฤดูกาล ช่วงที่ฝนตกชุก

(พี่ไก่อ) สมัยผมเด็กๆ หลังจากที่ทำนาข้าวเสร็จแล้ว ข้าวกำลังแตกยอด ผมเห็นมีพิธีกรรมที่เอาขนมไปทำอยู่หัวนา มีธงปักด้วย เขาทำอะไร เขาเรียกว่าอะไร

(พี่เปี้ยก) เป็นขั้นตอนก่อนทำนา พิธีแรกนาขวัญ

(ลุงสุเทพ) ระยะเวลาที่เรารู้ พิธีต่างๆ ชาวบ้านจะทำหลังจากพิธีหลวง เขาจะแรกนาขวัญ หลังพิธีหลวง จะไม่ทำก่อน ก็คือทำหลังวันพีชมงคล ส่วนใหญ่ชาวบ้านก็จะทำพร้อมกัน นี่คือขั้นตอนการปลูก พอปลูกแล้ว ในพื้นที่บ้านเราจะเป็นทำนาแบบธรรมชาติ รอธรรมชาติ นั่งรอฝนตก ส่วนใหญ่เมื่อก่อนฝนตกตามฤดูกาล แล้วเป็นพื้นที่ที่เป็นข้าวฟางลอย เพราะระดับน้ำที่นี้สูง เมื่อก่อนน้ำที่นี้ก็ประมาณเมตรขึ้นไปถึงสองเมตร

(พี่ไก่อ) อีกเรื่องหนึ่ง สิ่งที่เราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิธีการทำนาของบ้านเราก็คือควาย ที่เอาควายมาไถนา อายากรู้ว่าขั้นตอนเป็นอย่างไร ก่อนที่ควายจะไถนามีกรรมวิธีอย่างไรบ้าง

(ลุงสุเทพ) ควายไถนาต้องฝึกก่อน บ้านเราจะมีอยู่ บางคนเลี้ยงควายเองมันก็ออกลูกออกหลานมา ก็ค่อยๆ ฝึกเรื่อยๆ จนกว่าจะทำนาเป็น บางคนก็ไม่มีควายที่เลี้ยงเอง ก็ซื้อ มาจะเป็นควายที่ฝึกแล้วสามารถใช้งานได้เลย แต่ของเราพื้นที่บ้านเรามีอยู่ช่วงหนึ่งพอข้าวโตแล้ว น้ำมันจะท่วม ที่พื้นที่ลุ่มน้ำ น้ำนั้นมาน้ำจะสูง ควายพวกนี้จะไม่สามารถอยู่ในพื้นที่นี้ได้ เพราะน้ำจะท่วมหมด ควายพวกนี้ส่วนใหญ่จะถูกส่งไปพื้นที่ดอน ที่สูงไถๆ บ้านเราก็คือจังหวัดสระบุรี

(พี่ไก่อ) ควายคร้ว คือเลี้ยงพ่อ แม่ ลูก แล้วก็ออกลูกมา พออายุได้สามปีก็จับลูกมาสนตะพาย จะไม่เรียกว่าเป็นฝูง ควายคร้วคือเลี้ยงแบบปล่อย ถึงเวลากลับก็กลับมาเอง มันรู้เรื่อง

(ลุงสุเทพ) ที่นี้เรียกว่าควายคร้ว เพราะว่าเลี้ยงควายตัวผู้ ตัวเมีย แล้วมันก็ออกลูกออกหลานมา เรียกว่ามันเป็นครอบครัว ถ้าควายฝูงเมื่อก่อนทางภาคอีสานพวกนายฮ้อย ไล่ต้อนมาขาย จะเรียกว่าควายฝูง แต่ทางบ้านเราที่เลี้ยงตามบ้าน ครอบครัวเดียวจะเรียกควายตัว ชาวบ้านจะรู้จักกัน

(ลุงสุเทพ) เมื่อปลูกข้าว ข้าวโตแล้ว พอถึงฤดูใกล้เก็บเกี่ยวระยะหลังบ้านเรามีประตุน้ำ เมื่อก่อนไม่มีประตุน้ำ ช่วงมกราคมน้ำจะแห้ง พอแห้งไปข้าวก็จะเริ่มสุก ที่เราประชุมครั้งก่อนตอนทำพิธีพระแม่โพสพ พอข้าวเริ่มตั้งท้องแล้ว มีการถามว่าท่านอยากกินเปรี้ยวกินหวาน บ้านเราพอเสร็จน้ำแห้งแล้ว แล้วข้าวพันธุ์พื้นเมืองเป็นข้าวไวแสง พอถึงระยะจะปีใหม่ข้าวมันจะสุก ขั้นตอนของข้าวพอตั้งท้องแล้วนิยมเป็น 15 วัน บวกอีก 15 ก็ครบหนึ่งเดือนพอดี ข้าวจะสุกตั้งแต่ทางเหนือลงมาทางใต้ เพราะฉะนั้นทางภาคเหนือจะสุกประมาณเดือนพฤศจิกายน ของเราประมาณเดือนธันวาคม และทางแต่ก็ประมาณเดือนมีนาคม- เดือนเมษายน

(ลุงอุดม) สาธิตการทำคะเน็ด

(ลุงสุเทพ) ขั้นตอนการเกี่ยวข้าวแบบโบราณก็จะมีแบบเกี่ยวกันเองและจ้างเขามาเกี่ยว ถึงต้องมีคะเน็ด ที่ใช้เอามามัดข้าว ขั้นตอนการทำคะเน็ดปกติจะไปเกี่ยวข้าวตอนเช้า แล้วเอามาตาก ตอนเย็นเอาเข้ามาที่บ้าน จะใช้เวลาในการทำคะเน็ดตอนเย็นๆ หรือตอนหัวค่ำ เวลาที่เลิกจากการทำนาแล้ว ที่มาของคะเน็ด เพื่อที่จะเอาไปมัดข้าวให้เป็นพ่อนๆ สมัยก่อนไม่มีเชือก ไม่มีพลาสติกที่จะมามัด ชาวบ้านก็จะหาวิธีและใช้วัสดุที่มีอยู่ก็คือต้นข้าว และที่นี้เป็นข้าวฟางลอย ข้าวจะยาว ความยาวประมาณ 2 เมตร เอามามัดข้าวได้

(พี่ไก่) คนสมัยก่อนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วยภูมิปัญญาของเขาเอง ต้นทางไหลก็นำมาใช้ได้ อีกเรื่องหนึ่งเมื่อก่อนเวลาเราเลี้ยงควาย ผมเคยเห็นขี่ควายแล้วคนไปเก็บมายาลาน เอามายาได้อย่างไรเล่าให้ฟังหน่อย

(ลุงประยงค์) ขี่ควายมันจะเหนียว ขึ้นตอนให้อ่าน้ำพรมก่อนแล้วเอาขี่ควายไปทา เรียกว่ายาลาน แล้วข้าวจะไม่แพบ ขี่ควายอุดน้ำได้ อุดฝุ่นได้

(ลุงสุเทพ) หลังจากมัดข้าวเป็นพ่อนแล้วก็ต้องนำข้าวกลับมาบ้าน เพื่อมานวดให้เม็ดกับรวงมันออก ที่นี้พอเอามาแล้วมันจะเอาไปไว้ที่ไหน เม็ดข้าวมันก็ตกหล่นก็เลยต้องทำลานข้าวเตรียมไว้ ลานข้าวเมื่อก่อนไม่มีรถใช้ควาย ให้ควายย่ำแบบที่เห็นตอนร่าง ย่ำให้ดินมันแน่นไม่ให้มีรอยแตก หรือช่องดิน เสร็จแล้วส่วนที่เป็นขี่ควาย เอามายาในลานข้าว แล้วจึงนำข้าวเข้ามาเก็บในลาน ปัจจุบันขี่ควายเป็นส่วนหนึ่งของสปา มีหลายคนเอาไปทำสปาพอกขาแก้โรคผิวหนังบ้าง งานวิจัยทางการแพทย์ก็ยังทำวิจัยอยู่

(พี่สมชาย) การเกี่ยวข้าว พอเกี่ยวเสร็จเราจะมาวางเป็นแผ่ๆ ตากให้ข้าวแห้ง แล้วมาหอบ ถ้าเราหอบก่อนข้าวยังไม่แห้ง เวลามัดจะไม่แน่น ข้าวจะหุด ยุบลงไปอีก จากนั้นเราจะย่น และนำมากองไว้ เรียกว่ากองหอมหรือเรียงหัวปลาสร้อย เพื่อการขนย้ายเข้าบ้านจะสะดวก จอดควายที่เทียมล้อที่เดียวแล้วยกขึ้น เลื่อนเข้าบ้านได้เลย ไม่ต้องไปเดินเก็บเป็นพ่อนๆ ในนาหลายรอบมันเสียเวลา และเพื่อที่เวลาฝนตกข้าวเราจะไม่เปียก ถ้าเราลอมไว้ เรากองหอมไว้ มันจะเป็นแหลมขึ้นไป ฝนตกก็จะไหลลงพื้นหมด ขั้นตอนนี้คือวิถีของชาวนาที่เขาคิดไว้ตั้งแต่ในอดีต

(ลุงสุเทพ) วิธีการขนข้าวจากนา มา อันแรกต้องใช้เลื่อน ใช้ควายลากเลื่อน ถ้าภาคอีสานใช้เกวียน ข้าวที่มัดพ่อนแล้วใส่เลื่อนได้ประมาณ 5 พ่อน เทียบกับปริมาณข้าวไม่น้อยกว่า 5 ถัง พอลากมาถึงแล้วข้าวมีจำนวนมากทำอะไร เขาไม่ได้เอามาแล้วนวดเลย เขาจะขนมาเก็บไว้ก่อนจนกว่าจะขนมาหมด ย้อนกลับไปตอนเกี่ยวข้าวอยู่ที่นา ข้าวที่มัดเป็นพ่อนแล้วกองไว้ที่นาเพื่อฝนตกจะได้เสียหายน้อย กองที่นามีกองอยู่สองชนิด กองหอมจะได้ 20 พอน อีกแบบเรียกกองหัวปลาสร้อย ส่วนมากจะกอง 15 พอน การย่นข้าวจากในนามากอง ย่นก่อนแล้วเอามากอง เพราะของมันเต็มพุงเหมือนย่นระยะทางให้มารวมก่อนและก็มามัดเป็นพ่อน แล้วก็นำมากอง ยกขึ้นแล้วเลื่อนมาที่ลาน พอถึงลานเอาข้าวลงมากอง ลอมข้าว การลอมข้าวลักษณะจะเป็นสามเหลี่ยม ทางภาคกลางใช้ควายย่ำข้าวเพื่อให้เม็ดข้าวร่วง แล้วชาวนาจะแยกฟางออกมากองต่างหาก นอกจากนี้ลอมฟางยังทำไว้เพื่อเป็นอาหารของควายด้วย การนวดข้าวโดยให้ควายย่ำข้าวเพื่อแยกฟางกับเมล็ดออกจากกัน ต่อไปคือการผัดข้าว ผัดเพื่อคัดเมล็ดข้าวอีกครั้ง ก่อนส่งพ่อค้า ข้าวลิบคือข้าวที่ไม่มีน้ำนมคนละอย่างกับข้าวแกลบ ชาวนาผัดข้าวเพื่อแยกข้าวเอาไว้กิน แล้วส่วนที่เหลือเอาไปขาย อีกส่วนแบ่งไว้ทำพันธุ์เอาไว้ปลูกในปีต่อไปทำเป็นวิถีชีวิต ต่างกับยุคใหม่ที่ซื้อพันธุ์มาเลย เมื่อก่อนการใช้พันธุ์ข้าวเดิม เวลาเก็บ

ข้าวจะมีที่เก็บข้าวเอาไว้ก่อนปลูก เรียกว่ากระพ้อม และชาวบ้านจะมาคัดข้าวตั้งแต่ในนา มัดกองแยกไว้เลย

ภาพที่ 49 พระแม่โพสพอายุร้อยกว่าปีที่ใช้ในพิธีกรรม

ภาพที่ 50 ทำบุญเพลพระแม่โพสพ

ภาพที่ 51 ถวายอาหารพื้นถิ่นในปิ่นโตแด่พระสงฆ์

ภาพที่ 52 รับประทานอาหารพื้นถิ่นในปันโต

ภาพที่ 53 การเต็นกำรำเคียวเกี่ยวข้าว

ภาพที่ 54 นักแสดงเต้นรำรำเคียวเกี่ยวข้าวของชุมชน

ถอดบทเรียนสรุปการเสวนาเกี่ยวข้าวเล่าขานตำนานชาวนา

ผลการถอดบทเรียนสรุปการเสวนาเกี่ยวข้าวเล่าขานตำนานชาวนา ทำให้ได้ข้อมูลที่สำคัญในการไถนา การดำนา การหว่านข้าว การเก็บเกี่ยว พันธุ์ข้าวพื้นเมือง ประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญาการทำนา และภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านคลองโพธิ์ เป็นต้น

การไถนา

ใช้ควายไถนา ใช้ควายไถคราด ไถแปร ไถตะ(ไถเทียวแรก) ไถรอบสองเพื่อกลบเมล็ดข้าว

การดำนา,การหว่านข้าว

หว่านสำรวย ไม่มีน้ำ หว่านน้ำตม มีน้ำ ตีดำหนัก เป็นการไถคราดไถหลังจากการหว่าน

การเก็บเกี่ยว

เกี่ยว, แฉ่, หอบ, ย่น, กองขอม, เรียงหัวปลาสร้อย, เลื่อน

พันธุ์ข้าวพื้นเมือง

- ข้าวปิ่นแก้ว (เมล็ดยาว) หลวงประทาน พานทอง
- ข้าวพวงทอง (เมล็ดสั้น) ข้าวสามรวง

ประเพณี พิธีกรรม

1. ทำขวัญนา ทำพร้อมพิธีแรกนาขวัญ แรกนาขวัญ
2. ทำขวัญข้าว แต่งตัวแม่โพสพ
3. พิธีทำบุญลาน ตอนเก็บเกี่ยว เต้นรำรำเคียว

4. ทำขวัญยัง

ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทำนา

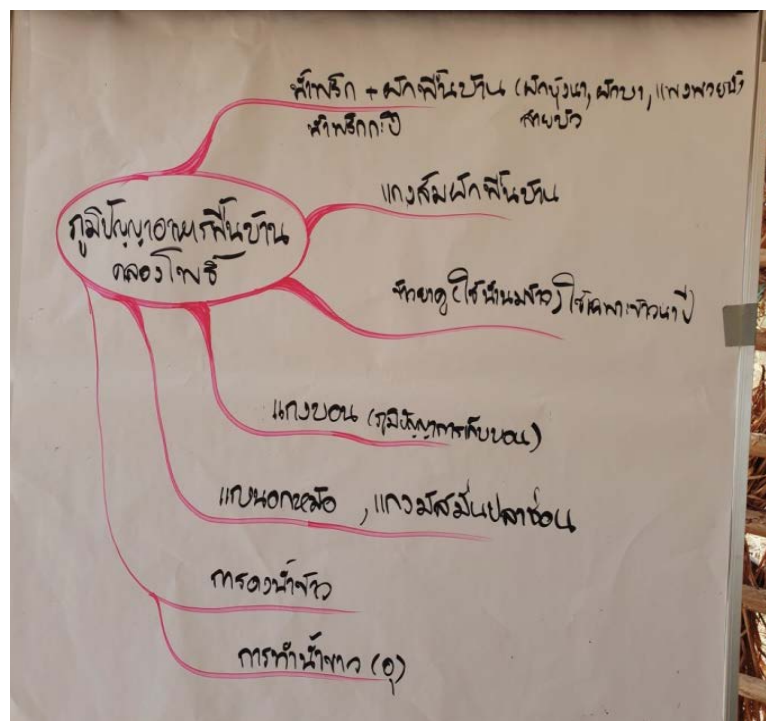
- ชโลง (บุงก็สำหรับวิดน้ำ)
- คอม โกรก ทำจากต้นไผ่ตัด
- คันไถ ทำจากไม้ประดู่
- ลอมข้าว การเก็บของรอนวด
- คราดไถนา
- การตีเคียว
- การปักคะเน็ด ทำจากต้นข้าว ใช้มัดฟ่อนข้าว
- การยาลานข้าว ใช้ซี่ควาย
- การมัดข้าว แบบมัดมือและใช้เครื่องสีมัด
- การนวดข้าว ใช้ควายย่ำข้าว ผูกควายเป็นพวง เดินเป็นวงกลม
- การทำเลือนขนข้าว ใช้ควายลากเลือน 5 ฟ่อน/ 1 เลือน
- กระพ้อม เก็บพันธุ์ข้าว ใช้ซี่ควายยาด้วย
- การตวงข้าว

ภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านคลองโพธิ์

1. น้ำพริกกับผักพื้นบ้าน เช่น ผักบุ้งนา แพงพวยน้ำ สายบัว
2. น้ำพริกกะปิ
3. แกงส้มผักพื้นบ้าน
4. ข้าวยาคุ ใช้นํ้านมข้าว ใช้เฉพาะข้าวนาปี
5. แกงบอน เป็นภูมิปัญญาการเก็บบอน
6. แกงนอกหม้อ แกงมีสมันปลาช่อน
7. การดองน้ำข้าว
8. การทำน้ำขาว (อุ) ถ้าเป็นทางภาคอีสานใช้ข้าวเหนียว

Hand-drawn diagram of the water cycle (วัฏจักรน้ำ) in Thai. The cycle includes clouds (เมฆ), rain (ฝน), rivers (แม่น้ำ), and the ocean (มหาสมุทร). Key processes labeled are evaporation (การระเหย), condensation (การกลั่นตัว), precipitation (การตกลงมา), and runoff (การไหลลงสู่ทะเล). A note mentions that 1 cubic meter of water is equivalent to 1,000 liters (1 ลูกบาศก์เมตร = 1,000 ลิตร).

ภาพที่ 56 ถอดบทเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญา

ภาพที่ 57 ถอดบทเรียนเกี่ยวกับภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น

ภาพที่ 58 นักวิจัยถอดบทเรียนการเสวนาเกี่ยวข้าวสืบสานเล่าขานตำนานชาวนา

ภาพที่ 59 บรรยากาศการถอดบทเรียนการสืบสานเล่าขานตำนานชาวนา

กิจกรรมที่ 5 สืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์

ผลการจัดกิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์ เป็นกิจกรรมเก็บข้อมูลวิถีชาวนาไทย ที่มีความเกี่ยวข้องกับอาหารพื้นถิ่นในชุมชน และมีการประชันอาหารพื้นถิ่นลำน้ำคลองโพธิ์ มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2562 ณ หอประชุมเอนกประสงค์ หมู่ 11 ต.บ้านกรด อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีอาหารพื้นถิ่นในชุมชนที่มีความโดดเด่น มีความน่าสนใจพร้อมกับเรื่องเล่ามีที่มาที่ไปเหมาะสมสำหรับนำมาใช้ในการต้อนรับนักท่องเที่ยวได้ โดยมีรายละเอียดในกิจกรรมเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 60 กิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์

สืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์ คลองโพธิ์เป็นสายน้ำที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติไหลผ่านหลายตำบลในพื้นที่อำเภอบางปะอินโดยไหลผ่าน ต.บ้านสร้าง ต.สามเรือน ต.คู้กลาน ต.ตลิ่งชัน ต.บ้านกรด ต.บ้านหว่า และ ต.บ้านโพธิ์ ในอดีตมีความอุดมสมบูรณ์มาก ด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชาวบ้านสองฝั่งลำน้ำคลองโพธิ์ได้นำมาประกอบเป็นอาหารตามแนวทางของคนริมน้ำคลองโพธิ์ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมทางด้านอาหารอย่างหนึ่ง อนึ่งการวิจัยของวิถีชาวนาไทย ได้มีการศึกษาและเรียนรู้เรื่องอาหารของคนสองฝั่งลำน้ำคลองโพธิ์ที่มีวิธีการประกอบอาชีพทำนา คณะวิจัยจึงได้จัดกิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์ โดยมีการสาธิตการทำอาหารพื้นบ้านดั้งเดิม เช่น ไก่ทอดหม้อ แกงมันปลาค้างคาว แกงส้มดอกโสน น้ำพริกปลาต้ม ขนมหอยขี้ เป็นต้น

กิจกรรมสืบสานเล่าขาน ตำนานอาหารคลองโพธิ์ ได้มีการจัดประชุมอาหารพื้นถิ่นประจำหมู่บ้านขึ้นการจัดงานในครั้งนี้มีชุมชนเข้าร่วม 3 ชุมชน ประกอบไปด้วย ชุมชนคู้กลานชุมชนตลิ่งชัน และชุมชนบ้านกรด ซึ่งแต่ละชุมชนสามารถดึงเอาอัตลักษณ์ของอาหารที่มีความเฉพาะตัว มีความโดดเด่น และคัดเลือกเมนูได้อย่างน่าสนใจไม่ซ้ำกัน แต่ละชุมชนต่างก็ให้ความสำคัญกับการประกอบอาหารโดยใช้ปราชญ์ในชุมชนเจ้าของภูมิปัญญามาปรุงด้วยตัวเอง โดยใช้วัตถุดิบที่สะอาดปลอดภัย และมีอยู่มากในชุมชนของตนเอง มีการนำเสนอจัดตกแต่งอาหารให้มีความสวยงาม นำรับประทาน นอกจากนี้ในแต่ละเมนูยังมีเรื่องเล่ามาปรุงแต่งให้รสชาติของอาหารอร่อยขึ้นและน่าสนใจยิ่งขึ้นอีกด้วย ผลจากการจัดกิจกรรมในครั้งนี้กลับไม่มีผู้ชนะ มีแต่ความสุขที่เกิดจากการชื่นชมยินดีกันและกัน ชุมชนทั้ง 3 ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ยอมรับในฝีมือการทำอาหาร ส่งผลให้คณะนักวิจัยเล็งเห็นว่า จะสามารถนำเอาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของแต่ละชุมชนมาร้อยเรียงกันอย่างไรที่จะสามารถจัดเส้นทางให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์ของอาหารอร่อยและวัตถุดิบขึ้นชื่อในแต่ละชุมชนได้อย่างครบถ้วน โดยมีรายละเอียดของเมนูอาหารและเจ้าของภูมิปัญญา ดังต่อไปนี้

อาหารบ้านคู้กลาน

- ไก่ย่างใบมะดัน
 - ไก่นอกหม้อ, ขนมหั้ว
 - ปลาร้าสับ, ปลาร้าทอด
- คุณโชติ ภาคอินทรีย์
 - คุณอุดม สืบสาย
 - คุณอรรณพ ภู่อารักษ์

อาหารบ้านต๋อง

- น้ำพริกเผา
 - ปลาต้มเต้าเจี้ยว
 - แกงขาวหน่อไม้ดอง, แกงกะทิสาบัก
 - ขนมหั้ว, ขนมหั้ว
- คุณเมษญา ชูชัยยะ
 - คุณวิภา ไวยสัจจา
 - คุณบุญเนื่อง นาวกรด
 - คุณเฉลิม สะมะจิต

อาหารบ้านกรด

- ผัดหมี่โบราณ
 - แกงบอน
 - แกงร้อน
 - แกงส้ม
 - ยำกับ
- คุณสำเริง ฤกษ์ผลดี
 - คุณ ส.ท ชลอ เกิดมากมี
 - คุณสมบัติ พงษ์ชา
 - คุณฐปณี แก้วแสนเมือง
 - คุณวิชัย พรรณกระวี

ภาพที่ 61 น้ำพริกเผาของดีบ้านต๋อง

ภาพที่ 62 ปลาข้าวสับ, ปลาข้าวทอด บ้านคิ่งลาน

ภาพที่ 63 ไก่ย่างใบมะดัน บ้านคิ่งลาน

ภาพที่ 64 แกงร้อน บ้านกรด

ภาพที่ 65 ขนมตาล บ้านตลิ่งชัน

ภาพที่ 66 ประชนอาหารเสร็จชุมชนร่วมรับประทานอาหารด้วยกัน

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

กิจกรรมที่ 1 สำรวจความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

คณะนักวิจัยและชาวบ้านได้ร่วมกันลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนเพื่อกำหนดเป็นเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาของลำคลองโพธิ์ เช่น โรงตีเคียว วังค้างคาวและพระพุทธรูปจำลองที่วัดขนอนใต้ พระพุทธรูปปางค์พยาบาล ศูนย์การโบราณที่เรือนรักษ์เรียนรู้การสร้างอาชีพ สวนเห็ด ตับเต่า ตลาดเรือนแพสามง่าม โครงการอนุรักษ์ควายไทยคลองโพธิ์ บ้านน้ำพริก พร้อมนั่งเลือนโบราณที่เรือนรักษ์คลองโพธิ์

จากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า ชุมชนมีศักยภาพความพร้อมของพื้นที่ลำน้ำคลองโพธิ์ในการออกแบบเส้นทางเป็นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนา ซึ่งในแต่ละแหล่งมีความสนใจมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว มีความโดดเด่นเหมาะสำหรับพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความต้องการของเจ้าของภูมิปัญญาในการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 67 วัดชนอนเหนือ วัดชนอนใต้

วัดชนอนเหนือ วัดชนอนใต้

วัดโบราณแต่ครั้งกรุงเก่า เดิมเป็นที่ตั้งด่านเก็บภาษีอากร ภายในโบสถ์วัดชนอนเหนือมีจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และพระปางพญาบาลศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ติดกันคือวัดชนอนใต้ วัดพี่วัดน้อง มาสักการะหลวงพ่อบุชชา ชมรอยพระพุทธรูปบาทสำริดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและชมค้างคาวแม่ไก่ที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ใหญ่หลังโบสถ์ และทั้ง 2 สถานที่นั้นพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้

ภาพที่ 68 โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ

โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ

แหล่งเรียนรู้การทำเคียวแห่งแรกในตำบลบ้านกรด ปู่ประเสริฐเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงตีเคียวขึ้นมา โดยอาศัยความชำนาญและฝึกฝนประสบการณ์ในการรับจ้างทำมีดทำเคียว นับเป็นเวลานานกว่า 70 ปี ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปัจจุบัน ปู่บุญชอบ โอริส ผู้เป็นลูกเขย ได้สานต่อกิจการโรงตีเคียว ซึ่งสถานที่แห่งนี้พร้อมเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้ มาทดลองทำเคียวได้ด้วยตัวเอง

ภาพที่ 69 ตลาดเรือแพบ้านสามง่าม

ตลาดเรือแพบ้านสามง่าม

ในอดีตบริเวณลำคลองโพธิ์บรรจบกับลำคลองบ้านกรดเป็นแหล่งชุมชนค้าขาย ร้านค้ามีลักษณะเป็นเรือนแพคล้ายบ้านทรงไทยแต่ลอยอยู่ในน้ำ ใช้น้ำไหลยัดไว้ใต้แพ ชาวบ้านเรียกว่า แพลูกบวบ บริเวณที่คลองบรรจบกัน เรียกว่า บ้านสามง่าม มีร้านค้าเป็นเรือนแพจำนวนมาก แพขายของโชห่วย ขายน้ำมัน ขายยาสมุนไพร ขายทอง และอีกหลายแพขายของที่ชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้ แต่ตลาดเรือแพได้หายไปเมื่อการคมนาคมทางถนน ทางหลวงสายเอเชียได้ตัดผ่านบริเวณบ้านสามง่าม ประมาณปี พ.ศ. 2513 ปัจจุบันได้ทำการรื้อฟื้นตลาดเรือแพบ้านสามง่ามขึ้นมาใหม่เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการรวบรวมผลิตภัณฑ์ในชุมชนทั้งสินค้าจากเกษตรกร ผลิตภัณฑ์แปรรูป และอาหารในชุมชนอีกด้วย

ภาพที่ 70 แพโซห่วย 100 ปี

แพโซห่วย 100 ปี

เป็นเรือนแพที่หลงเหลืออยู่ในลำน้ำคลองโพธิ์ ที่ยังคงขายของสินค้าโซห่วยอยู่ในปัจจุบัน อดีตเป็นแพของนาย เตี้ย ซึ่งมีบันทึกในบทกวี บ้านสามง่าม มีใจความว่า “แพนายเตี้ยขายมากยิ่งสิ่งละอัน” แต่งโดย โชติ วายุบุตร สินค้าที่ขาย เป็นประเภทอุปกรณ์จับปลา เช่น สวิง ข่ายดักปลา ฉมวก และอีกหลายอย่าง ในปัจจุบัน นาง เป็ด บุตรสาว เป็นเจ้าของซึ่งรับมรดกมาจากบิดา และพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวพายเรือมาเลือกของสินค้าได้

ภาพที่ 71 เห็ดตับเต่าในชุมชน

สวนเห็ดตับเต่า

เห็ดตับเต่าพืชเศรษฐกิจในดงโสนบ้านสามเรือน ที่ชาวบ้านปลูกเก็บไว้กินและขายเพื่อสร้างรายได้ เป็นทางเลือกการดำรงชีพด้วยวิถีพอเพียงที่มั่นคง อีกหนึ่งสถานที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงภาพวิถีชาวนาที่อาศัยอยู่บนสองฝั่งคลองโพธิ์เป็นอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับชาวนาในที่อื่นๆอีกด้วย

ภาพที่ 72 บ้านขนมไทย

บ้านขนมไทย

ลิ้มรสขนมไทย ขนมท้องถิ่นรสอร่อย เช่น ขนมตาล ขนมมัน ขนมหล้วย ข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ขนมดอกโสน และขนมสายบัว ที่หากินได้ยาก ต้องรอตามฤดูกาล

ภาพที่ 73 เรือนรักษ์คลองโพธิ์

เรือนรักษ์คลองโพธิ์

เรือนไม้เก่าทรงปันหย้า ตั้งอยู่ปากคลองตลิ่ง คลองสาขาย่อยของลำน้ำคลองโพธิ์ บ้านไม้ลักษณะฝาฉลุไม้แดง เจ้าของเดิมคือ เตี้ยใช้ มีอาชีพค้าข้าวเปลือกต่อมาภายหลังยกให้ พ.อ.โชติ ๒ เป็นผู้ดูแล ในปัจจุบันได้ทำเป็นสถานที่ดำเนินโครงการ ทูยคืนทุ่ง โดยน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมคลอง เช่น การเลี้ยงปลา ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลำน้ำคลองโพธิ์

ภาพที่ 74 กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน

กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน

กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน เป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่พึ่งพิงและเกื้อกูลกันระหว่างผู้คนและสายน้ำ น้ำในคลองโพธิ์นอกจากจะนำมาใช้ในการทำเกษตรแล้วก็ยังเป็นแหล่งเกษตรขนาดใหญ่ของชุมชนที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชไร่ดิน เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด เป็นต้น นักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางมาเที่ยวในคลองโพธิ์ก็สามารถมาเลือกซื้อผักปลอดสารในชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 75 ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เตรียมข้าวเพื่อทำนํ้านข้าวยาคุ

กลุ่มข้าวกระยาคุ

กลุ่มทำนํ้านข้าวกระยาคุ หรือข้าวยาคุ เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชาวนาในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่นำข้าวในชุมชนมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวมาต้องได้ลิ้มลอง นักท่องเที่ยวสามารถมาร่วมทำนํ้านข้าวกระยาคุได้อีกด้วย

ภาพที่ 76 ผลิตภัณฑ์จากต้นโสน

กลุ่มผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสน

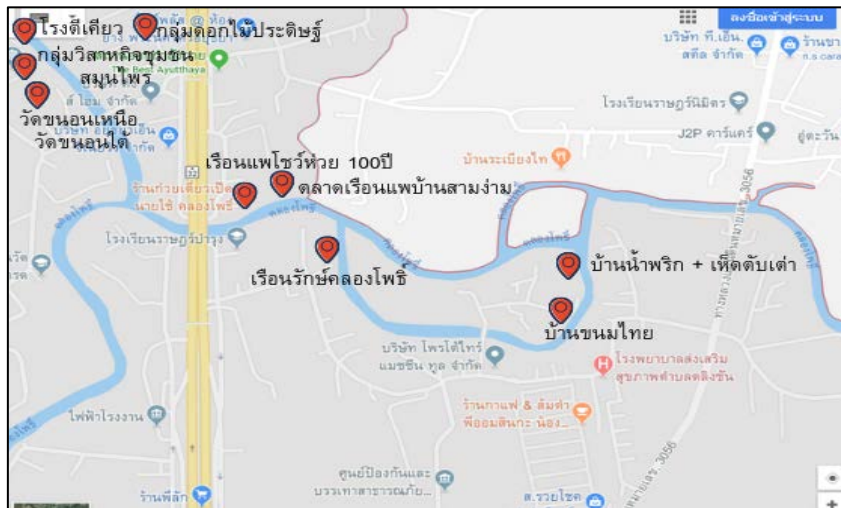
กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสนหางไก่ เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ชาวชุมชนลำน้ำคลองได้นำต้นโสนมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้เพื่อใช้ในงานต่างๆ นักท่องเที่ยวสามารถมาเยี่ยมชมมาเรียนรู้วิธีการทำด้วยตัวเองได้และยังสามารถซื้อเป็นของที่ระลึกของชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 77 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร เป็นภูมิปัญญาในการนำสมุนไพรบำรุงเส้นผม มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นอย่างมาก เพราะสมุนไพรกับชุมชนเป็นของคู่กัน และอยู่ควบคู่กับท้องถิ่นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนได้อีกด้วย

ภาพที่ 78 จุดท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

จากการลงพื้นที่สำรวจแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาจัดทำเป็นแผนที่เพื่อให้ชุมชนได้เห็นถึงที่ตั้ง ระยะทางของแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมเพื่อกำหนดเป็นเส้นทางท่องเที่ยวและร่วมกันออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

กิจกรรมที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตของชุมชน

จากการศึกษาจัดประชุมเพื่อร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ณ หอประชุมเอนกประสงค์ หมู่ 11 ต.บ้านกรด อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งสิ้นจำนวน 30 คน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 79 บรรยากาศกิจกรรมสืบสานเล่าขานตำนานอาหารคลองโพธิ์

คณะนักวิจัยและชาวบ้านร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมของพื้นที่ลำน้ำคลองโพธิ์เพื่อใช้ในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาโดยใช้แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยว 7 ด้าน สามารถวิเคราะห์ศักยภาพได้ดังนี้

3 คะแนน หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับมากที่สุด

2 คะแนน หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับปานกลาง

1 คะแนน หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับน้อย

การแปลความหมายค่าคะแนนเฉลี่ยใช้เกณฑ์การแปลความหมายแบ่งออกเป็น 3 ระดับดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 – 3.00 หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.68 – 2.33 หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.67 หมายถึง มีศักยภาพและความพร้อมระดับน้อย

ตารางที่ 3 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนคู้กลาน

ตำบล/แหล่งท่องเที่ยว	ศักยภาพความพร้อมชุมชนคู้กลาน							ค่าเฉลี่ย	ระดับความพร้อม
	การเข้าถึง	ความปลอดภัย	เอกลักษณ์ทางสังคม	เรื่องราวเนื้อหาข้อมูล	สภาพแวดล้อม/สิ่งแวดล้อม	ผู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวได้	กิจกรรมการใช้ประโยชน์		

1. เรือนแพ โซ้วห้วย	3	2	3	3	2	3	3	2.71	มากที่สุด
2. ตลาดเรือน แพบ้านสาม ง่าม	3	2	2	3	2	3	2	2.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	3.00	2.00	2.50	3.00	2.00	3.00	2.50	2.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 3 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนคังลาน พบว่า ชุมชนคังลานมีศักยภาพความพร้อมของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.57 เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า เรือนแพโซ้วห้วยมีศักยภาพความพร้อมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.71 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม มีค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนบ้านกรด

ตำบล/แหล่ง ท่องเที่ยว	ศักยภาพความพร้อมของชุมชนบ้านกรด							ค่า เฉลี่ย	ระดับ ความ พร้อม
	การ เข้าถึง	ความ ปลอดภัย	เอกลักษณ์ ทางสังคม	เรื่องราว เนื้อหา ข้อมูล	สภาพ แวดล้อม/ สิ่งแวดล้อม	ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่อง ราวได้	กิจกรรม การใช้ ประโยชน์		
1. ไรตึเคียว	3	2	3	3	2	3	2	2.57	มากที่สุด
2. วัดขนอน เหนือ, วัดขนอนใต้	3	2	3	2	2	2	3	2.43	มากที่สุด
3. กลุ่ม สมุนไพรบ้าน โคกวัด	2	3	2	3	3	3	3	2.71	มากที่สุด
4. กลุ่ม ประดิษฐ์ ดอกไม้จากต้น โสน	2	2	2	2	2	3	3	2.29	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยรวม	2.50	2.25	2.50	2.50	2.25	2.75	2.75	2.50	มากที่สุด

จากตารางที่ 4 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนบ้านกรด พบว่า ชุมชนบ้านกรดมีศักยภาพความพร้อมของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.50 เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มสมุนไพรบ้านโคกวัด มีศักยภาพความพร้อมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.71 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นไรตึเคียว มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับมากที่สุด และน้อยที่สุด คือ วัดขนอนเหนือ, วัดขนอนใต้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 2.43 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

ตารางที่ 5 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนตลิ่งชัน

ตำบล/แหล่ง ท่องเที่ยว	ศักยภาพความพร้อมชุมชนตลิ่งชัน							ค่า เฉลี่ย	ระดับ ความ พร้อม
	การ เข้าถึง	ความ ปลอดภัย	เอกลักษณ์ ทางสังคม	เรื่องราว เนื้อหา ข้อมูล	สภาพ แวดล้อม/ สิ่งแวดล้อม	ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่อง ราวได้	กิจกรรม การใช้ ประโยชน์		

1. บ้าน น้ำพริก	2	2	3	3	2	3	2	2.43	มากที่สุด
2. กลุ่มปลูก พืชไร่ดิน	3	2	3	2	3	3	2	2.57	มากที่สุด
3. โครงการ ทุยคืนทุ่ง	1	2	3	3	2	3	2	2.29	ปานกลาง
4. เรือนรักษ์ คลองโพธิ์	3	3	2	3	2	3	2	2.57	มากที่สุด
5. บ้านขนม ไทย	2	2	3	2	2	3	3	2.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	2.20	2.20	2.80	2.60	2.20	3.00	2.20	2.46	มากที่สุด

จากตารางที่ 5 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนตลิ่งชัน พบว่า ชุมชนตลิ่งชัน มีศักยภาพความพร้อมของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.46 เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน และเรือนรักษ์คลองโพธิ์ มีศักยภาพความพร้อมมากที่สุดเท่ากัน มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นบ้านน้ำพริก และบ้านขนมไทยมีค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน และน้อยที่สุด คือ โครงการทุยคืนทุ่ง มีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 2.29 อยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

ตารางที่ 6 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนสามเรือน

ตำบล/แหล่ง ท่องเที่ยว	ศักยภาพความพร้อมชุมชนสามเรือน							ค่า เฉลี่ย	ระดับ ความ พร้อม
	การ เข้าถึง	ความ ปลอดภัย	เอกลักษณ์ ทางสังคม	เรื่องราว เนื้อหา ข้อมูล	สภาพ แวดล้อม/ สิ่งแวดล้อม	ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่อง ราวได้	กิจกรรม การใช้ ประโยชน์		
1. สวนเห็ด ดับเต่า	1	2	3	2	3	3	3	2.43	มากที่สุด
2. กลุ่มแปรรูป พัฒนาร่วมใจ	1	2	3	3	2	3	3	2.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	1.00	2.00	3.00	2.50	2.50	3.00	3.00	2.43	มากที่สุด

จากตารางที่ 6 แสดงศักยภาพความพร้อมของชุมชนสามเรือน พบว่า ชุมชนสามเรือนมีศักยภาพความพร้อมของชุมชนในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.43 เมื่อพิจารณาตามแหล่งท่องเที่ยว พบว่า สวนเห็ดดับเต่า และกลุ่มแปรรูปพัฒนาร่วมใจ มีศักยภาพความพร้อมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.43 อยู่ในระดับมากที่สุดเท่ากัน

ตารางที่ 7 แสดงศักยภาพความพร้อมในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ตำบล	ศักยภาพความพร้อมในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์							ค่าเฉลี่ย	ระดับความพร้อม
	การเข้าถึง	ความปลอดภัย	เอกลักษณ์ทางสังคม	เรื่องราวเนื้อหาข้อมูล	สภาพแวดล้อม/สิ่งแวดลอม	ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวได้	กิจกรรมการใช้ประโยชน์		
1. บ้านกรด	2.50	2.25	2.50	2.50	2.25	2.75	2.75	2.50	มากที่สุด
2. คุ่งลาน	3.00	2.00	2.50	3.00	2.00	3.00	2.50	2.57	มากที่สุด
3. ตลิ่งชัน	2.20	2.20	2.80	2.60	2.20	3.00	2.20	2.46	มากที่สุด
4. สามเรือน	1.00	2.00	3.00	2.50	2.50	3.00	3.00	2.43	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยรวม	2.18	2.11	2.70	2.65	2.24	2.94	2.61	2.49	มากที่สุด

จากตารางที่ 7 แสดงศักยภาพความพร้อมในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่าชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ มีความพร้อมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.49 เมื่อพิจารณาเป็นพื้นที่พบว่า บ้านคุ่งลานมีศักยภาพความพร้อมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาเป็นบ้านกรด มีค่าเฉลี่ย 2.50 อยู่ในระดับมากที่สุด และน้อยที่สุด คือ บ้านตลิ่งชัน มีค่าเฉลี่ย 2.46 อยู่ในระดับมากที่สุด ตามลำดับ

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

กิจกรรมที่ 1 การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

การจัดประชุมวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ที่มวิจัยเพื่อกำหนดกิจกรรมการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ซึ่งจัดขึ้นเมื่อวันเสาร์ที่ 15 มิถุนายน 2562 ณ เรือนรักษ์คลองโพธิ์ ต.ตลิ่งชัน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นทีมนักวิจัยจำนวน 11 คน

ภาพที่ 80 ประชุมวางแผนการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

จากการประชุมร่วมกันเตรียมความพร้อมในการการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนพบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีทุนทางวัฒนธรรมที่มีความพร้อมเป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงและมีประวัติสืบทอดมายาวนานซึ่งกระจายตัวอยู่ตามลำน้ำคลองโพธิ์สามารถนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวของการท่องเที่ยววิถีชานนาได้โดยการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นมีความเหมาะสมกับยุคสมัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งจากการร่วมระดมความคิดเห็นของชุมชน นักวิชาการ นักการตลาด และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความเห็นตรงกันว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชานนาในชุมชนให้เป็น “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชานนาลำน้ำคลองโพธิ์” สถานที่ที่รวบรวมภูมิปัญญา วิถีชีวิต เรื่องราวของวิถีชานนา อันประกอบไปด้วย การแต่งกาย อาหารการกิน การละเล่น ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เครื่องมือทำการเกษตร การเพาะปลูก เป็นต้น โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านข้อมูล เช่น การรวบรวมภูมิปัญญา รูปภาพ ป้ายสื่อความหมาย แผ่นพับ ใบปลิว เอกสารวิชาการ นักสื่อความหมาย นักเล่าเรื่อง เป็นต้น ด้านการเข้าถึง เช่น พัฒนาป้ายบอกทาง ป้ายชื่อแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น ด้านการบริการ เช่น การเป็นเจ้าบ้านที่ดี การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ด้านกายภาพ เช่น การพัฒนาพื้นที่ให้มีความสวยงาม ความสะอาด ความร่มรื่น โต๊ะ เก้าอี้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ห้องสุขา เป็นต้น ด้านกิจกรรม เป็นการเตรียมกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมกับชุมชน เช่น ร่วมการละเล่น ร่วมพิธีกรรม ร่วมทำอาหาร การดำนา การเกี่ยวข้าว การทำเคียว เป็นต้น ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชานนาลำน้ำคลองโพธิ์ ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้ 4 แหล่ง ได้แก่

1. เรือนรักษ์คลอง ได้ทำเป็นสถานที่ดำเนินโครงการทุกคืนทุ่ง โดยน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จัดแสดงเรื่องราวเชื่อมโยงวิถีชีวิตชานนาของชนลำน้ำคลองโพธิ์ ภายในมีการจัดแสดงเกียงนาที่ได้รวบรวมเครื่องมือการทำงานเอาไว้ มีกิจกรรมถ่ายรูปเล่นกับทุย และชมการแสดงเต็นท์กำรำเคียวของชาวคลองโพธิ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมคลอง เช่น ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทำนา การเลี้ยงปลา เลี้ยงปู เป็นต้น ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลำน้ำคลองโพธิ์

2. โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ แหล่งเรียนรู้การทำเคียวที่มีประวัติมายาวนานถึง 70 ปี ภายในโรงตีเคียว มีการจัดแสดงภาพถ่ายเรื่องราวเกี่ยวกับการตีเคียว ขั้นตอนการตีเคียว เปรียบเสมือนเป็นแกลลอรี่ของชุมชน โดยมีเจ้าของภูมิปัญญาคอยให้บริการในการต้อนรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในโรงตีเคียวได้ขึ้นอยู่กับเวลาที่นักท่องเที่ยวมีนั่นเอง

3. บ้านเห็ดตับเต่า แหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ดตับเต่าที่มาคู่กับต้นโสนอีกหนึ่งอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวลำน้ำคลองโพธิ์ ภายในมีกิจกรรมเรียนรู้การเพาะเห็ดตับเต่า การเก็บเห็ดตับเต่านำมาประกอบอาหาร ถ่ายรูปในดงโสนที่มีความสวยงามและแปลกตาไปอีกแบบ

4. แพโซ่ห้วย 100 ปี เรือนแพหนึ่งเดียวที่หลงเหลืออยู่ในลำน้ำคลองโพธิ์ ยืนหยัดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือเรียกได้ว่า เป็นอดีตที่มีชีวิต เมื่อนักท่องเที่ยวพายเรือมาจับจ่ายซื้อของในที่นี่แล้วก็เปรียบได้ว่านักท่องเที่ยวมาถึงคลองโพธิ์แล้วและได้เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และมาท่องเที่ยวยังสถานที่ทั้ง 4 แห่งนี้แล้ว จะถือว่านักท่องเที่ยวได้มาเที่ยว “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์” โดยสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วนั่นเอง

ภาพที่ 81 พัฒนาแหล่งเรียนรู้ “เถียงนา” ศูนย์เรียนรู้เรือนรักษ์คลองโพธิ์

ภาพที่ 82 ติดตั้งป้ายสถานที่ ป้ายบอกทาง และกรอบรูป ที่โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ

ภาพที่ 83 ติดตั้งป้ายสถานที่ ติดตั้งป้ายบอกทาง ท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยลำน้ำคลองโพธิ์

กิจกรรมที่ 2 ออกแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาคลองโพธิ์

ผลการจัดประชุมเพื่อร่วมเสนอแนะสถานที่ท่องเที่ยวและออกแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ ในวันอาทิตย์ที่ 17 กุมภาพันธ์ 2562 ณ เรือนแพบ้านสามง่าม ต.คู้กลาน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 13 คน โดยมีผลการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 84 การออกแบบกิจกรรมและโปรแกรมท่องเที่ยวร่วมกัน

ผลการจัดประชุม ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเสนอสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ความพร้อมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จากกิจกรรมวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมของชุมชน มาร่วมกันออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววิถีขวานาลำน้ำคลองโพธิ์ ซึ่งมีการดำเนินงาน ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	กิจกรรม	ระยะเวลาทำกิจกรรม
จุดนัดพบ ตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม ● นั่งเรือ 10 นาที		
วัดขนอนใต้ ● เดิน วัดขนอนเหนือ ● เดินหรือนั่งรถราง 5 นาที	- ไหว้พระ - เรียนรู้ประวัติศาสตร์	1 ชั่วโมง
กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร ● นั่งรถราง	- เยี่ยมชม	30 นาที
โรงตีเคียว ● นั่งรถราง	- เยี่ยมชม	30 นาที

กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ ● นั่งรถรางกับไปที่วัดชนอน ● นั่งเรือ 10 นาที	- เยี่ยมชม - ทดลองทำดอกไม้	30 นาที
เรือนแพโชว์ห่วย 100 ปี ● นั่งเรือ	- เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “บ้านสามง่าม” - ถ่ายภาพกับเรือนแพ	20 นาที
ตลาดเรือแพบ้านสามง่าม ● นั่งเรือ ● ระหว่างทางชมแพผัก 10 นาที	- รับประทานอาหารกลางวัน - เมนู ก๋วยเตี๋ยวเห็ดตับเต่า	1 ชั่วโมง
แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน	กิจกรรม	ระยะเวลาทำกิจกรรม
บ้านน้ำพริก + ดูเห็ดตับเต่า ● นั่งเรือ 10 นาที	- เยี่ยมชม	1 ชั่วโมง
บ้านขนมไทย ● นั่งเรือ	- เยี่ยมชมและชิมขนมตาล - ทดลองทำกระทงใบตอง	30 นาที
โครงการทุยคีนทุ่ง ● นั่งเรือ 20 นาที	- ดูวิถีชีวิตควาย - ถ่ายรูปกับทุย	20 นาที
เรือนรักคลองโพธิ์ ● ขึ้นเรือกลับ ● ตลาดเรือนแพ “จุดนัดพบ”	- เยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชาวณา - ชมการแสดง “เต้นรำกำเคียว”	50 นาที

จากตารางที่ 8 แสดงกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนสามารถนำเสนอเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวนาในลำน้ำคลองโพธิ์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันออกแบบมาร้อยเรียงเป็นเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์และกำหนดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ โดยข้อดีที่โดดเด่นของชุมชนด้วยกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมไหว้พระ เรียนรู้ภูมิปัญญาวิถีชาวนาในด้านต่างๆด้วยการทดลองทำเอง รับประทานอาหารขึ้นชื่อในชุมชน ถ่ายรูปกับทุย วายน้ำ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วิถีชาวนา และซื้อสินค้าของฝากของที่ระลึก เป็นต้น ทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสประสบการณ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสดใหม่ไม่เคยเปิดต้อนรับใครมาก่อน พร้อมการเดินทางที่ไม่จำเจซึ่งมีทั้ง การเดิน นั่งรถราง และลงเรือ ที่จะสามารถพานักท่องเที่ยวไปชม ไปเห็น ไปสัมผัสวิถีชาวนาได้อย่างครบถ้วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กิจกรรมที่ 3 กิจกรรมทดลองท่องเที่ยว

ผลการจัดประชุมเพื่อร่วมกันจัดกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวในชุมชน ณ เรือนแพบ้านสามง่าม ต.คู้กลาน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา โดยมีผลการศึกษาดังนี้

จากการจัดประชุมเพื่อวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ทมิวิจัย โดยมีนักวิจัยชุมชน นำเสนอข้อมูลพื้นที่ เตรียมพื้นที่ให้สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ผู้ประกอบการในพื้นที่ช่วย ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชน และนักวิชาการช่วยออกแบบ เส้นทางท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการนำเสนอของชุมชน

ภาพที่ 86 แผนที่แสดงจุดทำกิจกรรมท่องเที่ยว นำเสนอโดยนักวิจัยในชุมชน

การเตรียมความพร้อมกิจกรรมทดลองท่องเที่ยวในด้านการบริการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว นั้น คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเตรียมความพร้อมในแต่ละแหล่ง มีผลการศึกษางาน ดังนี้

สถานที่และกิจกรรมการท่องเที่ยว

- โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ ชมการสาธิตขั้นตอนการทำเคียวจากเจ้าของภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญการทำเคียว
- กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ ทดลองทำดอกไม้จากใยธรรมชาติ
- วิสาหกิจชุมชนสมุนไพร เยี่ยมชมผลิตภัณฑ์ที่สกัดจากสมุนไพร เช่น ยาสระผม สบู่ เป็นต้น
- วัดขนอนเหนือ ไหว้สักการะ พระปางพยาบาล
- วัดขนอนใต้ ชมค้างคาวแม่ไก่ รอยพระพุทธรูปบาท
- เรือนแพโซ่ห้วยร้อยปี เยี่ยมชมเรือนแพ ขยายของที่ยังเปิดอยู่ในปัจจุบัน
- ตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม ร้านก๋วยเตี๋ยวขายใช้ ที่มีเมนูพื้นบ้าน โดยนำวัตถุดิบในท้องถิ่น มาประกอบอาหาร
- บ้านน้ำพริก ชมการทำพริกแกง พริกเผาสดเด็ด
- สวนเห็ดตับเต่า เดินชมสวนเห็ดตับเต่าและดอกโสน
- บ้านขนมไทย ชมและชิม ขนมตาล ขนมมัน ขนมฟักทอง ที่ทำกินได้ยาก
- เรือนรักษ์คลองโพธิ์ จุดแสดงเรื่องราว วิถีชีวิตชาวนา คนลำนํ้าคลองโพธิ์ ถ่ายรูปเล่น กับทุย และชมการแสดงเต้นกำรำเคียวของชาวคลองโพธิ์

จากการลงพื้นที่การเตรียมความพร้อมกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีความพร้อมและความตั้งใจที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมเยือนในชุมชน ทั้งในด้านการบริการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยว การกล่าวทักทายนักท่องเที่ยว การเล่าเรื่อง การสื่อความหมาย ที่พัก ความสะอาด และความปลอดภัย โดยคณะผู้วิจัยได้ปรับปรุง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแต่ละจุด ให้พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน คำนึงถึงความรู้ บุคลากร ให้พร้อมต้อนรับ และสามารถให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้

จากนั้นได้จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ และใช้ Facebook เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล ให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เกิดการรับรู้ พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นอย่างมากที่จะ

ร่วมลงชื่อเพื่อมาเที่ยวยังชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องราคา รายละเอียดต่างๆที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน่วยงานราชการ บริษัทต่างๆก็ได้ให้ความสนใจอยากมาเที่ยวในพื้นที่อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ยังไม่เคยเปิดให้บริการด้านการท่องเที่ยวเลย ประกอบกับการนำเสนอภาพถ่ายในชุมชนที่มีความสวยงาม กิจกรรมที่แปลกตา ไม่ค่อยได้พบเห็นเท่าไรนักจึงมีผู้คนให้ความสนใจอย่างล้นหลาม

ภาพที่ 87 ตัวอย่างโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์

กำหนดการ กิจกรรมทดลองเส้นทางท่องเที่ยว

09.00 น.	รวมพลที่ตลาดเรือนแพสามง่าม นั่งเรือไปยังวัดขนอนใต้
09.30 น.	ไหว้พระ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ที่วัดขนอนเหนือและวัดขนอนใต้
10.00 น.	เยี่ยมชม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านโคกวัด พักเบรกดื่ม น้ำสมุนไพร

- 10.30 น. เยี่ยมชมการสาธิตตีเคียว ที่โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ
- 11.30 น. เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น "บ้านสามง่าม" เดินชมและถ่ายภาพกับแพโซ่ห้วย 100 ปี
- 12.00 น. รับประทานอาหารกลางวัน ณ ตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม ก๋วยเตี๋ยวเห็ดดัดเต้า และहारท้องถิ่น
- 13.00 น. เยี่ยมชมสวนเห็ดดัดเต้า แวะชมแพผักไร่ดินระหว่างทาง
- 14.00 น. นั่งเรือไปยังบ้านขนมไทย ชิมขนมตาลและทอดลองทำกระทงใบตอง
- 14.30 น. เยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชาวนา พร้อมชมการแสดง "เด่นรำกำเดียว" ที่เรือนรักษ์คลองโพธิ์ เดินเล่นโครงการทุยคีนทุ่ง คูวิถีชีวิตควายไทย ถ่ายรูปกับทุย และล่องเรือกลับไปยังตลาดเรือนแพ (จุดนัดพบ)

**กิจกรรมทดลองเส้นทางท่องเที่ยว
ลำน้ำคลองโพธิ์**

กำหนดการ	12.30 น. รับประทานอาหารกลางวันในตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม แวะชมอาหารท้องถิ่นและก๋วยเตี๋ยวเห็ดดัดเต้า
09.00 น. นั่งเรือไปยังวัดหนองไผ่	13.30 น. ล่องเรือชมวิถีชีวิตคลองน้ำลำคลองโพธิ์ แวะชมแพผักไร่ดินระหว่างทางและเยี่ยมชมบ้านสวนเห็ดดัดเต้า
09.30 น. ไหว้พระ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ ที่วัดหนองเหนือและวัดหนองไผ่	14.00 น. นั่งเรือไปยังบ้านขนมไทย ชิมขนมตาลและทอดลองทำกระทงใบตอง
10.00 น. เยี่ยมชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพรบ้านโคกวัด พันธ์กรเคมีน้ำสมุนไพร	14.30 น. โครงการทุยคีนทุ่ง คูวิถีชีวิตควายไทย ถ่ายรูปกับทุย เยี่ยมพิพิธภัณฑ์ชาวนา พร้อมชมการแสดง "เด่นรำกำเดียว" ที่เรือนรักษ์คลองโพธิ์ และล่องเรือ
10.30 น. เยี่ยมชมโรงตีเคียวปู่ประเสริฐ	
12.00 น. เรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น "บ้านสามง่าม" เดินชมและถ่ายภาพกับเรือนแพโซ่ห้วยร้อยปี	

ภาพที่ 88 กำหนดการกิจกรรมทดลองเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์

ผลการดำเนินงานกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว วันที่ 9 กรกฎาคม 2562 คณะผู้เดินทางประกอบด้วยตัวแทนบริษัทนำเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ จำนวน 11 บริษัท ดังนี้

1.	คุณวุฒิกร รวบรวม	Guide Bangkok	Manager
2.	Miss Kulkanya Weerathumrongsul	Exo Travel	Product & Data Base

3.	Mr. Passakorn Sukkasem	Exo Travel	Sustainability
4.	Miss Natbenyarat Noysuwan	Just Nok	Manager
5.	Mr. Uthaiwat Pramuj	Benasia	Manager
6.	Miss Nitcha Ngamanurak	Easia Travel Thailand	Sales Executive
7.	Georgia Van Der Stap	Siam Rise Co.,Ltd.	Intern
8.	Miss Saowakhon Khlaiwongphueng	Siam Rise Co.,Ltd.	Operation
9.	Miss Pantip Yimnarong	PEAK DMC	Sales
10.	Miss Patcharaporn Chaimungraj	Ground Asia	Tour Director
11.	คุณณัฐริกา งามวงศ์วาน	Ground Asia	Tour Director
12.	คุณกฤตดา ธีรา	Grand Circle	Operations
13.	Miss Patcharee Apiltertchroenwong	Green Bangkok	Operations

ภาพที่ 89 รอยยิ้มของชุมชนพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว

สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวจริงที่มาทดลองท่องเที่ยวเส้นทางลำน้ำคลองโพธิ์ โดยมีประเด็นคำถามและผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ประเด็นคำถาม

- 1.คำถามด้านความพึงพอใจ เกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยววิถีชาวนา การมีส่วนร่วมในภูมิปัญญาการทำงาน ขั้นตอนการทำนา ประเพณีที่สอดคล้อง อาหารพื้นถิ่น
2. คำถามด้านการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. คำถามการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนในรูปแบบวิถีชาวนา
4. คำถามด้านการพลิกฟื้นวิถีชุมชน ประเพณี
5. คำถามด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย

จากประเด็นคำถามนักท่องเที่ยวได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีที่จะมีข้อเสนอต่อการพัฒนาในอนาคตเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน ดังนี้

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ รู้สึกประทับใจเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยววิถีชาวนาในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น ได้ร่วมทำอาหารพื้นถิ่นขึ้นชื่อของชุมชนด้วยตัวเอง ประทับใจการเตรียมอาหารหลากหลาย ขนาดพอดีไม่มากไป นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับเรื่องวิถีชาวนา ขั้นตอนในการทำนา ประวัติศาสตร์ของชุมชน และประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีชาวนา อาหารพื้นถิ่น นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังชื่นชอบบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ อยู่กับชาวบ้าน เพราะส่วนใหญ่จุดที่นักท่องเที่ยวสนใจคือความเป็นกันเองของคนไทย อยากให้รักษาเสน่ห์ของชุมชนนี้ไว้

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มองเห็นภาพว่าพระนครศรีอยุธยาไม่ใช่มีแค่ โบราณสถานและวัด นักท่องเที่ยวได้มาเห็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชน นักวิชาการและผู้ประกอบการได้มาร่วมช่วยกันพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนนี้ยังสามารถส่งต่อไปให้บริษัทท่องเที่ยวเอาไปต่อยอดเส้นทางได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ๆ คือการมาเรียนรู้วิถีชุมชน วิถีชาวนา เป็นสิ่งที่ดีและสามารถตอบโจทย์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ นักท่องเที่ยวชื่นชมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ให้ข้อมูลในชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม สนุกสนาน และเห็นถึงคุณค่าของชุมชน ได้ฟังเรื่องเล่า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวยังรู้สึกประทับใจที่ได้ไปไหว้พระและได้เห็นค่างควมแม่ไก่ ซึ่งมีเยอะมากและปกติค่างควมจะต้องอยู่ในถ้ำ แต่มาที่นี่ได้เห็นค่างควมตอนกลางวันรู้สึกว่าเป็น unseen มากๆ นักท่องเที่ยวชอบการเดินทางที่หลากหลายทั้งนั่งรถ ลงเรืออีกด้วย

ในด้านการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนในรูปแบบวิถีชาวนานั้น นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจทำดีสัมผัสประสบการณ์กับเจ้าของภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบของวิถีชาวนาได้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวในพิพิธภัณฑ์มีชีวิตของชุมชน สถานที่จริงกับวิถีชีวิตจริงที่ไม่ได้ถูกจัดไว้เพื่อแสดงเท่านั้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้รับรู้เรื่องราวของการพลิกฟื้นวิถีชุมชน ประเพณี และวัฒนธรรมที่หายไป และรู้ว่าชุมชนได้ฟื้นฟู และนำกลับมาหลังจากที่ชุมชนมีแนวคิดที่จะเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นเกียรติมากที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน สุดท้ายในด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดีแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความใส่ใจในการอำนวยความสะดวก และดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 90 คณะนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ภาพที่ 91 กิจกรรมทดลองทอเงี้ยว

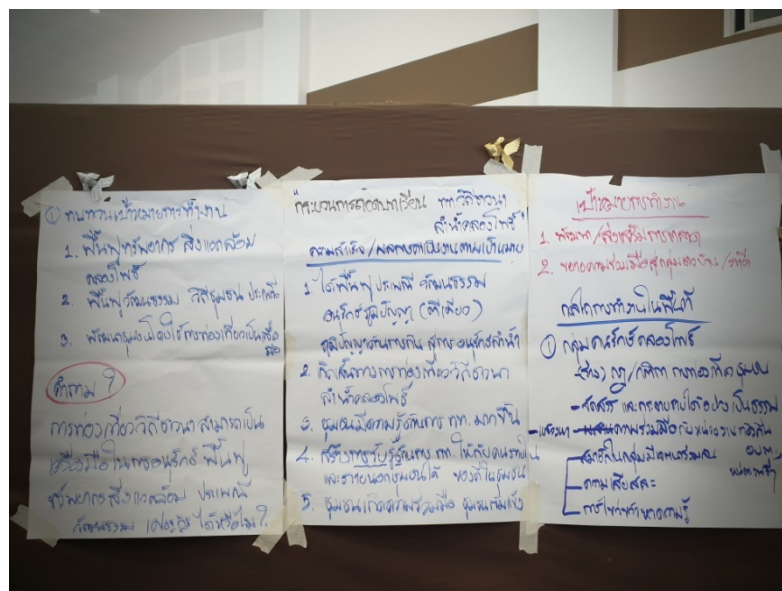
ภาพที่ 92 กิจกรรม ณ สวนเห็ดตับเต่า และชมการแสดง ณ เกียงนา

กิจกรรมที่ 4 ถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ

ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการในหนึ่งปีที่ผ่านมา วันที่ 31 สิงหาคม 2562 ณ หอประชุม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีผลการศึกษาดังนี้

ภาพที่ 93 กระบวนการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ

ภาพที่ 94 ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ

ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ พบว่า จากการทบทวนการทำงานตลอด 1 ปีที่ผ่านมาชุมชน ชุมชนยังคงจำเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นอย่างดีซึ่งมีเป้าหมายอยู่ 3 อย่าง ดังนี้ 1) เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมคลองโพธิ์ 2) เพื่อฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ 3) เพื่อพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยววิถีชาวนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา นำมาสู่

คำถามในการวิจัย คือ การท่องเที่ยววิถีชาวนา จะสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรมไทยในชุมชนได้อย่างไร ซึ่งเมื่อถอดบทเรียนการทำงานตลอด 1 ปี พบว่า ชุมชนมองความสำเร็จ/ผลการดำเนินงานเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ได้ฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ขึ้นมา เช่น การตีเคียว การละเล่น ตื่นกำรำเคียว และพิธีกรรม การแต่งตัวแม่โพสพ การทำขวัญข้าว การเก็บข้าวเข้าลาน
2. เกิดเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและสามารถนำเสนอขายนักท่องเที่ยวตัวจริงได้ ซึ่งตอบโจทย์ด้านเศรษฐกิจในชุมชนได้เป็นอย่างดีนั้นกลุ่มแกนนำในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนยังตระหนักถึงความสำคัญของการร่วมด้วยช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยเฉพาะคลองโพธิ์ที่ซึ่งถือเป็นสายเลือดหลักในชุมชน
3. ชุมชนมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น กล่าวคือ ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมและเส้นทางของตนเองได้ อีกทั้งยังมีประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการนำชม การสาธิต บรรยายตลอดเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนได้
4. สร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยวให้คนภายในชุมชน และคนภายนอกชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับของดีในชุมชนและโปรแกรมการท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์มากยิ่งขึ้น
5. ชุมชนทั้ง 4 ตำบล ได้เกิดความร่วมมือกันในการทำงานครั้งนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งการทำงานกับคนภายในชุมชนเองและการทำงานระหว่างชุมชนที่ร้อยเรื่องราวด้วยลำน้ำคลองโพธิ์อีกด้วย

ภาพที่ 95 ชุมชนร่วมสะท้อนข้อมูลในการถอดบทเรียนการดำเนินงาน
เป้าหมายการทำงาน

1. พัฒนาและส่งเสริมการตลาด เน้นสร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวและภาคีเครือข่ายต่างๆ รู้จักชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ให้มากยิ่งขึ้น
 2. ขยายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนสู่หน่วยงานอื่นๆ ให้มากยิ่งขึ้น
- กลไกการทำงานในพื้นที่**

เกิดกลุ่มคนรักคลองโพธิ์ขึ้น เพื่อเป็นกลุ่มแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนและมีภาระกิจหลักอีกอย่างหนึ่ง คือ การร่วมกันอนุรักษ์คลองโพธิ์นั่นเอง ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่มต้องมีข้อตกลง ดังนี้ 1) ต้องเป็นคนที่มีเจตนาในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน 2) ต้องมีความเสียสละ ทั้งแรงกาย แรงใจ

และเวลา เป็นต้น และ 3) ต้องเป็นผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยมีพันธกิจที่ต้องดำเนินการต่อ ดังนี้

- จัดตั้งกลุ่มได้มีการตั้ง กฎและกติกา การท่องเที่ยวในชุมชนขึ้น
- การจัดสรร กระจายรายได้และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
- สรรหา ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายอื่นๆ

ภาพที่ 96 สมาชิกนักวิจัยชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

กิจกรรมที่ 5 กิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 สิงหาคม 2562 ณ หอประชุม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะการจัดกิจกรรมดังนี้ นิทรรศการวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ การเสวนาการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์และแนวทางการพัฒนา วิจัยสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ รับฟังบรรยายการตลาดนอกกรอบ โดยศุ บุญเลี้ยง และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เข้าร่วม ได้แก่ นักวิจัย ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ชุมชนคลองจิก ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว หน่วยภาครัฐ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ดำรวจท่องเที่ยวสำนักงานพระนครศรีอยุธยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สังคม
31 สิงหาคม 2562
 ณ หอประชุม อ.บางปะอิน (บริเวณ พิพิธภัณฑ์บางปะอิน)
 จ.พระนครศรีอยุธยา

ภายใต้โครงการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “การก่อกำเนิดวิถีชาวไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม
 ประเพณีวัฒนธรรมไทยและวิถีชุมชนคนน้ำคลองโพธิ์ อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา
 ในโครงการ “การก่อกำเนิดวิถีชาวคนน้ำคลองโพธิ์ และคลองโพธิ์ เพื่อสร้างวิถีชุมชน
 และเศรษฐกิจชุมชน อ.คลองโพธิ์ จ.พระนครศรีอยุธยา”

ชานาไทย
 กองแก้ววิถี สายน้ำคลองโพธิ์ และคลองจิก

09:00 - 14:30 น.

- เสวนา “การก่อกำเนิดวิถีชาวคนน้ำคลองจิกและคลองโพธิ์” โดยทีมวิจัยท้องถิ่น
- ชวนคิดชวนคุยกับ “ศุ บุญเลี้ยง”
- เรื่องการก่อกำเนิดโดยชุมชนกับการตลาดนอกกรอบ
- ประชันปี่ปโต
- เวทีแลกเปลี่ยน

“ศุ บุญเลี้ยง”

ภาพที่ 97 โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กิจกรรมคืนข้อมูล

ภาพที่ 98 ประธานกล่าวเปิดงานโดยปลัดอาวุโส อำเภอบางปะอิน

จากกิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการคืนข้อมูลสู่ชุมชนในครั้งนี้ เป็นการสื่อสารการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่ใหญ่ขึ้น ความเป็นสาธารณะมากขึ้นกว่าการที่จะจัดคืนข้อมูลไปสู่กลุ่มเป้าหมายเพียงแคในชุมชนเท่านั้น ซึ่งผลที่ได้จากการจัดงานในครั้งนี้ถือเป็นการเปิดตัวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่ประกาศตัวเองว่าพร้อมแล้ว ในการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งสารไปถึงชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยกันเองว่ามีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนน้องใหม่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งผลตอบรับจากการจัดกิจกรรม มีหน่วยงานราชการ กลุ่มชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริษัทเอกชน สื่อมวลชน นักข่าวท้องถิ่น และบุคคลที่สนใจได้มาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่นอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการเสวนาถึงมุมมองและมิติด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย ได้แก่ผู้ประกอบการบริษัททัวร์ นักวิจัยในชุมชน และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย อันจะเป็นต้นแบบให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพให้กับชุมชนอื่นๆต่อไป ในงานยังมีการจัดบรรยายการตลาดนอกกรอบโดยศุ บุญเลี้ยง ในส่วนนี้ ศุ บุญเลี้ยง ได้มาเล่าให้ฟังถึงมุมมองที่แตกต่างเพื่อใช้ในการสร้างอารมณ์เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและสามารถนำมาพัฒนากิจกรรมให้มีความว้าว หรือความน่าประทับใจ ตื่นเต้น แปลกตาแปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยวจดจำ นำไปบอก และกลับมาเที่ยวซ้ำ นั่นเอง

ภาพที่ 99 เวทีเสวนาโดยนักวิจัย ชุมชน และผู้ประกอบการการท่องเที่ยว

ภาพที่ 100 ผู้ร่วมงาน คืบข้อมูลสู่ชุมชน

ภาพที่ 101 รับฟังบรรยายการตลาดนอกกรอบ โดยศุ บุญเลี้ยง

ภาพที่ 102 นิทรรศการเล่าเรื่องการท่องเที่ยววิถีชาวนากับชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ภาพที่ 103 นักวิจัยชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

ภาพที่ 104 บรรยายกาศผู้เข้าร่วมกิจกรรมคืนข้อมูล

กิจกรรมที่ 6 จัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการจัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนมีแผนที่จะต้องพัฒนาในด้านต่าง ซึ่งได้รวบรวมมาในรูปแบบแผนการตลาดของชุมชนที่มาจากการร่วมคิดจากชุมชน นักวิชาการ และที่สำคัญ คือ มุมมองจากนักวิจัยที่ทำการตลาด โดยมีแผนการตลาดดังนี้

แผนการตลาด
การท่องเที่ยววิถีชาวนาเส้นทางสายน้ำคลองโพธิ์
(Marketing Plan)

ภาพที่ 105 บรรยากาศชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

สถานที่ตั้งพื้นที่วิจัย การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยลำนํ้าคลองโพธิ์ อยู่ห่างจากใจกลางเกาะเมืองอยุธยาประมาณ 15 กิโลเมตร ก็สามารถเข้าถึงใจกลางหมู่บ้าน ณ วัดขนอนใต้

จากสถานที่ตั้งที่ไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้ชุมชนคลองโพธิ์ มีโอกาสที่จะได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมา และมองหารูปแบบการท่องเที่ยวที่นอกเหนือจากการมาเที่ยวชมโบราณสถานหรือมาแค่เที่ยวชมวัดวา สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ยังสามารถสัมผัสความเป็นพื้นบ้าน ได้ลองชิมอาหารพื้นถิ่น ได้มีประสบการณ์กับวิถี ประเพณี วัฒนธรรมในชุมชน นี่เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวหลายกลุ่มกำลังมองหา ทั้งชาวไทยและต่างชาติ

ดังนั้นนอกเหนือจากงานวิจัยเพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนแล้วยังจำเป็นต้องมี **แผนการตลาด** ที่เหมาะสมสอดคล้องและสามารถนำไป พัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยว เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชนตามแนวทาง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย”

แผนการตลาด (Marketing Plan) สำหรับการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย ณ สายน้ำคลองโพธิ์ ถือเป็นเรื่องท้าทายในการจัดการรูปแบบของการเดินทางท่องเที่ยวที่น่าสนใจ และสร้างประโยชน์ต่อทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นความสนุกสนานประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนและคนในชุมชนก็ได้รับการประเพณีวิถีวัฒนธรรมของชาวนาเอาไว้ หรือแม้แต่การดูแลปกป้องสิ่งแวดล้อมของลำคลอง ที่นับเป็นอีกหนึ่งแหล่งที่สามารถออกแบบการเดินทางเข้าถึงและเชื่อมต่อจากแหล่งท่องเที่ยวหลักไปในตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายที่จะต่อยอดในการทำการตลาดให้ต่อเนื่องและใช้ประโยชน์จากงานวิจัยฯ อันจะสร้างประโยชน์ต่อคนในชุมชน สิ่งแวดล้อม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม จำเป็นต้องมีแผนการตลาดอันประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. เนื้อหาของแผน
2. การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาดในปัจจุบัน
3. การวิเคราะห์ SWOT
4. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการตลาด
5. การกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด
6. โปรแกรมเกี่ยวกับการปฏิบัติ
7. การควบคุม

1. เนื้อหาของแผน (Summary)

งานวิจัยท้องถิ่นเรื่อง “ท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย” ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 โดย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน่วยงานในขณะนั้น ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ซึ่งมีคณะนักวิจัยท้องถิ่นจาก 10 ชุมชนทั่วประเทศได้ทำการวิจัยเพื่อค้นหาแนวทางหรือความเป็นไปได้ที่จะนำเอาวิถีการดำเนินชีวิตของชาวนา นั้นมาวิจัยและพัฒนาเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยว นอกจากนั้น ยังได้ทำงานร่วมกับทีมการตลาดจาก สมาคมไทยท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ หรือ TRTA อันเป็นการนำงานวิจัยมาพัฒนาต่อยอดสู่การตลาด ซึ่งต่อมาปีงบประมาณ 2562 มีงานวิจัยท้องถิ่นเกิดขึ้นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทาง

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ก็มีความเห็นชอบที่จะให้ หนึ่งในนักวิจัยท้องถิ่นนั้นมาจากการตลาดหรือเป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวที่มีประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” จึงจะเห็นได้ว่างานวิจัยส่วนท้องถิ่นเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย บนเส้นทางสายน้ำคลองโพธิ์” ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความโดดเด่นในด้านการวิจัยหาอัตลักษณ์ตัวตนหรือแนวทาง จากวิถี ประเพณี และวัฒนธรรมของชาวนาไทยในพื้นที่และสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยว โดยเป็นการร่วมมือกันระหว่าง นักวิจัยท้องถิ่นที่มาจากคนภายในชุมชน, นักวิจัยที่มาจากภาคการตลาด และ นักวิจัยที่มาจากส่วนของนักวิชาการ

และเมื่อได้ตัวกิจกรรมที่เห็นว่าเหมาะสมสามารถสร้างเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวและสามารถนำสู่ตลาดได้แล้วนั้น คณะนักวิจัยจึงจัดให้มีกิจกรรมการตลาดการเดินทางในเส้นทางดังกล่าว โดยเชิญตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยวที่มีลูกค้า เป็นนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวอยู่เป็นประจำสม่ำเสมออยู่แล้วโดยมากจะมีตลาดหลักเป็นชาวต่างชาติ และบริษัทเหล่านี้พยายามค้นหาพื้นที่ใหม่ๆที่มีคุณภาพให้นักท่องเที่ยวของเขาอันจะเป็นการต่อยอดให้กับบริษัทเองและเมื่อบริษัทเหล่านี้ตกลงที่จะออกแบบเส้นทางมาเยือน “คลองโพธิ์” ก็จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนเอง ดังนั้นถึงแม้ว่างานวิจัยได้เสร็จสิ้นตามโครงการ แต่ก็ยังมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวในเส้นทางที่นักวิจัยท้องถิ่นได้วิจัยและพัฒนาไว้อันจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนในหลักการที่ว่างานวิจัยสามารถพัฒนานำไปใช้เชิงพาณิชย์ได้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะคนในพื้นที่เอง

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ทางการตลาดในปัจจุบัน (Current Marketing Situation)

สถานการณ์ ด้านการตลาดในปัจจุบัน การท่องเที่ยวในรูปแบบของ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ หรือแม้แต่การท่องเที่ยวโดยชุมชน กำลังเป็นที่ต้องการและถูกจับตามองจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะกลุ่มประเทศนักท่องเที่ยวจากยุโรป นักท่องเที่ยวเหล่านี้ มีความคิด ที่ว่าการท่องเที่ยวสามารถสร้างประโยชน์ ได้มากกว่าแค่ความบันเทิงหรือความสนุกสนานเท่านั้น หากแต่การท่องเที่ยวยังสามารถสร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ประเพณีวัฒนธรรมของคนในชุมชนหรือในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ รวมถึงการท่องเที่ยวที่ตื้นเขินยังสามารถที่จะปกป้องสิ่งแวดล้อมหรือลดมลพิษต่างๆที่เกิดจากการเดินทางท่องเที่ยว และแม้กระทั่งการท่องเที่ยวที่ดียังสามารถสร้างและกระจายรายได้สู่ชุมชน การบริการต่างในท้องถิ่น ได้อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม การวิเคราะห์สถานการณ์การตลาด สามารถแบ่งได้ ดังนี้

2.1 สถานการณ์ด้านตลาด ในหลายปีที่ผ่านมาภาครัฐได้พยายามขับเคลื่อน และส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีแนวความคิดที่จะเป็นเครื่องมือที่จะลดความเหลื่อมล้ำแต่ถ้ามองในมุมตลาด เราต้องหาให้ได้ว่าใครคือนักท่องเที่ยวที่จะมาเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Outside In) จากประสบการณ์ทั้งในแง่ของการประชาสัมพันธ์หรืองานขายให้กับตลาดยุโรป จะเห็นได้ว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการท่องเที่ยวที่เข้าถึงชุมชน ได้ไปเรียนรู้ ได้รับประสบการณ์ตรง ไม่ชอบกิจกรรมถูกจัดตั้งขึ้น หากแต่การบริการท้องถิ่นในพื้นที่ต่าง ๆ นั้น อาจต้องมีการปรับให้ตรงกับความต้องการหรือพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นนักท่องเที่ยวมาจากยุโรปมีพฤติกรรมการเดินทางที่ชอบแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เคารพ ในศิลปวัฒนธรรมของคนท้องถิ่น และพึงพอใจ ในอันที่จะดูแลสิ่งแวดล้อมในระหว่างการเดินทาง

ในมุมมองของนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวไทย ก็จะได้เห็นว่ามีย่านนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในชุมชนเพิ่มมากขึ้นอันอาจจะเป็นผลพวงมาจากการประชาสัมพันธ์ หรือวิวัฒนาการที่

แตกต่างกันโดยทั้งสองกลุ่มนี้ไม่ว่าจะเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติหรือชาวไทยจะมีเป้าประสงค์ที่จะเดินทางท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน

คณะนักวิจัยลงความเห็นกันว่าหากจะทำให้ผลงานวิจัยสามารถต่อยอด เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวหรือเส้นทางการท่องเที่ยวให้ยืดหยุ่นและยั่งยืนมากขึ้นนั้น การศึกษาการตลาดในคราวนี้จึงมุ่งเป้าหมายหลักไว้เป็นนักท่องเที่ยวชาวยุโรปและสถิติตัวเลขของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ในปี 2561 มีจำนวนถึง 38.28 ล้านคน ในจำนวนดังกล่าวนี้เป็นนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากภูมิภาคยุโรป เป็นจำนวน 6.8 ล้านคน เป็นตัวเลขที่น่าสนใจสำหรับการตลาดการท่องเที่ยววิถีชุมชน

2.2 สถานการณ์ด้านผลิตภัณฑ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ถูกพัฒนาเป็นเส้นทางแล้วนั้น โดยมากค่อนข้างยากที่จะนำเสนอขายเดี่ยวโดยไม่พึ่งพาเส้นทางหลักหรือไม่พึ่งพาแหล่งหรือกิจกรรมหลักที่อยู่ในพื้นที่ ดังนั้นการที่เราจะโปรโมทการท่องเที่ยวโดยชุมชนควรจะอยู่ในเส้นทางที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางอยู่แล้วหรือนักท่องเที่ยวมาทำกิจกรรมในพื้นที่อยู่แล้ว และนำเสนอมุมมองใหม่ๆ อันจะสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวในแง่ของจุดอ่อนของสถานการณ์ด้านผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันมีการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมากมาโดยผู้พัฒนานั้นขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ ในการที่จะพัฒนาเส้นทางให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว อันนี้จึงเป็นปัญหาหลักที่เรามีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านชุมชน อยู่มากมายแต่น้อยแหล่งที่สามารถทำการตลาดและมีนักท่องเที่ยวจริงเดินทางมาท่องเที่ยว

2.3 สถานการณ์ด้านการแข่งขัน การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีผู้ประกอบการพยายามผลักดันและประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวที่มีอยู่ไม่กี่ยกในประเทศไทย ในขณะที่ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ ยังมีอยู่มากพอสมควรหากแต่ยังไม่สามารถที่จะเชื่อมต่อระหว่างผู้ประกอบการในพื้นที่กับนักท่องเที่ยวได้ เมื่อมองถึงบ้านการแข่งขันจะเห็นได้ว่าโดยมากจะไม่ได้เป็นการแข่งขันโดยตรงในการที่จะนำเสนอสินค้าในพื้นที่เดียวกันแต่ จะเป็นการแข่งขันทางด้านการพัฒนาตัวสินค้าหรือตัวเส้นทางการท่องเที่ยว ที่อยู่ในเส้นทางหลัก และสร้างความแตกต่างอันจะนำมาถึงความประทับใจและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว จะสรุปได้ว่าสถานการณ์ด้านการแข่งขันภายในประเทศนั้น ยังมีอยู่ไม่มากจะเน้นอยู่ที่คุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เป็นหลัก

2.4 สถานการณ์ด้านการจัดจำหน่าย ช่องทางการประชาสัมพันธ์หรือติดต่อทางด้านธุรกิจกับนักท่องเที่ยวหรือตัวแทนการท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าต่างชาติ เนื่องจากสินค้าหรือเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น โดยมากผู้ประกอบการในประเทศไทยจะเป็นธุรกิจขนาดกลางและเล็ก จึงไม่มีกำลังในการที่จะเดินทางไปประชาสัมพันธ์ซึ่งลูกค้าส่วนใหญ่จะอยู่ที่ทวีปยุโรป ดังนั้นมีหลายโครงการที่พยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ตลาดนานาชาติอีกช่องทางหนึ่งที่สามารถจะประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน เดินทางนั้นก็คือแพลตฟอร์มด้านการตลาดออนไลน์ต่างๆ ที่ทำทางด้านนี้โดยตรงหรือประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นที่ยอมรับในการทำ

ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบหรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน อาทิเช่น สมาคมไทยท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย หรือองค์กรนานาชาติอย่าง GSTC หรือ Travelife

2.5 สถานการณ์แวดล้อมด้านอื่นๆ จากการที่ รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวทั้งโดยตรงและทางอ้อม ยังถือว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นยุทธศาสตร์ชาติอันจะนำมาซึ่งการลดความเหลื่อมล้ำและภายในสังคม ดังนั้นสถานการณ์แวดล้อมทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงยังมีโอกาสที่จะพัฒนาหากแต่เมื่อพัฒนาแล้วต้องหาให้ได้ว่าลูกค้าหรือนักเดินทางคือใครที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในรูปแบบนี้ จุดใหญ่ใจความสำคัญสำหรับการสถานการณ์สิ่งแวดล้อมอื่นๆก็คือจงมองหาความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับ การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างแท้จริงและสามารถตอบปัญหาต่างๆเหล่านั้นจากสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนของเรา

3. การวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เป็นการระบุถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่กระทบต่อการท่องเที่ยว “วิถีชาวนา บนสายน้ำคลองโพธิ์” ในด้านการตลาด

3.1 จุดแข็ง (Strengths) เป็นความแข็งแกร่งที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน คลองโพธิ์ ซึ่งมีชุมชนประกอบกันอยู่หลายหมู่บ้าน คือความสามัคคี, ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันที่อยากจะพลิกฟื้นวิถีชีวิต ของชาวลำน้ำคลองโพธิ์ให้เป็นที่รู้จักกับนักท่องเที่ยวรวมถึงการปกป้องปกป้องรักษา สภาพสิ่งแวดล้อมเนื่องจากสถานที่ตั้งอยู่ใกล้กับบริเวณ เขตอุตสาหกรรม แต่ก็ได้รับความร่วมมือร่วมมือจากคนในท้องถิ่นและหน่วยงานต่างๆเป็นอย่างดี

3.2 จุดอ่อน (Weakness) เป็นปัญหาที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนที่สามารถพอจะมองเห็นได้ทางกายภาพคือปัญหาเรื่องของปัญหาคุณภาพน้ำ เนื่องจากจากสายน้ำเป็นปัจจัยหลักของการมีอยู่ของเห็ดตับเต่าและการทำการเกษตรของชุมชนที่ตั้งอยู่สองฝั่งคลอง อันจะนำมาซึ่งความไม่แน่นอนและยากต่อการออกแบบเส้นทาง สาเหตุที่พบคือการเปิดของประตูน้ำหรือการก่อสร้างซึ่งกีดขวางลำน้ำทำให้น้ำอาจเน่าเสียอันเป็นผลกระทบโดยตรงกับระบบนิเวศในลำคลอง

3.3 โอกาส (Opportunities) เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนที่ร่วมอยู่ในโครงการนั้นไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวหลักของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวที่มาเดินทางท่องเที่ยวที่นี่มีทั้งชาวไทยโดยมากจะเดินทางมาเองในช่วงสุดสัปดาห์และนักท่องเที่ยวต่างชาติซึ่งมีทั้งเดินทางมาเองและผ่านการให้บริการของผู้ประกอบการธุรกิจ ดังนั้นการที่มีการจัดการการท่องเที่ยววิถีชาวนาให้เป็นที่น่าสนใจย่อมเป็นโอกาสทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

3.4 อุปสรรค (Threats) อุปสรรคจากภายนอกที่มีผลต่อการท่องเที่ยววิถีชาวนาในลำน้ำคลองโพธิ์ นั่นก็คือสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ขึ้นอยู่กับสภาพของลำน้ำโดยในปีที่ผ่านมาได้มีการก่อสร้างประตูน้ำบริเวณปากคลองเชื่อมต่อกับแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งหน่วยงานก็เป็นหน่วยงานของภาครัฐตัวชุมชนเอง ไม่สามารถเข้าไปทำอะไรได้ผลกระทบที่เห็นได้ชัดคือน้ำเน่าเสียมีปลาตายเป็นจำนวนมาก และผลผลิตของเห็ดตับเต่าลดลง สิ่งเหล่านี้ มีผลกระทบโดยตรงต่อการจัดเส้นทางหรือการจัดการด้านการท่องเที่ยว เพราะไม่สามารถจะจัดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมได้

4. การกำหนดวัตถุประสงค์ทางการตลาด (Marketing Objective)

จากวัตถุประสงค์หลัก ที่ทาง สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ได้มีดำริไว้วัตถุประสงค์ทางการตลาดของโครงการนี้จึงตั้งขึ้นเพื่อมองหา หรือทำการวิจัย เพื่อต่อยอด สู่การพัฒนาเส้นทางทางการท่องเที่ยวและดูแลตอบรับจากตลาดอันจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นในด้านต่างๆโดยคำนึงถึงสภาพวิถีชีวิต ด้านสิ่งแวดล้อมและมีการกระจายตัวทางด้านเศรษฐกิจพื้นถิ่น

5. กลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Strategy) โดยใช้ 4O's Marketing Strategy*

(*โดย ดร.เอกก์ ภทรธนกุล ประธานหลักสูตร Master in Branding and Marketing ภาษาอังกฤษ และอาจารย์ประจำภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

5.1 Original Business Model ปันโมเดลใหม่ให้ตอบโจทย์

คือการคิดต่อยอด ที่มองหาปัญหาของลูกค้าหรือนักเดินทางไม่ว่าจะเป็นบริษัททัวร์ หรือนักเดินทางอิสระที่พยายามแสวงหากิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆอยู่เสมอ และเชื่อว่า การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย บนสายน้ำคลองโพธิ์นั้น ยังสามารถตอบโจทย์นักเดินทางเหล่านั้นได้ในมุมของมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีกิจกรรมที่ไม่เหมือนใคร

5.2 On Life เข้าไปในอยู่ในชีวิตของลูกค้า

อย่ามั่งเน้นแค่เราจะทำการตลาดนี้จะเป็น Online ดีหรือ Offline ดี หากแต่ต้องรู้จักส่วนผสมของทั้งสองช่องทางอย่างเหมาะสมลงตัว โดยมุ่งให้ความสำคัญกับ On Life คือการเข้าใจในพฤติกรรมของนักเดินทาง ที่จะเดินทางมาท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยในลำน้ำคลองโพธิ์นั้น ผู้ที่จะเดินทางมาโดยมากจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่หรือถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติก็อยากจะมาเห็นถึง วิถีชีวิตของคนในพื้นที่และได้ลงมือทำกิจกรรมกับคนในท้องถิ่นอย่างลงลึกในรายละเอียด ดังนั้นถ้าเราเข้าใจชีวิตของนักเดินทางเหล่านี้และเราสามารถที่จะพัฒนากิจกรรมต่อยอดทำให้เขาเกิดความประทับใจและมีความสุขกับการมาเดินทาง

5.3 Open Source เปิดใจกว้างไม่ใช่ดึงเข้า Eco-System

การเปิดใจกว้าง และไม่คิดว่าการท่องเที่ยววิถีชาวนา จะทำการตลาดหรือมีคนมาเที่ยวด้านนี้โดยเฉพาะ เป็นหลักแต่ต้องคิดว่า ลูกค้าหรือนักเดินทางสามารถที่จะมาเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงสามารถที่จะไปท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆเพราะลูกค้าหรือนักเดินทางอาจจะ

ความชื่นชอบ ในการท่องเที่ยวประเภทนี้เขาจึงเลือกมาหาเราแต่ไม่ใช่มาใช้บริการที่เราที่เดียวเท่านั้น นั่นคือทุกคนในพื้นที่รวมถึงจังหวัดเองก็จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

5.4 Organic ไม่สร้างเรื่องโกหก หมดยุคการตลาดสีเทา

ทำเส้นทางท่องเที่ยว บนพื้นฐานวิถีชีวิตชาวนาของคนในท้องถิ่นลำน้ำคลองโพธิ์มีตัวตนมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ไม่พูดโอ้อวดในสิ่งที่ตัวเองทำไม่ได้และประชาสัมพันธ์ออกไปมันจะกลายเป็นผลลบที่ย้อนกลับมา เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวอาจจะไม่พอใจ ก็ต้องรู้จักยอมรับในความผิดพลาด และรู้จักที่จะแก้ไขในสถานการณ์นั้นๆ

6. โปรแกรมเกี่ยวกับการปฏิบัติ (Action Program) เมื่องานวิจัย ได้ดำเนินการ วิจัยในท้องถิ่นเพื่อ หาอัตลักษณ์ สำหรับการพัฒนาขึ้นมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวอยู่ระดับหนึ่งแล้ว ทีมงานนักวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการตลาด ก็ได้กำหนดให้มีการทดสอบเส้นทางโดยมีผู้เข้าร่วมมาจากผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว ซึ่งนำนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ อาทิ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมัน และตลาดที่พูดภาษาอังกฤษ มาเดินทางทดสอบตามกำหนดการด้านล่าง

9 กรกฎาคม 2562

- 07:00 เริ่มต้นเที่ยวตลาดหัวรอซึ่งเป็นหนึ่งในตลาดที่โด่งดังที่สุดในจังหวัดอยุธยาเพื่อชมวิถีชีวิตท้องถิ่น เพลิดเพลินกับการสำรวจตลาดแล้วลองอาหารเช้าท้องถิ่น
- 08:00 ขึ้นเรือสำเภาไม้สักของเราแล้วล่องไปตามแม่น้ำเจ้าพระยาและแม่น้ำสาขา
- 09:00 ลงที่วัดทองบ่อและเยี่ยมชมหมู่บ้านมอญและเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของพวกเขา
- 09:45 ขึ้นรถมินิบัสเพื่อออกสำรวจชุมชน และคลองโพธิ์เพื่อสัมผัสกับกิจกรรมในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยวเช่นครอบครัวท่ามิด, เขตรักษาพันธุ์สุนัขจิ้งจอกบิน, สหกรณ์ทำเครื่องสำอางสมุนไพรและอื่น ๆ
- 12:00 เพลิดเพลินกับอาหารกลางวันริมคลอง
- 13:00 เดินทางต่อไปตามคลองคลองโพธิ์อันเงียบสงบเพื่อชมหัตถ์ระดับเต่าและวิถีชีวิตที่น่าหลงใหลของผู้คนที่อาศัยอยู่ตามเส้นทางนี้
- 14:00 เยี่ยมชมศูนย์เรียนรู้ วิถีชาวนา และสัมผัสกับฝูงควายไทย
- 15:00 ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ก่อนที่จะมุ่งหน้ากลับกรุงเทพฯ
- 17:00 เดินทางกลับถึงกรุงเทพที่สถานีรถไฟหัวลำโพง โดยสวัสดิภาพ

7. การควบคุม (Controls) เป็นส่วนสุดท้ายของแผนการตลาด เป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของแผน เพื่อให้ทราบถึงจุดอ่อนจุดแข็งของแผนการตลาดนั้นๆ แต่หากเราไม่มีแผนในการควบคุมเราอาจทำการตลาดโดยไร้ทิศทาง การควบคุมที่ว่าจะแบ่งเป็น 3 ส่วนหลักๆคือ

7.1 การเตรียมแผนการตลาด การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งคนในชุมชนเองเป็นคนที่ถูกขึ้นมาต้องการบริหารจัดการหรือจัดให้มีการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประโยชน์ให้ชุมชนนั้นย่อมจะมีความยากในการทำการตลาด ดังนั้นการที่ผู้ประกอบการได้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยจะเป็นเรื่องที่ดีทั้งของฝั่งชุมชนเองและนักการตลาดที่จะเข้าใจสินค้าไปร่วมกัน และกำหนดจุดเป้าหมายของการตลาดไปร่วมกันและโครงการวิจัยท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยในคราวนี้จะพัฒนาไปในส่วนต่อไป

7.2 การจัดให้มีการทดสอบเส้นทาง โดยนักวิจัยที่ เป็นผู้ประกอบการธุรกิจนำเข้าเที่ยว ได้เชิญตัวแทนจากบริษัทนำเที่ยว จำนวน 9 บริษัท บริษัทดังกล่าวนี้มีฐานลูกค้าเป็นนักท่องเที่ยวชาวยุโรป อาทิเช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศเยอรมัน ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอื่นๆในทวีปยุโรป เดินทางมาทดสอบเส้นทางที่พัฒนามาจากงานวิจัยท้องถิ่น

7.3 นำผลการทดสอบเส้นทาง ซึ่งได้รับข้อคิดเห็นต่างๆ จากบริษัททัวร์เหล่านั้น เพื่อนำมาปรับปรุงเส้นทางหรือโปรแกรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้อง จนนำไปสู่การขายจริงที่มีนักท่องเที่ยวจึงเดินทางมาเที่ยวตามผลงานวิจัย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) เน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรทั้ง 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลคู้กลาน ตำบลบ้านกรด ตำบลลิ่งชัน และตำบลสามเรือน กลุ่มอาชีพ องค์กรท้องถิ่น ภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ โดยมีผลการวิจัยและอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาสถานการณ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตความเป็นอยู่และวิถีชาวนาของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์

ผลที่ได้จากการศึกษาสถานการณ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมลำนํ้าคลองโพธิ์ โดยใช้เครื่องมือวิเคราะห์ทุน 5 ด้าน (CBT) ได้แก่ ทุนประชากรณ์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนเศรษฐกิจ พบว่า

1. ทุนประชากรณ์ พบว่า ชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 4 ตำบลนั้นมีประชากรณ์ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการจัดการกับสายน้ำคลองโพธิ์ซึ่งถือได้ว่าเป็นเส้นเลือดหลักที่หล่อเลี้ยงและเชื่อมโยงพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลเข้าด้วยกัน ซึ่งก่อให้เกิดอาชีพและวิถีชีวิตที่พึ่งพาสายน้ำโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพการเกษตร อาทิ การประมง การเพาะเห็ดตับเต่า การทำแปปลาตากแห้ง และการทำนา ซึ่งสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของลำนํ้าคลองโพธิ์ในอดีตกับปัจจุบันนั้นค่อนข้างมีความแตกต่างกันอย่างมากเนื่องจากปัจจัยหลายประการดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากในอดีตนั้นพื้นที่บริเวณโดยรอบลำนํ้าคลองโพธิ์นั้นเป็นที่ตั้งอาศัยของชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรม มีการประกอบอาชีพที่บ้านที่พึ่งพิงสายน้ำและระบบนิเวศในลำนํ้าคลองโพธิ์ที่มีความอุดมสมบูรณ์ แต่ปัจจุบันนี้สภาพการตั้งที่อยู่อาศัยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากถูกล้อมรอบด้วยหมู่บ้านจัดสรรและโรงงานอุตสาหกรรม จึงส่งผลให้ลำนํ้าคลองโพธิ์ได้รับผลกระทบจากการระบายน้ำเสียลงแม่น้ำ ทำให้พันธุ์ปลาบางชนิดสูญพันธุ์ รวมถึงการใช้น้ำในคลองโพธิ์ในการอุปโภคและบริโภคเริ่มน้อยลง ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาใช้น้ำปะปาในการบริโภคแทนน้ำจากแม่น้ำ

1.2 ปัจจัยด้านการคมนาคมขนส่งที่เปลี่ยนไป จากอดีตนั้นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบล (ตำบลคู้กลาน ตำบลบ้านกรด ตำบลลิ่งชัน และตำบลสามเรือน) ใช้ลำนํ้าคลองโพธิ์ในการสัญจรไปมาหาสู่กัน แต่ปัจจุบันนี้มีการสร้างถนนหนทางที่สะดวกสบายสามารถใช้รถยนต์ในการ

สัญจรทางบกได้ ความนิยมในการใช้เรือจึงเริ่มลดน้อยลงจนแทบไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน จึงส่งผลให้ลำน้ำคลองโพธิ์มีความรกร้างในบางช่วง ทศนียภาพริมน้ำไม่สวยงามเหมือนในอดีต

1.3 ปัจจัยด้านค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไปในการประกอบอาชีพ จากอดีตที่ชาวบ้านทั้ง 4 ตำบลนั้นประกอบอาชีพเกษตรกรรมหันมาประกอบอาชีพอื่น เช่น รับราชการ ทำงานบริษัท ทำงานรับจ้างรวมถึงทำงานในนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จึงทำให้เกษตรกรบางส่วนขายที่นาและหันมาประกอบอาชีพอื่นแทน และด้วยค่านิยมที่ว่าอาชีพเกษตรกรรมนั้นมีรายได้ไม่มั่นคงทำให้มีชาวบ้านประกอบอาชีพการเกษตรน้อยลง

จากปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัยที่วิเคราะห์มานั้นส่งผลให้ชาวบ้านในชุมชนหันมาจัดการกับสิ่งแวดล้อมของตนเองเองโดยการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์สายน้ำและสิ่งแวดล้อมของชุมชน โดยการสำรวจทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่มีในชุมชน และระบบนิเวศของลำน้ำคลองโพธิ์ เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวทางน้ำโดยเริ่มนำร่องเส้นทางการท่องเที่ยวในเขตเกษตรเห็ดตับเต่าที่ตำบลสามเรือนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นการเริ่มต้นในการจัดทำเส้นทางการท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำของชุมชนโดยใช้วิถีเกษตรมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งผลจากการใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนนั้นทำให้ลำน้ำคลองโพธิ์มีความสวยงามมากยิ่งขึ้น ระบบนิเวศในลำน้ำดีขึ้น และทัศนียภาพในชุมชนสวยงามน่าอยู่มากยิ่งขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน ซึ่งถือได้ว่าชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ในมีทุนประสบการณ์ในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้อย่างดียิ่ง

2. ทุนสังคม ผลจากการศึกษาทุนทางสังคมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนมีความสามัคคีและความร่วมมือกันในการบริหารจัดการพื้นที่ ผู้นำชุมชนทั้ง 4 พื้นที่มีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างชาวบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่นที่เข้มแข็ง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีความพร้อมในการพัฒนาพื้นที่ของตนเองค่อนข้างสูง

3. ทุนวัฒนธรรม ผลจากการศึกษาทุนวัฒนธรรมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์นั้นมีประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสายน้ำและวิถีเกษตรกรรม ได้แก่ 1. **ภูมิปัญญาอาหารพื้นถิ่น** ได้แก่ ไก่ย่างใบมะดัน มัสมันปลาช่อน ไก่นอกหม้อ ขนมนไส่ไส้ ปลาแรดสับ ปลาแรดทอด น้ำพริกเผา ปลาต้มเต้าเจี้ยว แกงขาวหน่อไม้ดอง แกงกะทิสายบัว ขนมหาลา ขนมหาลา ขนมหาลา ผัดหมี่โบราณ แกงบอน แกงร้อน แกงส้ม และยำกบ เป็นต้น 2. **วิถีเกษตรกรรม** ได้แก่ แหล่งปลูกข้าว ผักพื้นบ้าน โสนและโสนหางไก่ และเห็ดตับเต่า เป็นต้น 3. **ภูมิปัญญาพื้นบ้าน** ได้แก่ การตีมีด ปั่นลายนก ดอกไม้ประดิษฐ์แปรรูปเห็ดตับเต่า การต่อเรือ (เรือแป๊ะ เรือเข็ม) 4. **แหล่งโบราณสถาน** ได้แก่ วัดขนอนเหนือ พระปรารักษ์ภูบาล เทศน์มหาชาติ ดอกบัวเผื่อน วัดขนอนใต้ หลวงพ่อขาว ชมรอยพระพุทธรูปท่าสำริดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และชมค้างคาวแม่ไก่ เป็นต้น 5. **ประเพณีวัฒนธรรม** ได้แก่ อาบน้ำเดือนเพ็ญ การทำขวัญข้าวเรือ (แต่งตัวแม่โพสพ) หุ่นไล่กา แข่งเรือ การทำบุญลานข้าว ทำขวัญยุง การ

แสดงเพลงเกี่ยวข้าว การแสดงการเดินกำรำเคียว เป็นต้น **6. แหล่งท่องเที่ยว** ได้แก่ จุดเข็ควินสามเรือน ล่องเรือชมวิถีคลอง ตกปลา ตกกุ้ง แร้วดักปลา พิพิธภัณฑ์บ้านลุงหอม เป็นต้น

นอกจากนี้ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ยังมีปฏิทินฤดูกาล-วัฒนธรรมท้องถิ่น แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชาวนาในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่น่าสนใจซึ่งกระจายตัวอยู่ในเดือนต่างๆตลอดปี ดังนั้นชุมชนจึงสามารถนำมาข้อมูลที่ได้มาจัดเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวตามเทศกาลสำคัญในแต่ละช่วงเดือนเพื่อให้ชุมชนมีกิจกรรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปีอีกทั้งยังทำการส่งเสริมการตลาดได้ตลอดทั้งปีอีกด้วย และที่สำคัญชุมชนมีปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาวิถีการทำนาและภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ชุมชนจึงสามารถนำมาข้อมูลที่ได้มาออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวให้มีการกระจายตัวไปยังพื้นที่ต่างๆของทั้ง 4 ตำบล เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสประสบการณ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของภูมิปัญญาโดยตรงนั่นเอง

4. ทนสัญลักษณ์ ผลจากการศึกษาทนสัญลักษณ์ของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า สัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นชุมชนคลองโพธิ์ ได้แก่ ลำน้ำคลองโพธิ์ การเพาะเห็ดตับเต่า วิถีเกษตรกรรม การปลูกข้าวทำนา แหล่งทำเคียวเกี่ยวข้าว และการค้าข้าวในอดีต ซึ่งทุนทางสัญลักษณ์เหล่านี้ได้นำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชนได้ต่อไป ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ภารดี โสธรศรีกุล และศิลาญา เล่ห์รักษา (2560) ที่ได้ศึกษาเรื่อง วิถีไทย วิถีชีวิต วิถีข้าว และวิถีอีสาน: ข้าวและวิถีชีวิตของชาวนาไทยจากจังหวัดมหาสารคาม โดยผลการศึกษาพบว่า สำหรับชาวนาไทยโดยเฉพาะชาวอีสานแล้ว ข้าวไม่ได้มีความสำคัญเพียงแค่อาหารที่เรารับประทานทุกมื้อหรือสินค้าทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ “ข้าว” เป็นฐานรากของชีวิต คติความเชื่อ วัฒนธรรมและประเพณีที่แสดงออกถึงความเป็นไทย

5. ทุนเศรษฐกิจ ผลจากการศึกษาทุนเศรษฐกิจของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ มีอาชีพเกษตรกรรม รับจ้าง รับราชการ และทำงานในนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ มีกลุ่มอาชีพที่อยู่ในพื้นที่ทั้ง 4 ตำบลค่อนข้างหลากหลาย เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูปเห็ดตับเต่า กลุ่มที่ปักในแหล่งท่องเที่ยววนิเวศเกษตร กลุ่มท่องเที่ยววนิเวศเกษตรเห็ดตับเต่าชุมชนสามเรือน โรงตีเคียวปูประเสริฐ แพโซ่ห้วย 100 ปี บ้านขนมไทย กลุ่มปลูกพืชไร่ดิน กลุ่มข้าวกระยาจก กลุ่มผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร เป็นต้น ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมของคนในชุมชนที่สามารถสร้างรายได้และเศรษฐกิจของชุมชนได้เป็นอย่างดี

การถอดบทเรียนการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ภาคกลาง ผลที่ได้จากการศึกษาฐานถอดบทเรียนการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ภาคกลาง เพื่อเป็นการเพิ่มความเข้าใจกับชุมชน พบว่า การศึกษาฐานถอดบทเรียนการดำเนินงานการท่องเที่ยววิถีชาวนาในพื้นที่ภาคกลางโดยมีวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรม เพื่อเป็นการศึกษาวิถีการทำงานและการบริหารจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาและการทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ภายใต้หลักการ ชาวนา 4.0 และเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวบนฐานทรัพยากรเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาสู่การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทย โดยได้จัดประชุมที่มงานนักวิจัยเพื่อร่วมวางแผนและคัดเลือกพื้นที่ในการศึกษาฐานพื้นที่ต้นแบบในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรเกษตรและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างจุดขายทางการท่องเที่ยวที่

ประสบความสำเร็จ โดยพื้นที่ที่คณะผู้วิจัยคัดเลือก ได้แก่ 1. นาทิพย์เกษม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2. ชุมชนบางแม่หม้าย อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี และ 3. บ้านห้วยทราย อำเภอนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ชุมชนมีความรู้มากขึ้นทั้งด้านการท่องเที่ยว การบริหารจัดการชุมชน การนำทุนทางวัฒนธรรมมาใช้ ชุมชนเกิดความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรมไทย ได้เห็นแนวทางการจัดการปัญหาต่างๆ ตลอดจนวิธีการแก้ไข และการใช้การท่องเที่ยวเข้ามาเป็นเครื่องมือในการจัดการชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งด้านสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ นอกจากนี้ชุมชนยังสามารถนำความรู้ที่ได้มาพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 2 วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชน ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ในการจัดการท่องเที่ยววิถีชาวนาของชุมชน เพื่อใช้ในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาโดยใช้แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบมีส่วนร่วมตามเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยว 7 ด้าน ได้แก่ การเข้าถึง ความปลอดภัย เอกลักษณ์ทางสังคม เรื่องราวเนื้อหาข้อมูลสภาพแวดล้อม/สิ่งแวดล้อม ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวได้ และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ พบว่า ศักยภาพความพร้อมในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ มีความพร้อมอยู่ในระดับที่ใกล้เคียงกันไม่แตกต่างกันมากนัก เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความแตกต่างกันทั้งด้านข้อมูลและการเข้าถึงพื้นที่ซึ่งแต่ละพื้นที่จะอยู่ห่างจากถนนใหญ่ไม่เท่ากันมีป้ายบอกทางและสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่แตกต่างกันอยู่บ้าง แต่เมื่อพิจารณาจากความน่าสนใจของภูมิปัญญา วัฒนธรรม ผู้รู้ที่ถ่ายทอดเรื่องราวได้ และกิจกรรมการใช้ประโยชน์ พบว่า ทั้ง 4 พื้นที่มีความน่าสนใจที่ไม่แพ้กันสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีชาวนา และออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนา ซึ่งในแต่ละแหล่งมีความสนใจ มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว มีความโดดเด่นเหมาะสมสำหรับพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ และเจ้าของภูมิปัญญาพร้อมที่จะเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยว มีดังนี้

1. วัดขนอนเหนือ วัดขนอนใต้ วัดโบราณแต่ครั้งกรุงเก่า เดิมเป็นที่ตั้งด่านเก็บภาษีอากรภายในโบสถ์วัดขนอนเหนือมีจิตรกรรมฝาผนังพุทธประวัติที่เขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และพระปางพยาบาลศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ติดกันคือวัดขนอนใต้ วัดพิพัฒน์น้อม มาสักการะหลวงพ่อบุชชาวมรยพระพุทธรูปบาทสำริดใหญ่ที่สุดในประเทศไทยและชมค้างคาวแม่ไก่ที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ใหญ่หลังโบสถ์ และทั้ง 2 สถานที่นั้นพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมได้

2. **โรงตีเคียวปู่ประเสริฐ** แหล่งเรียนรู้การทำเคียวแห่งแรกในตำบลบ้านกรด ปู่ประเสริฐเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งโรงตีเคียวขึ้นมา โดยอาศัยความชำนาญและฝึกฝนประสบการณ์ในการรับจ้างทำมิดทำเคียว นับเป็นเวลานานกว่า 70 ปี ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปัจจุบัน ปู่บุญชอบ โอริส ผู้เป็นลูกเขย ได้สานต่อกิจการโรงตีเคียว ซึ่งสถานที่แห่งนี้พร้อมเปิดต้อนรับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเรียนรู้มาทดลองทำเคียว ได้ด้วยตัวเอง

3. **ตลาดเรือนแพบ้านสามง่าม** ในอดีตบริเวณลำคลองโพธิ์บรรจบกับลำคลองบ้านกรดเป็นแหล่งชุมชนค้าขาย ร้านค้ามีลักษณะเป็นเรือนแพคล้ายบ้านทรงไทยแต่ลอยอยู่ในน้ำ ใช้ไม้ไผ่ขัดไว้ได้แพ ชาวบ้านเรียกว่า แพลูกบวบ บริเวณที่คลองบรรจบกัน เรียกว่า บ้านสามง่าม มีร้านค้าเป็นเรือนแพจำนวนมาก แพขายของโชห่วย ขายน้ำมัน ขายยาสมุนไพร ขายทอง และอีกหลายแพขายของที่ชุมชนมีความจำเป็นต้องใช้ แต่ตลาดเรือนแพได้หายไปเมื่อการคมนาคมทางถนน ทางหลวงสายเอเชียได้ตัดผ่านบริเวณบ้านสามง่าม ประมาณปี พ.ศ. 2513 ปัจจุบันได้ทำการรื้อฟื้นตลาดเรือนแพบ้านสามง่ามขึ้นมาใหม่เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการรวบรวมผลิตภัณฑ์ในชุมชนทั้งสินค้าจากเกษตรกร ผลิตภัณฑ์แปรรูป และอาหารในชุมชนอีกด้วย

4. **แพโชห่วย 100 ปี** เป็นเรือนแพที่หลงเหลืออยู่ในลำน้ำคลองโพธิ์ ที่ยังคงขายของสินค้าโชห่วยอยู่ในปัจจุบัน และพร้อมเปิดให้นักท่องเที่ยวพายเรือมาเลือกของสินค้าได้

5. **สวนเห็ดตับเต่า** เห็ดตับเต่าพืชเศรษฐกิจในดงสนบ้านสามเรือน ที่ชาวบ้านปลูกเก็บไว้กินและขายเพื่อสร้างรายได้ เป็นทางเลือกการดำรงชีพด้วยวิถีพอเพียงที่มั่นคง อีกหนึ่งสถานที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตชาวนาที่อาศัยอยู่บนสองฝั่งคลองโพธิ์เป็นอัตลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับชาวนาในที่อื่นๆ ด้วย

6. **บ้านขนมไทย** ลิ้มรสขนมไทย ขนมท้องถิ่นรสอร่อย เช่น ขนมตาล ขนมมัน ขนมกล้วย ข้าวต้มมัด ข้าวต้มลูกโยน ขนมดอกโสน และขนมสายบัว ที่หากินได้ยาก ต้องรอตามฤดูกาล

7. **เรือนรักษ์คลองโพธิ์** เรือนไม้เก่าทรงปั้นหยา ตั้งอยู่ปากคลองตลิ่ง คลองสาขาย่อยของลำน้ำคลองโพธิ์ บ้านไม้ ลักษณะฝาลูกฟักไม้แดง เจ้าของเดิมคือ เตี้ยใช้ มีอาชีพค้าข้าวเปลือก ต่อมาภายหลังยกให้ พ.อ.โชติ ฯ เป็นผู้ดูแล ในปัจจุบันได้ทำเป็นสถานที่ดำเนินโครงการ “หุ้ยคืนทุ่ง” โดยน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมคลอง เช่น การเลี้ยงปลา ตลอดจนแนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลำน้ำคลองโพธิ์ โดยชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความสำคัญของการน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ สุวัฒน์ เรืองศิลป์ (2557) ที่ศึกษาเรื่อง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวนาไทยในตำบลคุชูด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา ระหว่าง พ.ศ. 2540 – 2556 ซึ่งพบว่า ชาวนารวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านน้อมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ชาวนาเหล่านั้นมีความสุขตามอัตภาพของตน

8. **กลุ่มปลูกพืชไร่น้ำ** เป็นอีกหนึ่งสถานที่ที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่พึ่งพิงและเกื้อกูลกันระหว่างผู้คนและสายน้ำ น้ำในคลองโพธิ์นอกจากจะนำมาใช้ในการทำเกษตรแล้วยังเป็นแหล่งเกษตรขนาดใหญ่ของชุมชนที่ใช้ในการเพาะปลูกพืชไร่น้ำ เช่น ผักบุ้ง ผักกระเฉด เป็นต้น นักท่องเที่ยวเมื่อเดินทางมาเที่ยวในคลองโพธิ์ก็สามารถมาเลือกซื้อผักปลอดสารในชุมชนได้อีกด้วย

9. กลุ่มข้าวกระยาคุ นำนมข้าวกระยาคุ หรือข้าวยาคุ เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาของชาวนาในชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่นำข้าวในชุมชนมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เป็นสินค้าที่นักท่องเที่ยวมาต้องได้ลิ้มลอง นักท่องเที่ยวสามารถมาร่วมทำนํ้ามนข้าวกระยาคุได้อีกด้วย

10. กลุ่มผลิตภัณฑ์ดอกไม้ประดิษฐ์จากต้นโสน เป็นอีกหนึ่งภูมิปัญญาที่ชาวชุมชนลำน้ำคลองได้นำต้นโสนมาประดิษฐ์เป็นดอกไม้เพื่อใช้ในงานต่างๆ นักท่องเที่ยวสามารถมาเยี่ยมชม มาเรียนรู้วิธีการทำด้วยตัวเองได้และยังสามารถซื้อเป็นของที่ระลึกของชุมชนได้อีกด้วย

11. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร เป็นภูมิปัญญาในการนำสมุนไพรบำรุงเส้นผม มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชาวนาของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นอย่างมาก เพราะสมุนไพรกับชุมชนเป็นของคู่กัน และอยู่ควบคู่กับท้องถื่นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนได้อีกด้วย

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์

การสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ จากการประชุมร่วมกันเตรียมความพร้อมในการการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน พบว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีทุนทางวัฒนธรรมที่มีความพร้อมเป็นวิถีชีวิตที่แท้จริงและมีประวัติสืบทอดมายาวนานซึ่งกระจายตัวอยู่ตามลำน้ำคลองโพธิ์สามารถนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวของการท่องเที่ยววิถีชาวนาได้โดยการพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นมีความเหมาะสมกับยุคสมัยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งจากการร่วมระดมความคิดเห็นของชุมชน นักวิชาการ นักการตลาด และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวได้ให้ความเห็นตรงกันว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์มีความเหมาะสมที่จะพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชาวนาในชุมชนให้เป็น “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์” สถานที่ที่รวบรวมภูมิปัญญา วิถีชีวิต เรื่องราวของวิถีชาวนา อันประกอบไปด้วย การแต่งกาย อาหารการกิน การละเล่น ประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม เครื่องมือทำการเกษตร การเพาะปลูก เป็นต้น โดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาด้านข้อมูล เช่น การรวบรวมภูมิปัญญา รูปภาพ ป้ายสื่อความหมาย แผ่นพับ ใบปลิว เอกสารวิชาการ นักสื่อความหมาย นักเล่าเรื่อง เป็นต้น ด้านการเข้าถึง เช่น พัฒนาป้ายบอกทาง ป้ายชื่อแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น ด้านการบริการ เช่น การเป็นเจ้าบ้านที่ดี การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ด้านกายภาพ เช่น การพัฒนาพื้นที่ให้มีความสวยงาม ความสะอาด ความร่มรื่น โต๊ะ เก้าอี้เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ห้องสุขา เป็นต้น ด้านกิจกรรม เป็นการเตรียมกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมร่วมกับชุมชน เช่น ร่วมการละเล่น ร่วมพิธีกรรม ร่วมทำอาหาร การดำนา การเกี่ยวข้าว การทำเคียว เป็นต้น ทั้งนี้ในช่วงเริ่มต้นชุมชนมีความพร้อมที่จะพัฒนาพิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้ 4 แหล่ง ได้แก่

1. เรือนรักษ์คลอง ได้ทำเป็นสถานที่ดำเนินโครงการทุกคืนทุ่ง โดยน้อมนำแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ และเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จัดแสดงเรื่องราวเชื่อมโยงวิถีชีวิตชาวนาของคนลำน้ำคลองโพธิ์ ภายในมีการจัดแสดงเกียงนาที่ได้รวบรวมเครื่องมือการทำนาเอาไว้ มีกิจกรรมถ่ายรูปเล่นกับทุย และชมการแสดงเต็นท์กำรำเคียวของชาวคลองโพธิ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมคลอง เช่น ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการทำนา การเลี้ยงปลา เลี้ยงปู ตามแนวพระราชดำริ เป็นต้น ตลอดจน

แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในลำน้ำคลองโพธิ์ มีความสอดคล้องกับ ครรชิต มาระโกชน (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้: กรณีศึกษาดำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทำการสำรวจทรัพยากรทางการท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวสนใจศึกษาโครงการพระราชดำริชมความงามของธรรมชาติและบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเรียนรู้การทำสวนผลไม้ และการเกษตรแบบผสมผสาน การเรียนรู้จากศูนย์เรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาทางการเกษตร รวมถึงการใช้บริการที่พักที่จัดไว้สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวอีกด้วย

2. โรงเรียนปูประเสริฐ แหล่งเรียนรู้การทำเคียวที่มีประวัติมายาวนานถึง 70 ปี ภายในโรงเรียน มีการจัดแสดงภาพถ่ายเรื่องราวเกี่ยวกับการตีเคียว ขั้นตอนการตีเคียว เปรียบเสมือนเป็น แกลลอรี่ของชุมชน โดยมีเจ้าของภูมิปัญญาคอยให้บริการในการต้อนรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนได้ขึ้นอยู่กับเวลาที่นักท่องเที่ยวมีนั่นเอง

3. บ้านเห็ดตับเต่า แหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ดตับเต่าที่มาคู่กับต้นโสนอีกหนึ่งอัตลักษณ์ที่สำคัญของชาวลำน้ำคลองโพธิ์ ภายในมีกิจกรรมเรียนรู้การเพาะเห็ดตับเต่า การเก็บเห็ดตับเต่านำมาประกอบอาหาร ถ่ายรูปในดงโสนที่มีความสวยงามและแปลกตาไปอีกแบบ ซึ่งเห็ดตับเต่าเปรียบเสมือนพืชเอกลักษณ์ของชุมชน ที่สามารถนำมาต่อยอดโดยการรังสรรค์เป็นเมนูอาหารประจำท้องถิ่นเพื่อเสนอให้นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับ เพ็ญฤทัย เสงี่ยมศิลป์ และคณะ (2561) ศึกษาเรื่อง แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของพื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี ที่มีการนำเห็ดซึ่งเป็นพืชอัตลักษณ์ของชุมชนมาเป็นตัวเดินเรื่อง ทั้งการจัดกิจกรรมการดำนาเห็ด การเพาะเห็ด การปลูกเห็ด และการประกอบอาหารจากเห็ด

4. แพรโซ่ห้วย 100 ปี เรือนแพหนึ่งเดียวที่หลงเหลืออยู่ในลำน้ำคลองโพธิ์ ยืนหยัดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน หรือเรียกได้ว่า เป็นอดีตที่มีชีวิต เมื่อนักท่องเที่ยวพายเรือมาจับจ่ายซื้อของในที่แห่งนี้แล้วก็เปรียบได้ว่านักท่องเที่ยวมาถึงคลองโพธิ์แล้วและได้เข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของชาวนาชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือนชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์และมาท่องเที่ยวยังสถานที่ทั้ง 4 แห่งนี้แล้วจะถือได้ว่านักท่องเที่ยวได้มาเที่ยว “พิพิธภัณฑ์มีชีวิตวิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์” โดยสมบูรณ์ครบถ้วนแล้วนั่นเอง

การออกแบบกิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาคลองโพธิ์ ผลการจัดประชุม ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเสนอสถานที่ท่องเที่ยวที่มีศักยภาพความพร้อมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้จากกิจกรรมวิเคราะห์ศักยภาพความพร้อมของชุมชน มาร่วมกันออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า กิจกรรมและเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ ชุมชนสามารถนำเสนอเรื่องราวของวิถีชีวิตชาวนาในลำน้ำคลอง

โพธิ์ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชนร่วมกันออกแบบมาร้อยเรียงเป็นเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์และกำหนดเป็นโปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีความเหมาะสมกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ ซึ่งมีความสอดคล้องกับทัศนะของ (เทพกร ณ สงขลา, 2556) ที่ได้สรุปแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตรมีเป้าหมายเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งได้รับความเพลิดเพลินและการพักผ่อน และในแง่ของเกษตรกรนั้น การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการนำทรัพยากรทางการเกษตรมาเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยไม่เพียงแต่สร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ยังมุ่งพัฒนาความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในด้านรายได้ที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางการเกษตร โดยชูอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนด้วยกิจกรรมที่มีความหลากหลาย เช่น กิจกรรมไหว้พระ เรียนรู้ภูมิปัญญาวิถีชาวนาในด้านต่างๆด้วยการทดลองทำเอง รับประทานอาหารขึ้นชื่อในชุมชน ถ้ายูกับทุยวุ้นน้ำ เยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์วิถีชาวนา และซื้อสินค้าของฝากของที่ระลึก เป็นต้น ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560) กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้วิถีเกษตรกรรมเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว รวมถึงการนำวิถีเกษตรกรรมมาสร้างเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อชมความงาม ความสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมถึงการร่วมทำกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว และยังได้รับความรู้รวมถึงประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างความเข้าใจอันดีถึงวิถีเกษตรกรรมและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเชิงทั้งนี้นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสประสบการณ์แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสดใหม่ไม่เคยเปิดต้อนรับใครมาก่อน พร้อมการเดินทางที่ไม่จำเจซึ่งมีทั้ง การเดิน นั่งรถราง และลงเรือ ที่จะสามารถพานักท่องเที่ยวไปชม ไปเห็น ไปสัมผัสวิถีชาวนาได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับแนวคิดของ เกศณีย์ สัตตรัตน์ขจร (2550) มการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็น การนำทรัพยากรทางด้านการเกษตร เช่น สวน เกษตรการปลูกพืชสวนและฟาร์มปศุสัตว์ มาจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมโดยนักท่องเที่ยวจะได้ชื่นชมความงามและพักผ่อนหย่อนใจเป็นการสร้างโอกาสและรายได้เสริมให้กับเกษตรกรเจ้าของพื้นที่เกษตรนั้นๆ นอกจากนี้ชุมชนยังใช้แนวคิดที่จะทำการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยการไม่ใช้พลาสติก ใช้สิ่งทดแทนอื่นตามธรรมชาติ และแจ้งให้นักท่องเที่ยวใช้แก้วน้ำแบบเติมได้ให้เตรียมมาเอง ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ราณี อีสัยกุล (2561) ได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงเกษตร หมายถึง รูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นกิจกรรมการเกษตร การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการดำเนินกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตรและวิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ทั้งวิถีชีวิตดั้งเดิม จนถึงการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้ทำให้เกิดประโยชน์ ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชนและเกษตรกร รวมทั้งการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังได้สรุปลักษณะสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ 3 ประการด้วยกัน ได้แก่ 1. เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นไปยังกิจกรรมทางการเกษตรหรือสภาพแวดล้อมทางการเกษตรและแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นหลัก 2. เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ การดำรงชีวิตของเกษตรกร ประเพณี วัฒนธรรม

เทคโนโลยีการเกษตร โดยนักท่องเที่ยวจะได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเกษตรกรในด้านกระบวนการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ได้รับความรู้ ความเพลิดเพลิน และยังเป็น การช่วยกันอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นอีกด้วย 3. เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่มีความรับผิดชอบต่อ และมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่ท่องเที่ยว และก่อให้เกิดรายได้เสริมให้แก่เกษตรกรและชุมชน

กิจกรรมทดลองท่องเที่ยว จากการจัดประชุมเพื่อวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่ที่มียุติ โดยมีนักวิจัยชุมชน นำเสนอข้อมูลพื้นที่ เตรียมพื้นที่ที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ ผู้ประกอบการในพื้นที่ช่วยออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวและผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชน และนักวิชาการช่วยออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวให้เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการนำเสนอของชุมชน

จากการลงพื้นที่การเตรียมความพร้อมกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว พบว่า ชุมชนมีความพร้อมและความตั้งใจที่จะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนในชุมชน ทั้งในด้านการบริการ และบุคลากรด้านการท่องเที่ยว การต้อนรับนักท่องเที่ยว การกล่าวทักทายนักท่องเที่ยว การเล่าเรื่อง การสื่อความหมาย ที่พัก ความสะอาด และความปลอดภัย โดยคณะผู้วิจัยได้ปรับปรุง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนแต่ละจุด ให้พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน คำนึงถึงความให้ความรู้ บุคลากร ให้พร้อมต้อนรับ และสามารถให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวได้

จากนั้นได้จัดทำโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์ และใช้ Facebook เป็นช่องทางในการเผยแพร่ข้อมูล ให้เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เกิดการรับรู้ พบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเป็นอย่างมากที่จะร่วมลงชื่อเพื่อมาเที่ยวยังชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ โดยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมในเรื่องราคา รายละเอียดต่างๆที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หน่วยงานราชการ บริษัทต่างๆก็ได้ให้ความสนใจอยากมาเที่ยวในพื้นที่อีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากว่า ชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์เป็นสถานที่ท่องเที่ยวใหม่ยังไม่เคยเปิดให้บริการด้านการท่องเที่ยวเลย ประกอบกับการนำเสนอภาพภายในชุมชนที่มีความสวยงาม กิจกรรมที่แปลกตา ไม่ค่อยได้พบเห็นเท่าไรนักจึงมีผู้คนให้ความสนใจอย่างล้นหลาม

สรุปผลการดำเนินงานกิจกรรมทดลองท่องเที่ยว ข้อเสนอแนะจากนักท่องเที่ยวจริงที่มาทดลองท่องเที่ยวเส้นทางลำน้ำคลองโพธิ์ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ รู้สึกประทับใจเกี่ยวกับกิจกรรมท่องเที่ยววิถีชาวนาในภาพรวมของชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ ที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมในภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น ได้ร่วมทำอาหารพื้นถิ่นขึ้นชื่อของชุมชนด้วยตัวเอง ประทับใจการเตรียมอาหารหลากหลาย ขนาดพอดีไม่มากไป นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจมากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับเรื่องวิถีชาวนา ขั้นตอนในการทำนา ประวัติศาสตร์ของชุมชน และประเพณีที่สอดคล้องกับวิถีชาวนา นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังชื่นชอบบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ อยู่กับชาวบ้าน เพราะส่วนใหญ่จุดที่นักท่องเที่ยวสนใจคือความเป็นกันเองของคนไทย อยากให้รักษาเสน่ห์ของชุมชนนี้ไว้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับ แนวคิดของ ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2561) ได้กล่าวถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรไว้ว่า ในแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นย่อมมีกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น และความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละชุมชนได้นำขึ้นมาเป็นจุดขาย

ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่จะสามารถแบ่งได้ 4 รูปแบบ ดังนี้ 1) กิจกรรมเที่ยวชม เป็นกิจกรรมระยะสั้น เช่น การนั่งรถอีแต่นชมสวนเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวสามารถเก็บผลผลิตเพื่อรับประทานหรือซื้อกลับบ้านได้ และทำกิจกรรมง่าย ๆ ร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชม เช่น การปลูกผักสวนครัว การประกอบอาหารจากผักออร์แกนิกสด ๆ จากไร่ จากจัสถานไม้ไผ่ เป็นต้น 2) กิจกรรมให้ความรู้ เป็นการให้ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีการเกษตร และการเกษตรแผนใหม่ เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับพืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเพาะปลูกและดูแลรักษาพืช การใช้เทคโนโลยีการเกษตรจากภูมิปัญญาชาวบ้าน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การทำการเกษตรแบบผสมผสาน เป็นต้น นอกจากนี้แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่มีความเข้มแข็งยังสามารถเป็นต้นแบบของการศึกษาดูงานให้แก่เกษตรกรในชุมชนอื่น ๆ เพื่อนำไปทดลองปฏิบัติหรือนำไปต่อยอดความรู้ได้อีกด้วย 3) กิจกรรมพักผ่อนในหมู่บ้าน อาจเรียกได้ว่าเป็นการพักแบบโฮมสเตย์ เป็นการสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติ ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับบริการที่พักและอาหารเช้าจากเจ้าของบ้านด้วยบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด สะดวกสบายตามอัตภาพ 4) กิจกรรมการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ชุมชนสามารถนำผลิตภัณฑ์การเกษตร เช่น ผักสด ผลไม้ ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง ผลไม้แปรรูป และสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น เครื่องจักสาน เสื้อผ้า กระเป๋า หมอน ของที่ระลึกต่าง ๆ มาจำหน่ายในชุมแสดงสินค้า ร้านค้าชุมชน หรือสหกรณ์ร้านค้าของหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกซื้อเป็นของฝาก สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านควรมีการพัฒนารูปแบบของสินค้าให้ทันสมัยตามความต้องการของตลาด นอกจากนี้ผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของทิพวรรณ พุ่มมณี (2550) ที่กล่าวไว้ว่า นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีวัตถุประสงค์เพื่อการเรียนรู้ และสัมผัสกับเอกลักษณ์ความงดงามของวัฒนธรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ ซึ่งกิจกรรมการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยววิถีชาวนานี้ก็ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยววิถีวัฒนธรรมชนบทด้วยเช่นเดียวกัน

นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้มองเห็นภาพว่า พระนครศรีอยุธยาไม่ใช่มีแค่ โบราณสถานและวัด นักท่องเที่ยวได้มาเห็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ชุมชน นักวิชาการและผู้ประกอบการได้มาร่วมช่วยกันพัฒนาให้เกิดเป็นรูปธรรมและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างดี โปรแกรมการท่องเที่ยวในชุมชนนี้ยังสามารถส่งต่อไปต่อยอดเส้นทางได้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ ๆ คือการมาเรียนรู้วิถีชุมชน วิถีชาวนา เป็นสิ่งที่ดีและสามารถตอบโจทย์สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ นักท่องเที่ยวชื่นชมภาคีทุกท้องถิ่นที่ให้ข้อมูลในชุมชนได้อย่างดีเยี่ยม สนุกสนาน และเห็นถึงคุณค่าของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับที่ ราณี อธิชัยกุล (2561) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งเป็นองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้คิดค้นนำเอาทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ภายในประเทศมาจัดกิจกรรม รูปแบบทางการท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจและอยากเดินทางไปท่องเที่ยวและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นรวมถึงผู้ประกอบการซึ่งได้แยกประเภทของกิจกรรมออกเป็น 9 กิจกรรม และได้นำมาเผยแพร่เป็น Amazing Thailand ที่ประสบความสำเร็จเมื่อสองปีก่อนนั้น ทำให้ ททท. ยังยึดถือแนวคิดในการจัดกิจกรรมแต่เพิ่มคุณค่าและคุณภาพ (Value Added) ในแต่ละกิจกรรม เสริมเสน่ห์ทางการท่องเที่ยว

ให้เป็นกิจกรรมที่ยั่งยืน กิจกรรมหนึ่งใน Amazing Thailand ก็คือ การเกษตรไทย หรือ Amazing Agricultural Heritage ซึ่งแบ่งเป็นกิจกรรมย่อย ๆ ได้แก่ 1) การทำนา (Rice Cultivation) การทำนาปี การทำนาปรัง การทำนาหว่านน้ำตม การทำนาขั้นบันได พิพิธภัณฑชาวนา ความรู้เรื่องสายพันธุ์ข้าวต่าง ๆ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าว วัฒนธรรมการกินข้าวไทย เป็นต้น ได้ฟังเรื่องเล่าจากอดีตจนถึงปัจจุบัน นักท่องเที่ยวยังรู้สึกประทับใจที่ได้ไปไหว้พระและได้เห็นค่างควมแม่ไก่ ซึ่งมีเยอะมาก และปกติค่างควมจะต้องอยู่ในถ้ำ แต่มาที่นี่ได้เห็นค่างควมตอนกลางวันรู้สึกว้าว Unseen มากๆ นักท่องเที่ยวชอบการเดินทางที่หลากหลายทั้งนั่งรถ ลงเรืออีกด้วย สอดคล้องกับแนวคิดของปัญจวรรณ อ่อนหวาน (2559) ที่กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างดี และมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงศึกษา ธรรมชาติ การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางธรรมชาติ เป็นต้น

ในด้านการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตคนในชุมชนในรูปแบบวิถีชาวนานั้น นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจทำดัชนีสัมผัสประสบการณ์กับเจ้าของภูมิปัญญาที่สะท้อนให้เห็นถึงการท่องเที่ยวในรูปแบบของวิถีชาวนาได้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวในพิพิธภัณฑชาวนาของชุมชน สถานที่จริงกับวิถีชีวิตจริงที่ไม่ได้ถูกจัดไว้เพื่อแสดงเท่านั้น นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังได้รับรู้เรื่องราวของการพลิกฟื้นวิถีชุมชน ประเพณี และวัฒนธรรมที่หายไป และรู้ว่าชุมชนได้ฟื้นฟู และนำกลับมาหลังจากที่ชุมชนมีแนวคิดที่จะเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกเป็นเกียรติมากที่ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการฟื้นฟู และอนุรักษ์ทรัพยากรในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุขุม คงดิษฐ์ และคณะ (2560) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่ใช้ฐานทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาสร้างเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งรวมไปถึงศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่แสวงหาความรู้และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวควบคู่ไปกับความเพลิดเพลินและมีปฏิสัมพันธ์กับคนท้องถิ่น รวมทั้งให้ประโยชน์กลับคืนไปสู่แหล่งท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นส่งผลให้เกิดผลกระทบในเชิงบวกแก่ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ได้ สุดท้ายในด้านการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัย ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดีแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจ ความใส่ใจในการอำนวยความสะดวก และดูแลความปลอดภัยนักท่องเที่ยว

การถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ ผลการถอดบทเรียนการดำเนินงานตลอดโครงการ พบว่า จากการทบทวนการทำงานตลอด 1 ปีที่ผ่านมาชุมชน ชุมชนยังคงจำเป้าหมายที่ตั้งไว้เป็นอย่างดีซึ่งมีเป้าหมายอยู่ 3 อย่าง ดังนี้ 1) เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมคลองโพธิ์ 2) เพื่อฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ 3) เพื่อพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยววิถีชาวนาเป็นเครื่องมือในการพัฒนา นำมาสู่คำถามในการวิจัย คือ การท่องเที่ยววิถีชาวนา จะสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูทรัพยากร เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และคุณค่าของวิถีเกษตรกรรมและวัฒนธรรม

ไทยในชุมชนได้อย่างไร ซึ่งเมื่อถอดบทเรียนการทำงานตลอด 1 ปีที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนมองความสำเร็จ/ผลการดำเนินงานเป็นไปตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ได้ฟื้นฟูประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของชาวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ขึ้นมา เช่น การตีเคียว การละเล่น ตื่นกำรำเคียว และพิธีกรรมการแต่งตัวแม่โพสพ การทำขวัญข้าว และการเก็บข้าวเข้าลาน เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่า แม้ว่ากาลเวลาจะเปลี่ยนแปลง วิธีการทำนาของชาวลำน้ำคลองโพธิ์จะเปลี่ยนไป แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงถูกสืบทอดต่อ ๆ กันมาคือ ประเพณีอันดีงามที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตอันมีเสน่ห์ที่เกี่ยวข้องกับการทำนา ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรศักดิ์ เชื้องาม (2555) ที่ศึกษาเรื่องการปรับเปลี่ยนการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2549 โดยผลการวิจัยสรุปไว้ว่า ชาวนามีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไปตามความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่แต่ชาวนายังรักษาวินัยวิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบเดิม แต่มีการยอมรับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยปรับเปลี่ยนอย่างค่อยเป็นค่อยไป การทำนาปลูกข้าวไม่เพียงแต่จะเก็บไว้บริโภคเท่านั้นแต่มุ่งเน้นเพื่อการค้าขาย ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ตลอดจนความกตัญญูรู้คุณต่อข้าว โดยชาวนาส่วนใหญ่ยังคงปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับข้าวเหมือนเดิมเพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้กับชาวนาด้วยกัน และในขณะที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงแต่วิถีชาวนาตำบลกบเจายังดำรงอยู่และยังคงทำนาต่อไปด้วยปัจจัยที่เอื้อต่อการดำรงชีวิต จากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ แหล่งน้ำ ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านที่ยังคงพึ่งพาอาศัยกันได้อยู่เสมอ

2. เกิดเส้นทางการท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและสามารถนำเสนอขายนักท่องเที่ยวตัวจริงได้ ซึ่งตอบโจทย์ด้านเศรษฐกิจในชุมชนได้เป็นอย่างดีนั้นกลุ่มแกนนำในการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวในชุมชนยังตระหนักถึงสำคัญของการร่วมด้วยช่วยกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนโดยเฉพาะคลองโพธิ์ที่ซึ่งถือเป็นสายเลือดหลักในชุมชนซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล (2562) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวได้อย่างหลากหลาย ดังนี้ 1) การจัดให้เยี่ยมชมวิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หรือกลุ่มชาติพันธุ์ 2) การเข้าร่วมเทศกาลประเพณี หรือพิธีกรรมทางความเชื่อและศาสนา หรือวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน 3) การจัดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิตการประกอบอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) การจัดกิจกรรมเที่ยวชมและพักอาศัยในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติโดยชุมชนเจ้าของพื้นที่

3. ชุมชนมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น กล่าวคือ ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมและเส้นทางของตนเองได้ อีกทั้งยังมีประสบการณ์ในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการนำชม การสาธิต มีนักสื่อความหมาย นักเล่าเรื่องที่สามารนำเสนอชมและบรรยายตลอดเส้นทางการท่องเที่ยวในชุมชนได้

4. สร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยวให้คนภายในชุมชน และคนภายนอกชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับของดีในชุมชนและโปรแกรมการท่องเที่ยววิถีชาวนาลำน้ำคลองโพธิ์มากยิ่งขึ้น

5. ชุมชนทั้ง 4 ตำบล ได้เกิดความร่วมมือกันในการทำงานครั้งนี้มากยิ่งขึ้น ทั้งการทำงานกับคนภายในชุมชนเองและการทำงานระหว่างชุมชนที่ร้อยเรื่องราวด้วยลำน้ำคลองโพธิ์อีกด้วย

ซึ่งทั้ง 5 ข้อนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ภารเดช พยัฆวิเชียร (2560) ได้กล่าวถึงแนวคิดของการท่องเที่ยววิถีชาวนาว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเน้นจุดขายที่ความเป็นวิถีชุมชนที่อาจจะมากกว่าข้าว เพราะความเป็นชุมชนอาจมีทั้งชาวสวน ชาวไร่ ชาวประมง ดังนั้นการท่องเที่ยววิถีชุมชนชาวนาอาจจะหมายรวมมากกว่าเรื่องข้าว แต่มีจุดมุ่งหมายหลักคือ การยกระดับชุมชนในภาคการเกษตรให้สามารถต่อสู้กับภาวะการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้ยังคงรักษาที่ดินและวิถีวัฒนธรรมของตนเองให้คงอยู่ได้โดยใช้การท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกับภาคเกษตรเพื่อเสริมรายได้ของวิถีการเกษตรและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยต้องรักษาวิถีเกษตรกรรมและรักษาที่ดินทางการเกษตรไว้ให้ได้

เป้าหมายการทำงาน

1. พัฒนาและส่งเสริมการตลาด เน้นสร้างการรับรู้ให้นักท่องเที่ยวและภาคีเครือข่ายต่างๆ รู้จักชุมชนลำนาคลองโพธิ์ให้มากยิ่งขึ้น
2. ขยายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชนสู่หน่วยงานอื่นๆ ให้มากยิ่งขึ้น

กลไกการทำงานในพื้นที่

เกิดกลุ่มคนรักคลองโพธิ์ขึ้น เพื่อเป็นกลุ่มแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนและมีภารกิจหลักอีกอย่างหนึ่ง คือ การร่วมกันอนุรักษ์คลองโพธิ์นั่นเอง ซึ่งมีสมาชิกในกลุ่มต้องมีข้อตกลงดังนี้ 1) ต้องเป็นคนที่มีเจตนาในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน 2) ต้องมีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ และเวลา เป็นต้น และ 3) ต้องเป็นผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา โดยมีพันธกิจที่ต้องดำเนินการต่อ ดังนี้

1. จัดตั้งกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยมีการตั้งกฎและกติกาการท่องเที่ยวในชุมชนขึ้น
2. การจัดสรร กระจายรายได้และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม
3. สรรหา ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายอื่นๆ

ซึ่งกลไกการทำงานในพื้นที่นั้นมีความสอดคล้องกับ แนวคิดของ ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์ และเรณู กากล้วย (2560) ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนหรือในพื้นที่ชนบท ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวหลัก คือ ชุมชน สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อชุมชน และทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ใกล้เคียง 3) ประชาชนในชุมชนต้องมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องนำรายได้หรือประโยชน์อื่น ๆ มาสู่ชุมชนและเกิดการกระจายรายได้ดังกล่าวอย่างเป็นธรรม และ 5) กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องเป็นการสร้างประสบการณ์ทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยว และก่อให้เกิดจิตสำนึกในการท่องเที่ยวที่ดี และทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจชุมชนท้องถิ่นเป็นอย่างดี

การคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 31 สิงหาคม 2562 ณ หอประชุม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีลักษณะการจัดกิจกรรมดังนี้ นิทรรศการวิถีชาวนาลำนาคลองโพธิ์ การเสวนาการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์และแนวทางการพัฒนาวิจัยสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ รับฟังบรรยาย การตลาดนอกกรอบ โดย ศุ บุญเลี้ยง และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีผู้เข้าร่วม ได้แก่ นักวิจัย ชุมชนลำนาค

น้ำคลองโพธิ์ ชุมชนคลองจิก ผู้ประกอบการการท่องเที่ยว หน่วยภาครัฐ ได้แก่ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด ตำรวจท่องเที่ยวสำนักงานพระนครศรีอยุธยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นต้น

จากกิจกรรมคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการคืนข้อมูลสู่ชุมชนในครั้งนี้ เป็นการสื่อสารการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยไปสู่กลุ่มเป้าหมายที่ใหญ่ขึ้น ความเป็นสาธารณะมากขึ้นกว่าการที่จะจัดคืนข้อมูลไปสู่กลุ่มเป้าหมายเพียงแคในชุมชนเท่านั้น ซึ่งผลที่ได้จากการจัดงานในครั้งนี้ถือเป็นการเปิดตัวชุมชนลำน้ำคลองโพธิ์ที่ประกาศตัวเองว่าพร้อมแล้ว ในการเปิดบ้านต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะมาเยือน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งสารไปถึงชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยกันเองว่ามีแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนน้องใหม่เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งผลตอบรับจากการจัดกิจกรรม มีหน่วยงานราชการ กลุ่มชุมชนท่องเที่ยว บริษัทเอกชน และบุคคลที่สนใจได้มาร่วมงานกันอย่างเนืองแน่นอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการเสวนาถึงมุมมองและมิติด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย ได้แก่ ผู้ประกอบการบริษัททัวร์ นักวิจัยในชุมชน และนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย อันจะเป็นต้นแบบให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพให้กับชุมชนอื่นๆ ต่อไป ในงานยังมีการจัดบรรยายการตลาดนอกกรอบ โดยศุ บุญเลี้ยง ในส่วนนี้ คุณศุ บุญเลี้ยง ได้มาเล่าให้ฟังถึงมุมมองที่แตกต่างเพื่อใช้ในการสร้างอารมณ์เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและสามารถนำมาพัฒนากิจกรรมให้มีความว้าว หรือความน่าประทับใจ ตื่นเต้น แปลกตาแปลกใหม่ให้นักท่องเที่ยวจดจำนำไปบอก และกลับมาเที่ยวซ้ำ นั่นเอง

การจัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากการจัดทำแผนการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ชุมชนมีแผนที่จะต้องพัฒนาในด้านต่าง ซึ่งได้รวบรวมมาในรูปแบบแผนการตลาดของชุมชนที่มาจากการร่วมคิดจากชุมชน นักวิชาการ และที่สำคัญ คือ มุมมองจากนักวิจัยที่ทำการตลาด โดยมีกลยุทธ์ทางการตลาด ดังนี้

กลยุทธ์ทางการตลาด (Marketing Strategy) โดยใช้ 4O's Marketing Strategy*

Original Business Model ปันโมเดลใหม่ให้ตอบโจทย์

คือการคิดต่อยอด ที่มองหาปัญหาของลูกค้าหรือนักเดินทางไม่ว่าจะเป็นบริษัททัวร์ หรือนักเดินทางอิสระที่พยายามแสวงหากิจกรรมหรือแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ อยู่เสมอ และเชื่อว่า การท่องเที่ยววิถีชวนาไทย บนสายน้ำคลองโพธิ์นั้น ยังสามารถตอบโจทย์นักเดินทางเหล่านั้นได้ในมุมของมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นมีกิจกรรมที่ไม่เหมือนใคร

On Life เข้าไปในอยู่ในชีวิตของลูกค้า

อย่ามุ่งเน้นแค่เราจะทำการตลาดนี้จะเป็น Online ดีหรือ Offline ดี หากแต่ต้องรู้จักส่วนผสมของทั้งสองช่องทางอย่างเหมาะสมลงตัว โดยมุ่งให้ความสำคัญกับ On Life คือ การเข้าใจใน

พฤติกรรมของนักเดินทาง ที่จะเดินทางมาท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยในลำนํ้าคลองโพธิ์นั้น ผู้ที่จะเดินทางมาโดยมากจะเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองใหญ่หรือถ้าเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติก็อยากจะมาเห็นถึง วิถีชีวิตของคนในพื้นที่และได้ลงมือทำกิจกรรมกับคนในท้องถิ่นอย่างลงลึกในรายละเอียด ดังนั้นถ้าเราเข้าใจชีวิตของนักเดินทางเหล่านี้และเราสามารถที่จะพัฒนากิจกรรมต่อยอดทำให้เขาเกิดความประทับใจและมีความสุขกับการมาเดินทาง

Open Source เปิดใจกว้างไม่ใช่ดึงเข้า Eco-System

การเปิดใจกว้าง และไม่คิดว่าการท่องเที่ยววิถีชาวนา จะทำการตลาดหรือมีคนมาเที่ยวด้านนี้ โดยเฉพาะ เป็นหลักแต่ต้องคิดว่า ลูกค้านักเดินทางสามารถที่จะมาเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมถึงสามารถที่จะไปท่องเที่ยวในชุมชนต่างๆ เพราะลูกค้าหรือนักเดินทางอาจจะมี ความชื่นชอบ ในการท่องเที่ยวประเภทนี้เขาจึงเลือกมาหาเราแต่ไม่ใช่มาใช้บริการที่เราที่เดียวเท่านั้น นั่นคือทุกคนในพื้นที่รวมถึงจังหวัดเองก็จะได้รับประโยชน์ร่วมกัน

Organic ไม่สร้างเรื่องโกหก หมดยุคการตลาดสีเทา

ทำเส้นทางท่องเที่ยว บนพื้นฐานวิถีชีวิตชาวนาของคนในท้องถิ่นลำนํ้าคลองโพธิ์มีตัวตนมีเอกลักษณ์ที่ชัดเจน ไม่พูดโอ้อวดในสิ่งที่ตัวเองทำไม่ได้และประชาสัมพันธ์ออกไปมันจะกลายเป็นผลลบที่ย้อนกลับมา เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่นักท่องเที่ยวอาจจะไม่พอใจ ก็ต้องรู้จักยอมรับในความผิดพลาด และรู้จักที่จะแก้ไขในสถานการณ์นั้นๆ

สรุป

การศึกษาเรื่อง “การท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” พบว่ามีแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยววิถีชาวนาไทยเพื่อฟื้นฟู ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ ดังนี้

1. **ค้นหาตัวตน** คือ การค้นหาทุนด้านต่างๆในชุมชน ได้แก่ ทุนประสบการณ์ ทุนสังคม ทุนวัฒนธรรม ทุนสัญลักษณ์ และทุนเศรษฐกิจ วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชน เพื่อให้รู้จักข้อดีข้อเสียของตัวเอง รู้จักอัตลักษณ์ของตนเอง

2. **พัฒนาคน** คือ ให้ความรู้ด้านการท่องเที่ยว ด้วยการอบรม การดูงานจากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทยและเศรษฐกิจของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนรู้สึกรักและหวงแหนเห็นคุณค่าและเกิดการอนุรักษ์ให้ยั่งยืนต่อไป

3. พัฒนาชุมชน คือ การฟื้นฟู ปรับปรุง และพัฒนาทรัพยากรในชุมชนของตนเองได้อย่างถูกต้องตรงจุด นำของดีในชุมชนมาร้อยเรียง สร้างกิจกรรมการท่องเที่ยว และจัดทำเป็นโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชนพร้อมที่จะนำเสนอแก่นักท่องเที่ยว

4. สร้างกลไกการทำงาน คือ การจัดตั้งกลุ่มแกนนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน กำหนดภารกิจหลัก เช่น การร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชน สร้างข้อตกลงร่วมกัน เช่น ต้องเป็นคนที่มีความสนใจในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ต้องมีความเสียสละ ทั้งร่างกาย แรงใจ และเวลา และต้องเป็นผู้ที่ต้องการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ พร้อมที่จะพัฒนาเองอยู่ตลอดเวลา การจัดสรร กระจายรายได้และแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และสรรหา ความร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายอื่นๆ

5. ส่งเสริมการตลาด คือ สร้างการรับรู้ทั้งจากภายใน และภายนอก สร้างการรับรู้ด้านการท่องเที่ยวให้คนภายในชุมชนเพื่อเป็นการขยายขอบเขตให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวและร่วมกันจัดการกับทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชน และคนภายนอกชุมชนได้รับรู้เกี่ยวกับของดีในชุมชนและโปรแกรมการท่องเที่ยววิถีชีวิต ล้ำน้ำคลองโพธิ์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนอย่างต่อเนื่องเกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน และเป็นขวัญกำลังใจแก่คนในชุมชนที่จะร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต และพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

2.1.1 ผลจากการสังเคราะห์งานวิจัยในครั้งนี้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชนและแนวทางในการพัฒนาทั้งในด้านการพัฒนาคน การพัฒนาพื้นที่ และการทำการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนได้เป็นอย่างดี

2.1.2 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถนำข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยไปใช้ในการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ ไปสู่กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนได้ต่อไป

2.1.3 ผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว สามารถนำข้อมูลจากการจัดกิจกรรมในชุมชนไปพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวของบริษัทร่วมกับชุมชนได้

2.1.4 กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา สามารถนำผลวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาในพื้นที่อื่นๆ และกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร แหล่งท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตในพื้นที่อื่นได้

2.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.2.1 ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาเพื่อยกระดับการดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และส่งเสริมความสะอาด ถูกสุขลักษณะในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับมาตรฐานที่สูงขึ้นต่อไป

2.2.2 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ

2.2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้าแบบตลาดเฉพาะ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุและมนุษย์ล้อได้มากยิ่งขึ้น

2.2.4 ควรมีการศึกษาต่อยอดเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งทำนาเพื่อใช้เป็นจุดบริการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มีความสวยงามและชุมชนติดชุมชน เช่น การทำบนเกาะตรงข้ามเรือนรักษ์คลองโพธิ์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเปิดเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมในชุมชนต่อไป

บรรณานุกรม

- กาญจนา เหล่าโชคชัยกุล. (2562). หน่วยที่ 5 การท่องเที่ยวตามวิถีไทย. เอกสารการสอนชุดวิชา
วัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1. สาขาวิชาศิลปศาสตร์.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชัยพล ทรงสุนทรวงศ์. (2562). หน่วยที่ 2 สารและบริบทเกี่ยวกับการท่องเที่ยว. เอกสารการสอน
ธุรกิจวัฒนธรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1. สาขาวิชาศิลปศาสตร์.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
 ราณี อธิชัยกุล. (2561). หน่วยที่ 6 ทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม. เอกสารการสอนชุด
 วิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 7. สาขาวิชาการจัดการ.
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปิ่นฉัตร หมอยาดี. (2562). หน่วยที่ 8 การประกอบอาชีพในวิถีไทย. เอกสารการสอนชุดวิถีไทย.
 พิมพ์ครั้งที่ 3. สาขาวิชาศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ดร.ชนิ เอ็มพันธุ์ และเรณูกา กลับสุข. (2560). หน่วยที่ 14 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวโดย
 ชุมชน. เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวไทยอย่างยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่
 6. สาขาวิชาการจัดการ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ปัญจวรรณ อ่อนหวาน. (2559). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น
- ราณี อธิชัยกุล. (2561). หน่วยที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. เอกสารการสอนชุด
 วิชาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 4. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์.
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2561). หน่วยที่ 3 การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. เอกสารการ
 สอนชุดวิชาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร. พิมพ์ครั้งที่ 4. สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และ
 สหกรณ์. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุขุม คงดิษฐ์ และคณะ. (2560). แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยววิถีเกษตรอย่างมีส่วนร่วม
 ของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
 และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
- เทพกร ณ สงขลา. (2556). การจัดการทรัพยากรเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของชุมชนอย่าง
 ยั่งยืนในภาคใต้ตอนล่าง. ฉบับที่ 2. วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช
- ธารณี นวสินธุ์ และสุขุม คงดิษฐ์. (2560). รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในจังหวัด
 พระนครศรีอยุธยา. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
- เพ็ญฤทัย เสี่ยงศิลป์ และคณะ. (2561). การศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของ
 พื้นที่ ตำบลวังยาง อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
 (สกว.) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
- ราณี อธิชัยกุล. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง. นนทบุรี: ฝ่ายตำรา สำนักวิชาการ
 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทิพวรรณ พุ่มมณี. (2550). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ราณี อธิชัยกุล. (2557). การจัดการการท่องเที่ยวเฉพาะทาง. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: ฝ่ายตำรา สำนัก
 วิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภารเดช พยัณชีพร. (2560). จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). ฝ่ายวิจัยเพื่อ
 ท้องถิ่น. ปีที่ 18. ฉบับที่ 6 ประจำเดือนสิงหาคม - กันยายน 2560
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2558. ออนไลน์
<http://www.dasta.or.th/th/component/k2/item/674-674> สืบค้นเมื่อ 11 เมษายน

2561

- วิภารัตติ ยโสธรศรีกุล และศิชาญา เล่ห์รักษา. (2560). วิถีไทย วิถีชีวิต วิถีข้าว และวิถีอีสาน: ข้าวและชีวิตของชาวนาไทยจากจังหวัดมหาสารคาม. วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ครรชิต มาระโกชน. (2559). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรเพื่อการเรียนรู้: กรณีศึกษาตำบลคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา. วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย. ปีที่ 11 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2559)
- สุวัฒน์ เรืองศิลป์. (2557). การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและวิถีการผลิตของชาวนาไทยในตำบลคูขุด อำเภอสะทิงพระ จังหวัดสงขลา. คณะการจัดการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- ชนัญญา สังวาลย์ และอุทัย ปริญญาสุทธินันท์. (2557). นาข้าวระโนด: วิถีชีวิตชาวนาที่เปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์. ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2557
- สุรศักดิ์ เชื้องาม. (2555). การปรับเปลี่ยนการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตชาวนาตำบลกบเจา อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยศิลปากร

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

การท่องเที่ยววิถีชีวิตชาวไทยเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณีวัฒนธรรมไทย และเศรษฐกิจ
ชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์ อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา

ชื่อ- สกุลผู้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์.....

1. สถานภาพทั่วไปของผู้ถูกสัมภาษณ์

ชื่อภูมิปัญญา.....
ชื่อ (นาย, นาง, นางสาว)..... นามสกุล..... อายุ.....ปี
บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... ถนน.....ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์.....

2. ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญา/ตำนาน/เรื่องเล่า

.....
.....
.....
.....

3. วัตถุดิบ/วัสดุ/ อุปกรณ์ในการทำ

.....
.....
.....
.....

4. ขั้นตอนในการทำ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

5. คุณค่าทางภูมิปัญญา/ประโยชน์

.....
.....
.....
.....

.....
.....

6. ภูมิปัญญานี้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนลำนํ้าคลองโพธิ์หรือไม่ อย่างไร?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

“ขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่ท่านกรุณาให้ความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์นี้”

ภาคผนวก ข
ประวัตินักวิจัย

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) : ดร. ธารณี นวสันธิ
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) : Dr. Tharanee Nawatnatee
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 3 1407 00063 62 9
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : พนักงานมหาวิทยาลัย
4. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้สะดวก : คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
โทรศัพท์ 035-709-208 08-3773-3300 โทรสาร 035-709-208
Email: nokair1@hotmail.com
5. ประวัติการศึกษา

ปีที่จบการศึกษา	ระดับปริญญา	ชื่อปริญญา	สถาบันการศึกษา
2557	เอก	ปร.ด. การจัดการนวัตกรรมการท่องเที่ยวและบริการ	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2551	โท	ศศม. การจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว	มหาวิทยาลัยนเรศวร
2546	ตรี	ศศบ. ภาษาอังกฤษธุรกิจ	สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
6.	สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์		
7.	ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ โดยระบุสถานที่ในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้เข้าร่วมวิจัยในแต่ละผลงานวิจัย		

7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย :

7.1.1 แนวทางการพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชน แบบภูมิปัญญาท้องถิ่น
กรณีศึกษา โฮมสเตย์ไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุนอุดหนุนวิจัยงบประมาณ
ปี 2554

7.1.2 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบเนิบช้า สำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทยและชาวต่างชาติในพื้นที่ ตำบลท่าคา อำเภอบ้านพญา จังหวัดสมุทรสงคราม กองทุนส่งเสริมงานวิจัย 2559

7.1.3 การบูรณาการการจัดการความรู้สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) 2561

7.2 ผู้ร่วมโครงการวิจัย :

7.2.1 แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2558

7.2.2 การศึกษาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตำบลทับน้ำ อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2558

7.2.3 โครงการการปรับปรุงระบบการจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัดนนทบุรี สุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา 2558 (ผู้วิจัยร่วม)

7.2.4 แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2559

7.2.5 เพลงเรืออยุธยา : การสืบสานและการอนุรักษ์แบบร่วมสมัย งบประมาณเงินรายได้คณะปี 2559

7.2.6 โครงการกลไกการพัฒนาระบบการจัดการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่จังหวัดนนทบุรี สุพรรณบุรี และพระนครศรีอยุธยา 2559 (ผู้วิจัยร่วม)

7.2.7 เพลงเกี่ยวข้าวอยุธยา :- การสืบสานและการอนุรักษ์แบบร่วมสมัย ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กองทุนส่งเสริมงานวิจัย 2560

7.2.8 การสื่อความหมายแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรอย่างสร้างสรรค์ของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กองทุนส่งเสริมงานวิจัย 2561 (ผู้วิจัยร่วม)

7.3 งานวิจัยที่กำลังทำ :

7.3.1 การท่องเที่ยวเชิงอาหาร: เส้นทางอาหารในประวัติศาสตร์ตามรอยท้าวทองกีบม้า 2561 (หัวหน้าโครงการ)

7.3.2 กระบวนการการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารบนฐานเกษตรปลอดภัยโดยชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา กองทุนส่งเสริมงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) 2561 (ผู้วิจัยร่วม)

หัวหน้าโครงการ

1. ชื่อ นางสาวนรินทร์ บุญหวังสม
2. สถานที่ติดต่อ (ที่อยู่ทำงาน) 101 ม.1 ต.คู้กลาน อ.บางปะอิน จ.พระนครศรีอยุธยา 1300
3. โทรศัพท์ : 097-1092524
4. E-mail: nta.paradee@gmail.com
5. สถานที่ติดต่อ(บ้าน) 122 ม.5 ต.หมูสี อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา 30130
6. ประวัติการศึกษา
2554-2558 ปริญญาตรี สาขาการจัดการทั่วไป
7. อาชีพ ประกอบธุรกิจส่วนตัว ร้านก๋วยเตี๋ยวเปิดหัดดับเต้านายใช้คลองโพธิ์
8. ความเชี่ยวชาญ วิทยาการสอนทำอาหารพื้นบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย) : นายสุขุม คงดิษฐ์
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ) : Mr.Sukhum Kongdit
2. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน : 1 6001 00284 92 5
3. ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์
4. หน่วยงานและสถานที่ที่ติดต่อได้สะดวก : คณะศิลปศาสตร์ สาขาวิชาการท่องเที่ยว และการโรงแรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
โทรศัพท์ 035-709-208, 08-4372-3773 โทรสาร 035-709-208
Email: hippie.tong@gmail.com
5. ประวัติการศึกษา
ปีที่จบการศึกษา ระดับปริญญา ชื่อปริญญา
สถาบันการศึกษา
2556 โท ศศ.ม. การโรงแรมและการท่องเที่ยว ม.พะเยา
2554 ตรี บธ.บ. การโรงแรมและการท่องเที่ยว ม.นเรศวร
6. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
การตลาดการท่องเที่ยว, การจัดการการท่องเที่ยว
7. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัย ทั้งภายใน และภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานที่ในการทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้เข้าร่วมวิจัย
ในแต่ละผลงานวิจัย
7.1 หัวหน้าโครงการวิจัย :

7.1.1 นวัตกรรมการเชื่อมโยงการตลาดการท่องเที่ยวในเชิงเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ประจำปี 2560

7.1.2 แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2559

7.1.3 แนวทางการตลาดการท่องเที่ยวแบบเนิบช้าสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในตำบลท่าคาอำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสุรินทร์ ทุนอุดหนุนวิจัยงบประมาณปี 2559

7.1.4 การศึกษาภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวมรดกโลก นครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา ในสายตาของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ ทุนอุดหนุนวิจัยงบประมาณปี 2558

7.1.5 การพัฒนาพื้นที่โบราณสถานเพื่อการเรียนรู้ของชุมชน เทศบาลตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา งบรายได้ของมหาวิทยาลัยพะเยา 2556

7.1.6 กระบวนการการออกแบบประสบการณ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารบนฐานเกษตรปลอดภัยโดยชุมชน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุนส่งเสริมงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.) 2561 (ผู้วิจัยร่วม)

7.2 ผู้ร่วมโครงการวิจัย :

7.2.1 รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุนส่งเสริมงานวิจัย 2560

7.2.2 แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) 2558

7.2.3 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลาดน้ำอโยธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทุนอุดหนุนวิจัยงบประมาณปี 2558

7.2.4 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้ ในพื้นที่โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พื้นที่ปกปักรักษาพันธุกรรมพืชตำบลผาช้างน้อย จังหวัดพะเยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) 2558

7.2.5 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวธรรมชาติเพื่อการเรียนรู้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน เบ็ตตี้ดิวเม่น งบรายได้ของมหาวิทยาลัยพะเยา 2556

7.2.6 การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และอบรมอาสาสมัครผู้นำเที่ยว ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ตำบลแม่ใจ อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา มหาวิทยาลัยพะเยา 2556

7.2.7 โครงการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่รักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ตามแนวคิด 7 Greens จังหวัดน่าน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) 2555

7.2.8 การบูรณาการการจัดการความรู้สู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน ชุมชนบางแม่หม้าย จังหวัดสุพรรณบุรี สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) 2561

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ นางสาวภารดี พิขิตพร
2. สถานที่ติดต่อ (ที่อยู่ทำงาน) 70/20 ม.7 ต.คลองสวนพลู อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
3. โทร 097-1092524
4. E-mail: nta.paradee@gmail.com
5. สถานที่ติดต่อ(บ้าน) 122 ม.5 ต.หมู่สี่ อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา 30130
โทร 097-1092524
6. ประวัติการศึกษา
2554-2558 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต(ศศ.บ.) สาขาการจัดการการ
ท่องเที่ยว คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร
7. อาชีพ พนักงานบริษัท ABT Journeys

ผู้ร่วมวิจัย

1. นายนิติ สืบพงษ์สังข์
2. สถานที่ติดต่อ (ที่อยู่ทำงาน) 45/2 ม.1 ต.ประตูชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
3. โทร 061-8412266
4. E-mail: nutty.chillies@gmail.com
5. สถานที่ติดต่อ(บ้าน) 70/20 ม.7 ต.คลองสวนพลู อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา 13000
6. ประวัติการศึกษา
ปี2532 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ คณะบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ
7. ตำแหน่งปัจจุบัน กรรมการผู้จัดการบริษัท Nutty's Adveantures

ผู้ร่วมวิจัย

1. ชื่อ นางสาวณัฐภัค เสถียรุจิงานนท์

2. สถานที่ติดต่อ (ที่อยู่ทำงาน) 45/2 ม.1 ต.ประตู่ชัย อ.พระนครศรีอยุธยา จ.
พระนครศรีอยุธยา 13000

3. โทร 0894563700

4. E-mail: toom.natasha@gmail.com

5. สถานที่ติดต่อ(บ้าน) 70/20 ม.7 ต.คลองสวนพลู อ.พระนครศรีอยุธยา จ.
พระนครศรีอยุธยา 13000

6. ประวัติการศึกษา

ปี2532 มหาวิทยาลัยกรุงเทพ คณะบริหารธุรกิจ สาขาการเงิน ป.ตรี

ปี2559มทร.สุวรรณภูมิ คณะบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ ป.โท

7. ตำแหน่งปัจจุบัน รองกรรมการผู้จัดการ ABT Journeys